

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ORTAOKULA DEVAM EDEN ÖĞRENCİLERDE AKRAN
ZORBALIĞINA NEDEN OLAN ETKENLERİN
İNCELENMESİ**

Aslı COŞKUN

**Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

ANKARA

2018

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ORTAOKULA DEVAM EDEN ÖĞRENCİLERDE AKRAN
ZORBALIĞINA NEDEN OLAN ETKENLERİN
İNCELENMESİ**

Aslı COŞKUN

**Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Nilgün Baysal METİN**

**ANKARA
2018**

ONAY SAYFASI

ORTAOKULA DEVAM EDEN ÖĞRENCİLERDE AKRAN ZORBALIĞINA NEDEN OLAN ETKENLERİN İNCELENMESİ

Öğrenci: Aslı COŞKUN

Danışman: Prof.Dr. Nilgün METİN

Bu tez çalışması 24.07.2018 tarihinde jürimiz tarafından "ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ Programı" nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:

PROF.DR. PINAR BAYHAN
Hacettepe Üniversitesi

(imza)

Tez Danışmanı:

PROF.DR. NİLGÜN METİN
Hacettepe Üniversitesi

(imza)

Üye:

PROF.DR. İSMİHAN ARTAN
Hacettepe Üniversitesi

(imza)

Üye:

DOÇ.DR. MÜDRİYE YILDIZ BIÇAKÇI
Ankara Üniversitesi

(imza)

Üye:

DR.ÖĞR.ÜYESİ HAKTAN DEMİRCİOĞLU
Hacettepe Üniversitesi

(imza)

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun bulunmuştur.

02 Ağustos 2018

Prof. Dr. Diclehan Orhan
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

02/08/2018

Aslı COŞKUN

¹"*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın**ın önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın**ın önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez **danışmanın**ın önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Prof. Dr. Nilgün Baysal METİN danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığımı beyan ederim.

Aslı COŞKUN

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, naif üslubuyla ufkumu açan değerli danışman hocam Prof. Dr. Nilgün Baysal METİN'e, yıllar sonra tez aşamasında bırakmak durumunda kaldığım yüksek lisans eğitimimi tamamlamak adına beni yüreklendiren sevgili hocam Prof. Dr. Sibel GÜNEYSU'ya, çekinerek çıktığım bu yolda beni başarabileceğime inandıran ve değerli olduğumu hissettiren sevgili hocam Prof. Dr. İsmihan ARTAN'a, yıllar önce yüksek lisans eğitimime başladığımda danışman hocam olan ve akran zorbalığı konusunda çalışmam için beni yönlendiren Prof. Dr. Duyan MAĞDEN'e, akran zorbalığı konusunda yaptığı akademik çalışmalarını benimle paylaşan ve hazırlamış oldukları ölçeği kullanmama izin veren Prof. Dr. Metin PİŞKİN'e teşekkürü bir borç bilirim.

Tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi manevi desteklerini esirgemeyen biricik anne ve babama; ayrıca beni bu süreçte yalnız bırakmayan sevgili eşim ve çocuklarıma çok teşekkür ederim.

ÖZET

Coşkun, A., Ortaokula devam eden öğrencilerde akran zorbalığına neden olan etkenlerin incelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018. Bu araştırma nicel verilere dayalı genel tarama modelinde tasarlanmıştır. Araştırmanın evreni Ankara ilinde bulunan, ortaöğretime devam eden 5, 6, 7 ve 8. Sınıf öğrencilerden oluşmaktadır. Ankara genelinde 2018 yılında toplam 448 okul ve 250 bin öğrenci bulunmaktadır. Çalışma grubundaki öğrencilere akran zorbalığı ölçeği uygulanmıştır. Veri toplama aracı olarak birinci bölümde araştırmacı tarafından araştırmanın amacı doğrultusunda kaynak taraması yapılarak oluşturulan ve katılımcı öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin toplam 16 soru içeren Genel Bilgi Formu kullanılmıştır. İkinci bölümünde ise fiziksel, sözel, dışlama, söylenti yayma ve eşyalara zarar verme olarak 5 alt boyuttan ve 41 maddeden oluşan Akran Zorbalığı Ölçeği kullanılmıştır.

Akran zorbalığı geçerlik ve güvenilirliğinin yenilenmesi için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Ölçüm değişkenlerinin normal dağılıp dağılmadığını incelemek için Kolmogorov-Smirnow normallik testi yapılmıştır. Normal dağılan verilerde Bağımsız Örneklem t testi ve ANOVA, normal dağılım göstermeyen verilerde ise Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis H testleri yapılmıştır.

Araştırmanın bulgularına göre fiziksel zorbalık ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla fiziksel zorbalık mağdurdur ve fiziksel zorbalık davranışında bulunmaktadır. Öğrencilerin sınıf kademesi ile zorbalık davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Genel olarak bakıldığında zorbalık davranışının zorbalık mağduriyetinden daha fazla olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra zorbalık davranışı yine zorbalık davranışını doğurmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akran, zorba, mağdur, ortaokul, fiziksel, sözel

ABSTRACT

Coşkun A., Analysing the Factors That Lead Peer Victimization Among Mid-School Students, Hacettepe University, Children Development and Education Program, Master Thesis, Ankara, 2018. This research was conducted by using general survey model with quantitative data. The population of survey was composed of students who are in 5th, 6th, 7th and 8th grades. In the centre of Ankara there are 448 schools and 250 thousands students in 2018 in total. To the population, peer victimisation scale was applied. In data collection process, a survey was carried out on the population which is conducted by scanning the existing literature in the line with the research topic and includes 16 questions regarding the demographic specialities of the students. In the second part, peer victimisation scale is used with 5 sub-dimensions and 41 articles which include verbal and physical exclusion, rumour spreading and inflicting damage to property.

Explanatory and confirmatory factor analysis was used to examine the validity and reliability of the research. In order to analyse whether the variables of measurement are distributed normally or not, Kolmogorov-Smirnov normality test was applied. For normally distributed data, independent sample test and ANOVA; for non-normally distributed data Mann-Whitney and Kruskal-Wallis H tests were exerted.

According to results of the research, there is a significant difference between genders in terms of physical victimisation. Male students are more victims of physical bullying than females and are in physical bullying behaviours. There is a strong relationship between the class grades of students and bullying behaviours.

In general, bullying behaviours are more likely than bullying victimisations. In addition to this, bullying behaviour creates much more bullying behaviours.

Keywords: Peer, bully, victim, mid-school, physical, verbal

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	iii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR	xi
ŞEKİLLER	xii
TABLolar	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	2
1.2. Araştırmanın Önemi	2
1.3. Temel Problem	2
1.4. Alt Problemler	3
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.6. Araştırma Varsayımları	4
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Akran Tanımı	5
2.1. Zorbalığın Tanımı	5
2.3. Akran Zorbalığının Tanımı	7
2.3.1. Akran Zorbalığının Türleri	9
2.3.2. Akran Zorbalığının Nedenleri	11
2.3.3. Mağdurun Özellikleri	15
2.3.4. Zorbanın Özellikleri	17
2.3.5. Zorbalık ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişki	19
2.3.6. Akran Zorbalığının Sonuçları	22
2.4. Bir Kavram Olarak Şiddet	25
2.4.1. Şiddetin Nedenleri	26
2.4.2. Şiddetin Türleri	29
2.4.3. Okulda Şiddet	31

2.4.4. Okulda Şiddetin Boyutları	33
2.4.5. Okulda Şiddetin Nedenleri	37
2.5. Akran Zorbalığı ve Saldırganlık Arasındaki İlişki	38
2.6. Akran Zorbalığını Önlemek İçin Yapılmış Çalışmalar	40
3. GEREÇ VE YÖNTEM	45
3.1. Araştırmanın Amacı	45
3.2. Araştırmanın Yöntemi	45
3.3. Evren ve Örneklem	45
3.4. Veri Toplama Araçları	53
3.3.1. Akran Zorbalığı Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Analizi	54
3.5. Verilerin Toplanması	65
3.6. Verilerin Analizi	65
4.1. Akran Zorbalığı Ölçeği Zorba ve Mağdur Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	68
4.2. Akran Zorbalığı Ölçeği Düzeylerinin Demografik Değişkenlere Göre Farklılık Gösterip Göstermediğinin İncelenmesi	70
5. TARTIŞMA	96
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	103
7. KAYNAKLAR	107
8. EKLER	
EK-1. Genel Bilgi Formu ve Akran Zorbalığı Ölçeği	
EK-2. Geçerlik ve Güvenirlik Tabloları	
EK-3. İzin Belgesi	
EK-4. Etik Kurul Onayı	
9. ÖZGEÇMİŞ	

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGFI	Düzeltilmiş Uyum İyiliği Endeksi
AMOS	Analysis of Moment Structures
CFI	Karşılaştırmalı Uyum İndeksi
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
GFI	Uyum İyiliği İndeksi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
NFI	Normlaştırılmış Uyum İndeksi
RFI ve IFI	Artırmalı Uyum İndeksi
RMSEA	Kestirim Hatası Kareler Ortalamasının Karekökü
TDK	Türk Dil Kurumu
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
YEM	Yapısal Eşitlik Modeli

ŞEKİLLER

Şekil	Sayfa
2.1. Ekolojik model döngüsü	28
2.2. Saldırganlık, şiddet ve zorbalık arasındaki ilişki	39
2.3. Saldırganlıkta sosyal öğrenme modeli	40
3.1. Akran zorbalığı mağdur (bana yapıldı) ölçeğinin doğrusal faktör analizi modeli	62
3.2. Akran zorbalığı zorba (ben yaptım) ölçeğinin Doğrusal Faktör Analizi modeli	64

TABLOLAR

Tablo	Sayfa
2.1. Okullardaki zorbalık türleri.	10
2.2. Zorbalığa uğrama sebepleri.	13
2.3. Şiddet ve saldırganlık boyutları.	33
3.1. Örneklem I'in demografik özelliklerine göre dağılımı sonuçları.	46
3.2. Örneklem I grubundaki katılımcıların ailelerinin demografik özelliklerine göre dağılımı sonuçları.	48
3.3. Örneklem I grubunun demografik özelliklerin dağılımı sonuçları.	49
3.4. Örneklem II grubundaki öğrencilerin demografik özelliklerine göre dağılımı sonuçları.	50
3.5. Örneklem II grubundaki öğrencilerin anne babasına ilişkin demografik özelliklerin dağılımları.	51
3.6. Örneklem II grubundaki öğrencilerin demografik özelliklerin dağılımları sonuçları.	52
3.7. Akran zorbalığı mağdur (bana yapıldı) ölçeğine ilişkin KMO-Bartlett testi sonuçları.	56
3.8. Akran zorbalığı zorba (ben yaptım) ölçeğine ilişkin KMO-Bartlett testi sonuçları.	56
3.9. Akran zorbalığı mağdur (bana yapıldı) ölçeği için açımlayıcı faktör analizi sonuçları.	57
3.10. Akran zorbalığı zorba (ben yaptım) ölçeği için açımlayıcı faktör analizi sonuçları.	59
3.11. Akran zorbalığı mağdur (bana yapıldı) ölçeği için Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucu elde edilen uyum iyiliği indeksleri sonuçları.	61
3.12. Akran zorbalığı zorba (ben yaptım) ölçeği için Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucu elde edilen uyum iyiliği indeksleri sonuçları.	63
3.13. Akran zorbalığı ölçeği alt boyutlarına ilişkin Kolmogorov Smirnov testi sonuçları.	67
4.1. Akran zorbalığı ölçeği zorba ve mağdur alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının tespiti amacıyla yapılan Spearman Korelasyon Analizi sonuçları.	68

- 4.2.** Öğrencilerin akran zorbalık (zorba ve mağdur) düzeylerinin tanımlayıcı istatistikleri sonuçları. 70
- 4.3.** Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları. 71
- 4.4.** Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin öğrencilerin sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları. 74
- 4.5.** Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları. 75
- 4.6.** Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin doğuş sırasına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları. 77
- 4.7.** Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin ailenin ekonomik durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları. 79
- 4.8.** Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin anne babanın birliktelik durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları. 81
- 4.9.** Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin öğrencinin annesinin tutumunu algılamasına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları. 82
- 4.10.** Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin öğrencinin babasının tutumunu algılamasına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları. 84
- 4.11.** Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları. 86
- 4.12.** Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları. 88

- 4.13.** Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin annenin mesleğine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları. 90
- 4.14.** Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin babanın mesleğine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları. 93

1. GİRİŞ

Akran zorbalığı, okullarda sıklıkla karşılaşılan ve süreklilik arz eden bir durumdur. Akran zorbalığı genel olarak saldırganlığın bir alt boyutu olarak ele alınmaktadır (1).

Öğrenciler, birbirlerine ve çevresindeki bireylere sözel ya da fiziksel olarak şiddet barındıran davranışlarda bulunmaktadır ve buna paralel olarak akran zorbalığının boyutları giderek değişmektedir. Bir bireyin en temel ihtiyaçlarından biri olan güvenlik gereksiniminin sağlanması da okullarda birincil boyut olarak ele alınması gerekmektedir (2).

Ortaokul dönemindeki çocukların bedensel gelişim özelliklerine bakıldığında, bedenin ağırlıkça artması ve boyca uzadıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra bedeni meydana getiren bütün alt sistemler büyümekte ve olgunlaşmaktadır. Bir bireyin sağlıklı olması, bu dönemlerdeki sağlıklı gelişimleri ile mümkün olmaktadır (3). Bu dönemdeki çocuklar uzama ve ağırlaşma eğilimleri gösterse de bu önceki dönemlere göre oldukça azalmıştır. Bu dönemde kızlar erkeklere göre daha hızlı gelişim göstermeye başlamaktadır.

Bu dönemde çocukların görme duyusu da gelişmektedir. Buna bağlı olarak çocuklar yorgunluk belirtisi göstermeden uzun süreler okuyabilmektedirler ve buna bağlı olarak dikkatleri gelişmektedir (3).

Ortaokul çağındaki çocukların davranışları üzerinde birçok etken etkili olmaktadır. Bunların en başında da aile ile arkadaş çevresi gelmektedir. Bunun yanı sıra sınıf düzeyi, cinsiyet, ekonomik durum gibi etkenler de etkili olmaktadır. Elbette ki ergenlik dönemi de önemli bir faktördür. Ortaokul öğrencilerinin ergenliğe geçiş döneminin başlangıcı içerisinde oldukları düşünülürse, onların davranışlarını bu ruh hali içerisinde değerlendirmek daha mantıklı olacaktır (4).

Bu dönemdeki çocukların soyut düşünme becerileri giderek gelişmektedir. Çocuklar somut bir dönüşümü zihinsel olarak tersine çevirebilmektedir. Durumları çok boyutlu ele alabilme imkanına sahip olurlar. Çocuklar varsayımlar kurabilirler, mantıksal sonuçlar çıkarabilirler. 11-12 yaş aralığında başlayan bu durum 14-15 yaş aralığında iyice oturmuş olmaktadır (5).

Bu özelliklerin yanı sıra çocuklar bu dönemde işbirliği içerisine girerler. Yaşanan işbirlikleri törensel tutum ve davranışlarla şekillenmektedir ve anlayış ile

yardımlaşmayı barındırdığı gibi olumsuz davranışları da içinde barındırabilmektedir. Davranışların olumsuz olması halinde akran zorbalığı başlamaktadır. Yaşadıkları bedensel ve zihinsel gelişimler sonucunda öğrenciler farklı davranışsal değerler üzerine eğilmekte olurlar. Karmaşık zihin yapısı, ergenliğe geçiş çocuklar üzerinde sorunların meydana gelmesine enden olmaktadır. Bu dönemdeki çocukların pek çoğunda otoriteye karşı bağımsız isteği olmaktadır. Okullarda arkadaş grupları tarafından dışlanma ise başka bir sorun olarak görülmektedir (4)

Yaşanan tüm bu durumlar akran zorbalığını meydana getirmektedir çünkü bu dönemdeki çocukların henüz eşitlik, adalet, dürüstlük ve güven algılarının tam olarak oturmadığı görülmektedir. Bu durumun iyileştirilmesi için hem aileye hem de okullara çok büyük bir sorumluluk düşmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Akran zorbalığı özellikle okul ortamında oldukça sık görülmektedir. Akran zorbalığı ile çocuklar birbirlerine psikolojik ve fiziksel zararlar verebilmektedirler. Akran zorbalığının önüne geçilebilmesi için buna neden olan faktörlerin öncelikli olarak tespit edilmesi ve ona göre önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu çalışma, ortaokula giden öğrencilerde akran zorbalığına neden olan etkenlerin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Akran zorbalığı çocuklarımızı etkileyen önemli bir olgu olmak yolunda hızla ilerlemektedir. Zorba ya da kurban rolleri yanı sıra hiçbir sınıfa girmeyen diğer çocuklar hatta eğitimciler bile yaşanan olayların mağduru haline gelebilmektedir. Bu nedenledir ki etkenlerinin incelenmesi, teker teker irdelenmesi akran zorbalığına nelerin yol açtığına bilinmesi ve çözüm yolları bulunması açısından önemlidir. Bu çalışmada gerek alınan demografik bilgiler gerekse de uygulanan akran zorbalığı ölçeği aracılığıyla çocuklara okullarda yaşadıkları durumlara ilişkin detaylı sorular sorulmuştur. Sorulara verdikleri cevaplar üzerinden yapılan istatistiksel değerlendirmeler çözüm yolları üretmek yolunda eğitimcilere kaynak oluşturacaktır.

1.3. Temel Problem

Ortaokula giden öğrencilerde akran zorbalığına neden olan etkenler nelerdir?

1.4. Alt Problemler

1. Akran Zorbalığı Ölçeği zorba ve mağdur alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri öğrencinin sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri doğuş sırasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
6. Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri ailenin ekonomik durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
7. Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri anne babanın birliktelik durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
8. Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri öğrencinin annesinin tutumunu algılamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
9. Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri öğrencinin babasının tutumunu algılamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
10. Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
11. Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
12. Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri annenin mesleğine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
13. Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri babanın mesleğine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın Ankara geneli ile sınırlı tutulması, bu bölgedeki ortaokula giden öğrencilerin üzerinde yapılması, öğrencilerde akran zorbalığına neden olan etkenleri incelemek için “Akran Zorbalığı Ölçeği”nin yer aldığı bir anket formu kullanılarak

ölçülmesi ve araştırma sonuçlarının sadece akademik amaçlar ile kullanılması araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

1.6. Araştırma Varsayımları

Araştırmaya katılan öğrencilerin kendilerine yöneltilen ifadeleri doğru anladıkları ve sorulara samimi yanıtlar verdikleri, kullanılan ölçeğin araştırmanın amacı doğrultusunda istenen kavramları ölçmede yeterli olduğu, örneklemin evreni temsil ettiği, araştırmanın varsayımları içindedir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Akran Tanımı

En genel hali ile akran yaş grubu arkadaşları ile bağlantılı olan çocuk veya ergenlerde aynı yaş gruplarını ifade eden bir kavram olarak nitelendirilmektedir. TDK'ya göre akran *“yaş, meslek, toplumsal durum vb. bakımından birbirine eşit olanlardan her biri, boydaş, böğür, taydaş, öğür”* şekline tanımlanmıştır (6).

Doğdukları andan itibaren çocuklar sosyal etkileşim içerisinde girerler. Bu etkileşim en başta onların bakımını sağlayan birey, anne veya baba; ardından akrabalar olarak genişlemektedir. Bir çocuk okul çağına geldiğinde yaşam alanıyla beraber ilişkiye girdiği çevrede genişlemeye başlamaktadır. Eskiden anne, baba veya bakım veren birey ile olan ilişkileri yerini akranlar ile olan ilişkilere bırakmaktadır (7).

Çocukların akranları ile kurmuş oldukları iletişim güçlü bir şekilde olması çocukların gelecekteki olacak yaşamlarından başarıları ile eşgüdümlü olmaktadır. Akranlarla kurulan ilişkilerde paylaşmak, sorun çözmek, baş edebilmek ve farklı düşünme ile alakalı olarak farkında olmadan gelişme yaşamaktadırlar.

Genellikle akranlarla kurulan ilişkiler eşit düzeyli olmaktadır. Karşılıklı olarak akran olan bireyler birbirlerinden aynı ölçüde yararlanırlar ve katkıda bulunurlar. Taraflar arasında olan genel güç dengesi çocuğun gelişimi için olumlu olabileceken, var olan dengenin bozulması tam tersi olumsuz durumlara sebep olabilecektir.

2.1. Zorbalığın Tanımı

Saldırganlık ile ilgili yapılan çalışmalar literatürde oldukça eski tarihlere kadar gitmektedir. Ancak buna rağmen zorbalık konusu, özellikle okullarda yaşanan akran zorbalığı ve onu ilgilendiren konular, ancak ve anca son 25-30 senedir türlü araştırmalara konu olmuştur. Akran zorbalığı, okullarda özellikle de eğitimcilerin son derece aşına olduğu bir konu olmasına rağmen, araştırmacıların bu konu ile sistematik olarak ilgilenmeleri Dan Olweus'un araştırmaları ile başlamıştır (8).

1978 yılında yapmış olduğu tanımla Olweus zorbalığı *“bir kişinin veya kişilerin başka bir kişiyi ya da kişileri kasıtlı, tekrarlı ve en azından bir süre devam eden olumsuz davranışlara maruz bırakması”* şeklinde tanımlamıştır. 1991 yılında ise Olweus kendi tanımına *“fiziksel ya da sözel şekilde değişik türlerde görülmesi,*

bilinçli olarak zarar verme amacı taşıması, zorba ile mağdur arasında psikolojik veya fiziksel güç dengesizliğinin olması” gibi nitelikler de eklemiştir (9).

Pek çok bireyin zihninde zorbalık denildiğinde şiddet içeren bir davranış uyanmaktadır. Çünkü bu kavram genel olarak günlük yaşamdaki diyaloglar içinde yoğun bir şekilde fiziksel güç kullanmayı çağrıştırmaktadır. Olweus da ilk çalışmalarında zorbalığı ağırlıklı olarak fiziksel zorbalık ile ilişkilendirmiştir (8).

1999 yılında ise tanımı daha da üst noktaya taşımıştır. Ona göre zorbalığın 3 önemli noktası bulunmaktadır. Bunlar, zorbalığın kasıtlı bir şekilde ve zarar verme amacı ile yapılması (1), davranışın tekrar ediyor olması (2) ve güç dengesizliği (3) olarak tanımlanmıştır (10).

Olweus’un dışında başka bilim insanları da zorbalığın tanımları üzerinde türlü araştırmalar yapmıştır. Smith (1999) de bu bilim insanlarında biridir. Smith zorbalık terimini saldırganlığı içinde barındıran ve bilinçli yapılan bir tanım olarak nitelendirmiştir. Bunun yanı sıra Smith’e göre mağdur (kurban) zorbalık nedeniyle korkmaktadır ve acı çekmektedir (11).

Besag ise (1989) zorbalık tanımı yaparken içine haz alma, çıkar elde etme ile üzücü ve acı verici kelimeleri de tanım içerisine eklemiştir. Besag’a (1989) göre zorbalık, güçlü olan bireylerin, haz almak veya çıkar sağlamak için zorbalığa karşı koyamayacak durumda olanlara karşı yaptıkları sosyal, fiziksel, psikolojik veya sözlü olarak yapmış oldukları acı veren ve üzücü davranış eylemleridir. Rigby (2002) buna benzer bir şekilde zorbalığı, zorbalık yapanın haz aldığı ama buna karşın mağdur bireyin acı duyduğu davranışların tümü olarak nitelendirmiştir (12). Buradan da anlaşılacağı gibi hemen hemen tüm tanımlarda Olweus’un ortaya koymuş olduğu süreklilik, kasıt, güç dengesizliği niteliklerine vurgu yapılmıştır.

Zorbalığı iyi bir şekilde anlayabilmek için saldırganlık ile zorbalık arasındaki ayrımın iyi bir biçimde yapılması gerekmektedir. Saldırganlık ve şiddet içeren hareketler birbirlerine denk çocukların arasında görülmekte iken, zorbalık kurbanın korkmasına ve acı çekmesine sebep olmaktadır. Zorbalık durumunda güçler arasında bir dengesizlik görülmektedir. Mağdur tarafından bir kışkırtma söz konusu olmamaktadır ve güçlü olan güçsüz olana bir baskı uygulamaktadır. Saldırıları fiziksel, sözel veya psikolojik olabilir. Genel olarak literatürde 5 farklı zorbalık türü bulunmaktadır (11):

1. Fiziksel Zorbalık: Dürtme, vurma, saç çekme, boğazlama gibi fiillerden meydana gelmektedir.

2. Sözel Zorbalık: Alay etme, üzücü isimler takma, dedikodu yapma gibi eylemleri içermektedir.

3. Duygusal Zorbalık: Adını çıkarma, şantaj, dil, din, ırk gibi niteliklerden hor görme, dışlanma, aşağılama gibi eylemleri içermektedir.

4. Cinsel Zorbalık: Röntgencilik, teşhir etme, cinsel saldırı, taciz ve istismar gibi eylemleri içermektedir.

5. Siber Zorbalık: Twitter, Skype, Facebook gibi sosyal medya ağlarının yaygın olması ile başlayan internet aracılığı ve mesajlar ile rahatsız etmek, dedikodu yağmak ve aşağılamak gibi eylemleri içermektedir.

Pek çok yapılan farklı tanımlara bakıldığında zorbalık, bir bireyin ya da bireylerin güç dengesi açısından kendilerinden daha az güçle olan birey ya da bireylere karşı çıkar sağlamak ya da zevk almak amacı ile bilinçli olarak yöneltmiş oldukları eylemler bütünü olarak tanımlanabilir.

2.3. Akran Zorbalığının Tanımı

Yapılan araştırmalar sonucunda akran zorbalığı, pek çok araştırmacı tarafından içeriği ve oluşumu bakımından açıklanmaya çalışılmıştır.

La Fontaine (1991) çocuklar için zorbalığın ne olduğu ile ilgili araştırmalar yapmıştır. Yapmış olduğu araştırmalarında genel olarak çocukların sahip olduğu fiziksel zarar verme, korkutma, kendini güçsüz hissetme gibi zorbalık sebeplerinin bazılarının kendilerinden kaynaklandığını, bazı durumlarda da karşıdan kaynaklandığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra çocukların nerede zorbalık gördüğünü, zorbalığa maruz kalma sürelerini, zorbalık sebeplerini ve sonuçları ile birlikte bir değerlendirme içine alarak öğrencilerin yaşamına ait bir zorbalık tanımı meydana getirmeye çalışmıştır. Ona göre küfür, kavgaya etme, hakaret ve tehdit içeren söz saldırıları, okula karşı oluşan olumsuz algı, gruptan dışlanmışlık ve sürekli olarak uygulama ile maruz kalma durumlarını da içeren bir tanım akran zorbalığını anlatmaktadır (13).

1995 yılında Olweus, akran zorbalığını zorbalıktan ayırmıştır. Ona göre akran zorbalığı, savunmasız bir çocuğa bir grup öğrencinin kasıtlı olarak saldırgan davranışlarda bulunmasına denmektedir (14).

Bosworth ve Espelage'ye (1999) göre ise akran zorbalığı, bir veya birden çok öğrencinin, daha korunmasız olan bir öğrenci ya da birçok öğrenciye yönelik kasıtlı, devamlı rahatsız etmesi ve o öğrenci veya öğrencilerde sosyal, psikolojik veya fiziksel zarar verme ile neticelenen saldırganlık türüdür (15).

Pişkin'e (2007) göre ise akran zorbalığı kurban olan öğrenci ile bir veya daha fazla öğrencinin kızdırma, çalma, vurma, tehdit etme gibi direkt olarak yapılan davranışlara ek olarak öğrenciyi belli arkadaş grubunda istememe, etkinliklere seçmeme gibi dolaylı bir biçimde de olabilmektedir.

Kepençi (2002), akran zorbalığını bir çocuk veya daha fazla çocuktan oluşan grupların, bir ya da birden çok çocuğa vurma, tekme atma, alay etme, sosyal faaliyetlerden dışlama gibi olumsuz davranışlar eylemi olarak tanımlamıştır (16).

Yine Olweus (1995)'a göre bir öğrencinin zorbalığa maruz kalması veya kurban olması demek bir veya daha fazla öğrenci tarafından uzun süreli, tekrarlanan olumsuz eylemler ile karşılaşması demektir. Bu olumsuz eylem ve davranışlar çirkin jestler, alay etme, kötü kelimeler kullanma, dışlama, bilerek grup dışında bırakma şeklinde olabilir. Buradaki en önemli şey öğrenciler arasında var olan güç eşitsizliği veya dengesizliğidir. Yani tarafların arasında "asimetrik güç" vardır. Olumlu hareketlere maruz kalan kurban öğrenci, kendini savunmaktan aciz bir durumdadır.

Yani akran zorbalığının ne kadar farklı tanımı olursa olsun, bu eylem kurban olan öğrenciye sosyal, fiziksel, psikolojik ve akademik zarar veren ve kesinlikle istenilmeyen bir davranıştır.

Zorbalık, çocukların güvenli bir alan içinde okuma haklarını elinden alan bir durumdur. Her çocuğun rahatsız edilmeden, korkmadan, aşağılanmadan, tacize uğramadan, onuru kırılmadan güvenli bir şekilde okula gitmesi demokrasinin bir parçasıdır ve olması gerektir. Hiçbir anne-baba, çocuğunu okula yolladığında çocuğunun kötü durumda olacağından endişe etmemelidir.

Bir çocuk başka bir çocuğun zorbalığına maruz kaldığında yaşadığı istismarın etkileri çok uzun süre devam edebilmektedir. Ne yazık ki bu ve buna benzer istismarlar her zaman görülmüştür; ancak göz ardı edilmiştir.

Okul yaşamının her zaman bir parçası olan zorbalık maalesef neredeyse 1980'li yıllara kadar doğru düzgün incelenmemiştir. Halbuki zorbalık hem kurban hem de zorba açısından önemli sosyal ve psikolojik neticeleri doğurmaktadır ve her iki tarafta da depresyona, düşük özsaygıya ve problemleri davranışlara neden olabilmektedir (17).

2.3.1. Akran Zorbalığının Türleri

Zorbalık ile karşılaşan çocuklar her zaman zorbalığa maruz kaldığının farkında değildir. Kimi zorbalık türleri açık bir şekilde zarar veren tutum ve hareketlerin dışında örtük ve gizli olarak meydana gelmektedir. Zorbalığa maruz kalan çocukların hissedemediği ya da anlam veremediği bu örtük eylemler dolaylı olarak yapılan hareketleri içermektedir. Başka bir deyişle zorbalık dolaylı veya dolaysız olarak 2 ayrı şekilde meydana gelmektedir (14).

Doğrudan zorbalık alay etme, isim takma, sataşma, haksızlık etme, tehdit, haksız bir biçimde eleştirme, tehdit edici bakışlar, müstehcen hareketler, tekmeleme, vurma, eşya çalma, yaralayıcı aletler ile zarar verme gibi hareketleri içermektedir.

Dolaylı zorbalık ise isim takma, alay etme ve dalga geçme için başkalarını etkileme, dedikodu çıkarma ve yayma, bilinçli bir şekilde gruptan dışlama, birini dövmesi için başka birilerini kışkırtma, birilerinin sırlarını ortaya dökme gibi örtük eylemleri içermektedir.

Crick ve Bigbee (1998), akran zorbalığını açık ve ilişkisel olarak ikiye ayırmıştır. İlişkisel akran zorbalığında hedef olan bireylerin akran ilişkilerine ve arkadaşlarına zarar verme vardır. Açık akran zorbalığında ise fiziksel olarak zarar verme veya tehdit gibi eylemler vardır (18).

Mynard ve Joseph (2000) ise daha farklı şekilde türlere ayırmışlardır. Akran zorbalığı onlara göre sözel, fiziksel, sosyal manipülasyon ve kişisel eşyalara saldırı olarak 4 gruba ayrılmaktadır. Bir bireyin başka bir bireye zarar vermek veya incitmek için, kişinin sosyal çevresini manipüle etmek için çeşitli davranışlarda bulunması sosyal manipülasyondur. Hedef çocuğun arkadaşlık ilişkilerini bozma gibi eylemleri içerdiğinden dolayı sosyal manipülasyon, akran zorbalığı ile paralel görülmektedir (18).

Elliot (1997) zorbalık türlerini sözel, fiziksel, duygusal ve cinsel olarak dört grup altında toplamıştır. Fiziksel zorbalıkta tokat atma, itme, bıçak çekme, bedene yönelik şakalar gibi davranışlar vardır. Sözel zorbalıkta ise alay etme, isim takma, laf atma, küfür, hakaret, dedikodu yapma gibi eylemleri içermektedir. Duygusal zorbalıkta, gruptan dışlama, herhangi bir ayrıma maruz bırakma, küçük düşürme, bir eşyaya zarar verme gibi eylemler vardır. Cinsel zorbalıkta ise elle yapılan sarkıntılıklar, taciz gibi davranışlar vardır (19).

Okullarda yaşanan zorbalık ise davranışı ortaya çıkaran nedenler arasındaki içsel münasebetler sebebi ile farklı biçimlerde ele alınabilmektedir. Okulda yaşanan zorbalık genel olarak fiziksel, sözel ve duygusal olarak 3 ayrı grupta incelenebilmektedir. Bu özellikler ve açıklamalarına Tablo 2.1.'de yer verilmiştir.

Tablo 2.1. Okullardaki zorbalık türleri.

Kategoriler	Biçimler
Sözel zorbalık	Sürekli olarak kızdırma, isim takma, alay etme, tehditler ve dedikodu yayma.
Fiziksel zorbalık	İtme, çimdik atma, yumruklama, tekme atma ve silah kullanma.
Duygusal dolaylı)zorbalık	Dışlama (sen benimle oynamıyorsun), alay konusu etme ya da utandırma.
Başkasına ait bir şeyi alma zorbalığı	Birisini cebindeki para, şeker ya da değerli bir şeyleri vermeye zorlama.
Saklama zorbalığı	Elbise, kitap, oyuncak ve para gibi değerli şeylerin kaybolması.
İrkçi zorbalık	Bireyin etnik kökeni, elbisesi, beden yapısı, şivesi ile alay etme, ırkçı duvar yazıları yazma ya da hareketlerde bulunma.
Davranış zorbalığı	Yumruk gösterme, yüz ekşitme, fiziksel rahatsızlığını göstermek için iki parmağını ağzına sokma, bazen birisine kötü bakmak için iki parmağını havaya kaldırmak.
Bozucu zorbalık	Sınıftaki çalışmaların ve ev ödevlerinin üzerini karalamak ya da oynanan bir oyunu bozmak.
Cinsel zorbalık	İstenmeyen fiziksel temas (cinsel tacizde bulunmak) ya da küfür niteliğindeki ifadeler ve hareketlerde bulunmak.

Kaynak: Pekel, N. Akran Zorbalığı Grupları Arasında Sosyometrik Statü, Yalnızlık ve Akademik Başarı Durumlarının İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi], Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2004

2.3.2. Akran Zorbalığının Nedenleri

Zorbalığın pek çok nedeni olduğu, bireysel niteliklerin yanı sıra aile ile sosyal çevrenin de zorbalık davranışlarının gelişiminde etkili olduğundan bahsedilmektedir (20). Bu açıdan aşağıda belirtilen değişkenler genel olarak zorbalığa neden olmaktadır (21):

- Medyanın şiddet tasvirleri
- Cinsiyet rolleri ile sosyal öğrenme yaşantıları gibi sosyal faktörler
- Zengin-fakir ayrımı
- Toplumsal çözülme gibi toplumsal faktörler
- Kurallar, beklentiler ve disiplin biçimi gibi okul kültürü ile alakalı faktörler
- Aile içinde yaşanan şiddet, istismar ve ihmalkarlık gibi ailesel faktörler
- Öğretmenler, öğrenciler, ebeveynler ve akran topluluklarına üyelik gibi ilişkisel faktörler,
- Sosyal problem çözme kabiliyeti, genel ve gelişimsel nitelikler gibi kişisel faktörler

Cinsiyet, yaş, mizaç, benlik saygısı gibi niteliklerin zorbalık eylemlerine etkisine dair pek çok araştırma vardır. Pellegrini ve Long (2002) tarafından ergenler üzerinde yapılan geniş ölçekli araştırma sonuçlarına göre genç erkeklerde zorbalık hareketlerinin daha fazla olduğu ve akranlarının arasında sosyal statü meydana getirmek için baskın davranışlarda buldukları görülmektedir (22).

Yapılan araştırmalar ergen bireylerin bir davranışı ortaya koymadan önce olası neticelerini de düşündüklerini söylemektedir. Yani ergenler, zorba hareketin yarar ve zararlarını değerlendirerek bu harekete karşı bir ihtiyaç önsezisi geliştirmektedirler (23). Okuldaki öğrenci, “zorbalığı gerçekleştirsem güçlü olurum, akranlarım arasında popüler olabilirim bu sebeple de bu davranışı yapmalıyım” ya da “arkadaşımdan zorbaca hareketler görmek beni mutsuz etmektedir, bu sebeple de kimseye böyle davranışlarda bulunmamalıyım” gibi bazı düşünce şekilleri geliştirerek kendi davranışını belirler (24).

Oldukça yaygın olan akran zorbalığının nedenlerini araştırmak elbette ki araştırmaların temelinde yatmaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi akran zorbalığının nedenleri pek çok farklı etkene dayanmaktadır. Aile içinde şiddetle karşılaşan ve istismara uğrayan çocukların yaşamış oldukları dışsallaştırma

problemleri davranış bozukluklarına sebep olmaktadır. Bu çocuklar hem zorbalık yapmakta hem de zorbalığa maruz kalmaktadır. Özellikle de eşlerin arasındaki şiddete maruz kalan kız öğrenciler erkeklere göre bu eylemlerden çok daha fazla olumsuz etkilenmektedir, okullarda daha çok zorbalık davranışı sergilemekte ve zorbalığa uğramaktadır. Bu düşünceye göre, üye sayısı arttıkça aile içinde, ebeveynlerin çocuğa göstereceği alaka ve kişi başına düşen gelirden bir azalmakta olmaktadır; bunun sonucu olarak da çocuğun gelişiminde olumsuz sonuçlar meydana gelmektedir (21).

Koç'a (2007) göre ise okulda yapılan zorbalığın sebepleri, oldukça geniş bir alana yayılmıştır ve çok kompleks bir yapıya sahiptir. Okuldaki zorbalığa sebep olan etkenleri 2 başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan ilki öğrencinin kendisinden kaynaklanan psikolojik ve fiziksel sebepler (özsaygı seviyesinin yüksek veya düşük olması, kişilik özellikleri, genel veya devamlı olan öfke ya da anti sosyal bir kişilik yapısı, cinsiyet, evde veya okulda kurallara uymama ve kuralları çiğneme); ikincisi ise çocuğun aile okul ve çevresinden kaynaklanan (hatalı anne, baba ya da öğretmen hareketleri, kitle iletişim araçlarının olumsuz etkileri) sebeplerdir (25).

2.3.2.1. Çocuğun kişisel özelliklerine bağlı nedenler

Yapılan araştırmalar daha önce de bahsedildiği gibi erkek çocuklarda saldırgan davranış gösterme eğiliminin kız çocuklarına göre daha fazla olduğu belirtilmektedir. Bunun yanı sıra bilimsel bir kanıt olarak Y kromozomunun fazla olması sebebi ile erkeklerde saldırgan davranışların daha fazla olduğu bulunmuştur. Ayrıca testosteron seviyesinin de saldırganlık ile doğru bir orantı içinde olduğu düşünülmektedir. Aşırı duygusal ve hassas bireyler daha fazla dışlanmaya maruz kalan ve zorbalığa uğrayan bireylerdir. Genel olarak kızlar ile erkeklerin zorbalığa uğrama sebepleri Tablo 2.2'de verilmiştir (26).

Tablo 2.2. Zorbalığa uğrama sebepleri.

Öncelik sırası	Erkekler	Kızlar
1.	Grupla uyum içerisinde olmamak	Grupla uyum içerisinde olmamak
2.	Fiziksel olarak güçsüz olmak	Çirkin olmak(yüz güzelliğinin fazla etkileyici olmaması)
3.	Huysuz bir karaktere sahip olmak	Sık sık ağlamak ve fazla duygusal olmak
4.	Arkadaşlarının olmaması, antisosyal olmak	Aşırı şişman olmak
5.	Kıyafetler	Notlarının diğer arkadaşlarından daha iyi olması (ders başarısı)

Kaynak: Çayırdağ, N. İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Okul Kültürünü Algılayışları ile Zorbalık Eğilimleri ve Zorbalıkla Baş Etme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul: İstanbul Üniversitesi; 2006.

Bunların yanı sıra çocuklarda yaşanan düzensiz beslenme ve uykunun düzenli olmaması gibi durumlar da kötücül duygu durumlarını meydana getirmektedir. Kötücül duygu durumuna sahip çocuklar yeni olan durumlara karşı uyum problemi ile karşılaşmaktadırlar ve bu sebeple de saldırganlık düzeyleri artabilmektedir. Çocuklarda zorba hareketlere neden olabilecek birbiri ile bağlantılı olan 3 güdü belirlenmiştir (27):

1. Aile ortamı neticesinde çevreye karşı beslenen düşmanlık
2. Güç ve baskı kurma arzusu
3. Kazanç arzusu

Bahsi geçen çocuklar genellikle iletişim kurmada başarılı olurlar. Zor durumlardan kolaylıkla sıyrılabilirler. Genel olarak kaygı seviyeleri düşüktür ve benlik algıları güç merkezli çalışmaktadır. Olumsuz durumlarla baş edebilirler; ancak baş etme şekilleri toplum tarafından kabul görmemektedir. Anti-sosyal bir davranış kalıbı olan zorbalık hareketlerini gösteren ergenlerin ileri yıllarında adam yaralama, hırsızlık, alkolizm gibi riskli hareketlerde bulunma oranlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

2.3.2.1. Çevresel faktörlere bağlı olan nedenler

Okul çevresel faktörlerden biridir. Bir öğretmenin moralinin kötü olması, sık sık değişen öğretmenler, davranışlarla ilgili beklentilerin örtük olması, tutarsız disiplin

uygulamaları, çocukların kimlik gelişimlerine yeterli özen ve önemin verilmemesi gibi neden zorbalığı pekiştirmektedir. Olweus'a (1995) göre öğretmenlerin genel olarak hem kendi aralarında hem de öğrencilerine karşı paylaşımcı, destekleyici ve kabul edici olmaları gerekmektedir ve sorunlarını çözmek için kesinlikle şiddete başvurmamaları gerekmektedir.

İkinci çevresel faktör olarak medya vardır. Televizyon ve gazete gibi yayın organları ile çocuklar sıklıkla saldırganca davranışları görmektedir. Aynı şekilde filmlerde ve dizilerde olduğu kadar çizgi filmlerinde de saldırganlık sahneleri vardır. Çocukların gördükleri bu görüntüler gerçek hayatta saldırganlığa olan duyarlılıklarını azaltmaktadır.

Üçüncü ve en önemli etken olarak aile gelmektedir. Sevecen, mutlu, çatışma ile bunalımdan uzak, yapıcı bireylerin yetişmesi dengeli ve sağlıklı ailelerde kurulan başarılı ilişkiler ile mümkün olmaktadır (26). Sevgi ve şefkat ile yetişen bir çocuk, kırılabilir ve bağımlı olmamayı öğrenir, hata yapmanın insan olmanın bir parçası olduğunu bilir. Ancak maalesef aileler içinde bazı çocuklar yatağını ıslatmak, belirlenen saatlerde aç olmamak, üstüne çay dökmek, düşmek, bir yerini yaralamak gibi ellerinde olmayan sebeplerden dolayı ceza almaktadırlar. Kimi yetişkinler çocuklardan neredeyse imkansızını beklemektedir. Çocuklar böyle ortamlarda bağımlı ve kırılabilir olmanın hata olduğunu düşünürler. Güçlü olmak ve güçlü olabilmek için başkalarını ezmek kabul edilebilir davranış kalıpları içindedir – hatta bazen çocuğun bildiği tek yok bu olmaktadır. Bu şekilde büyüyen bir çocuk kendinde var olan ve son derece insani olan kırılabilirliği reddeder, istemez ve o yanlarından nefret eder.

Böylesi bir nefret ile büyüyen çocuk başka çocukların zayıfladığını gördüğü an saldıracaktır. Aslında çocuk gerçekte başkasına değil, kendine saldırmaktadır. Kendinden nefret etme çocukta zorbalığı doğurmaktadır. Zorba olan çocuk inatla ona yardım edilmesini reddeder (28).

Saldırganlıkla alakalı olan aile ilişkileri genel olarak şöyle sıralanabilir (26):

- Babanın olmaması
- Anne veya babadan birinin boşanma nedeni ile görülememesi
- Annenin depresyonda olması
- Çocukları ile iyi geçinemeyen anne-babalar
- Evlilikte yaşanan huzursuzluklar

- Ailede fazla bireyin bulunması
- Anne-babaların tutumlarındaki hatalar
- Düşük sosyo-ekonomik düzey

Aile içi ilişkilerin zayıf olduğu, aile içinde bireylerin sorumluluklarını yerine getirmediği ortamlarda çocukların saldırganlık ile suç eğilimlerinin fazla olması kaçınılmaz bir durumdur. Bunun yanı sıra parçalanmış ailelerin çocuklarında da bu tarz eğilimler daha fazla görülmektedir (27).

Hayatının ilk dönemlerinde sıcaklıktan yoksun olan, sevgisizliğe maruz kalan, temel ihtiyaçları giderilmeyen çocuklar, ileriki senelerinde zorba olmaya aday olan çocuklardır. Çocuğun baskı ortamında büyümesinin yanı sıra kuralsız ya da aşırı hoşgörülü ortamda büyümesi de çok iyi olmayacaktır. Ayrıca ailesinden şiddet görerek yetişen bir çocuk gücü yettiğinde bunu arkadaşlarına uygulayacaktır. Çünkü durumu normalleştirmiş ve içselleştirmiştir. Her yaptığı hoş bir şekilde karşılanan çocuk ise davranışlarının sınırlarını bilmeyecektir ve ileride herkesin ona böyle şapka çıkarmasını isteyecektir.

2.3.3. Mağdurun Özellikleri

Okul çağında olan çocuk ile ergenlerin yaklaşık olarak % 7 - % 10'luk kısmı zorbalık ile karşılaşmaktadır. Kurbanlar için okul korkulacak bir yerdir, kurbanlar okulda güvensiz ve mutsuz olurlar (29).

Kurban olan öğrenciler zorba öğrencilerin aksine daha çekingen, hassas ve pasiflerdir (30). Bu kişilerin benlik algısı düşüktür, kendilerini aptal ve hatalı olarak görmektedirler.

Dake, Price ve Telljohann'a (2003) göre genel olarak mağdurların özellikleri şöyle sıralanabilir (15):

- Depresyon durumu içindedirler.
- İntihar düşünebilirler.
- Yalnızlık çekerler.
- Düşük özsayıları vardır.
- Kaygılıdırlar.
- Psikiyatrik ve psikolojik sorunlar yaşarlar.
- Yemek bozuklukları olabilir.

- Diğer çocuklar arasında popülariteleri azdır.
- Zamanlarının çoğunu tek başlarına geçirirler.
- Ebeveynleri sosyal durumlarını kontrol etmeleri için onlara çok az fırsat sunmaktadır.
- Genelde ebeveynleri daha az sorumluluk sahibi bireylerdir ve onları daha az destekler.
- Genelde kötü ve acımasız ev ortamlarından gelirler.
- İstismar problemleri yaşarlar.

Besag'a göre kurbanların anne ve babaları aşırı koruyucu özellik gösterirler. Bu durumdan dolayı çocuklar ailelerine aşırı bir bağımlılık gösterir, aile içinde yaşanan ilişkiler sıcak ve samimidir; ancak kurbanlar ailelerin beklentilerini asla karşılayacaklarına inanmazlar (16).

Literatür incelendiğinde mağdurların kışkırtıcı mağdurlar, pasif mağdurlar, kronik mağdurlar, gönüllü mağdurlar, zorba mağdurlar ve sahte mağdurlar olarak 6 ayrı grupta toplandığı gözlemlenmiştir.

Pasif mağdurlar okul ortamında izole özellik gösteren öğrencilerdir. Bu mağdurlar genellikle sosyal becerileri az olan, önceki hayatlarında istismara uğramış ve travmalar yaşamış ve güvensiz bireylerdir (31).

Kışkırtıcı mağdurlar genelde okul ortamında yalnız ve arkadaşları tarafından dışlanmaya maruz kalan bireylerdir. Bu grubun içindeki öğrenciler sinirli, güvensiz ve fiziksel olarak zayıflardır. Bu sebeple zorbalığa karşı koymakta yetersiz olurlar. Zorbalıkla karşılaştıklarında hemen ağlama eylemini gerçekleştirirler.

Kışkırtıcı mağdurlar genellikle arkadaşları ile olan iletişimde onlarla anlaşamazlar ve kavga çıkarırlar. Bunun yanı sıra bahsi geçen bu mağdurlar öğrenme güçlüğü yaşamaktadır. Bu mağdurlarda en sık görülen davranışlar titizlik, huzursuz olma, çabuk sinirlenen, hep rahatsız olma durumu, ters ve tahrik edici hareketlerde bulunma olarak belirlenmiştir. Yaşanan anlaşmazlıkta sürekli olarak çatışmayı devam ettirme eğilimi içine girerler. Eğer anlaşmazlıkları kavgaya dönüşürse etkisiz saldırgan olurlar (31).

Gönüllü mağdur grubunda olan çocuklar arkadaşları tarafından sevilebilmek ve kabul görebilmek için bu rolü üstlenirler. Şaklaban rolünü okulda onlar üstlenirler

ve grup içerisinde bulunabilmek için rahatsız edici hareketlerde bulunabilirler. Grup içinde dışarıda kalmamak için gerçek olan akademik yeteneklerini saklarlar (32).

Kronik mağdurlar nereye giderlerse gitsinler gittikleri her okulda devamlı olarak zorbalığa maruz kalırlar. Sürekli olarak hayata mağdur bakış açısı ile bakarlar ve neredeyse zorbalığa uğramak için aranırlar. Bahsi geçen çocuklar aynı gönüllü mağdurlar gibi ne yaşanırsa yaşansın iyi ya da kötü sürekli ilgiyi üzerlerinde isterler. Hatalarından ders almazlar, iyi durumda olduklarında üzürlü. Kendi başarılarını kendileri sabote ederler, kimsenin onları sevmediğinden bahsederler. Aşırı derecede hassas yapıda olan bu mağdurların mizah anlayışı oldukça yetersizdir, çok kolay ağlarlar ve sosyal becerileri yok denecek kadar azdır.

Bir zorbadan almış oldukları bir hakaret veya yumruk sonucunda zorbalığı hak ettiklerine dair inançlarını pekiştirirler. Bahsi geçen bu çocukların okullarını değiştirmek işe yaramaz, davranışlarından dolayı gittikleri yerde de kısa sürede aynı konumda olacaklardır (28).

Sahte mağdurlar ise arkadaşlarından gereksiz yere şikayet eden bireylerdir. Zor bir durum içine girdiklerine yardım için ağlamaya başlarlar veya başka yöntemlerle dikkat çekmeye çalışırlar (27).

Zorba mağdurlar bazen zorba bazen ise mağdur statüsünde bulunurlar. Genellikle zorbalığa maruz kalan çocukların % 6'sı; bazen zorbalığa maruz kalan çocukların ise % 18'i zorbalık eylemini göstermektedir. Bunun yanı sıra evde baskıya maruz kalan çocuklar da bu grup içinde yer edinmektedir (32).

Yapılan araştırmalara göre mağdur olan çocuk ile ergenlerde türlü psiko-sosyal uyum sorunları yaşanmaktadır. Mağdur olan çocuklar genellikle yalnızlık, depresyon, sosyal geri çekilme, düşük benlik algısı, akranları tarafından reddedilme korkusu, kaygı, alt ıslatma, niteliksiz uyku, mide baş ağrısı gibi sorunlarla boğuşmaktadır.

2.3.4. Zorbannın Özellikleri

Zorbaca davranışlar içinde olan öğrenciler akranlarına göre daha agresif özellikler gösterirler. Şiddet barındıran davranışlara karşı daha yatkınlardır ve daha çok severler. Zorba hareketlerde bulunan bireylerin davranışlarındaki amaç fiziksel güç ya da güçlü bir sosyal statü elde etmedir. Bahsi geçen bu öğrenciler sahip oldukları

fiziksel, duygusal ve sosyal güçleri diğer öğrencilerin üzerine uygulama arzusunu bünyelerinde barındırırlar (33)

Diğer bireyler tarafından kabul görme ihtiyacı içinde olan zorbalarda davranışlarının çoğunu dikkat çekmek için yaparlar. Okul zorbalarda saldırgan tavırları ve fiziksel güçleri ile akranlarını baskı altında tutabilirler. Ancak bahsi geçen bu çocuklar liderlik niteliklerine sahip değildir (17).

Zorba öğrencilerin özellikleri şöyle sıralanmıştır (34):

- Yalan söylerler
- Pişman olmazlar
- Kötü niyetlidir
- Bencillerdir
- İnkâr ederler
- Teşekkür etmezler
- Esnek değildirler
- Güce eğilimleri vardır
- Kimseye güvenmezler
- Çekicilerdir
- Hiçbir şeye aldırış etmezler
- Olgun özellikler göstermezler

Satan (2006)'a göre zorba olan çocuklar diğer çocuklara göre daha düşük benlik saygısına sahip çocuklar değildir. Bahsi geçen çocuklar diğer çocuklara acı verme konusunda hünerlidir; ancak kendilerinden zorba olarak bahsedilmesini istemezler. Akran zorbalığının pek çoğu çocukları ileri yaşlarında meydana gelir. Bu nedenle de ortaokul seviyesinde daha fazla görülmektedir (31).

Hoover ve Hazler (1992) zorba olan öğrencilerin dedikodu yapan ve yeni fikirlere kapalı olan bir grup içinde etkin bir izleyici olmadıklarını söylemişlerdir. Genellikle zorba ergenlerin davranışlarının temelinde para, sigara vb. şeyleri elde etme isteği bulunmaktadır (35).

Zorba öğrenciler genellikle kendilerinden daha başarılı ve daha popüler olan öğrencilere karşı kıskançlık duyarlar, bu durumdan aşırı derecede rahatsız olurlar. Bu sebeple de kendilerini güçlü hissetmek için başkalarına karşı güç kullanırlar,

paylaşmak istemezler, hiçbir yere aitlik duygusu beslemezler ve kaybetmeye kesinlikle katlanamazlar (21).

Bir çocuğun zorba niteliklerine sahip olmasındaki en önemli nedenlerden biri ailesi olmaktadır. Çocuk zorbalığı aile bireyleri içinde öğrenebilmektedir. Banks'a (1997) göre zorbaların aile içindeki sevgi ihtiyaçları karşılanmamaktadır. Bu sebeple güvensiz ve yetersiz hissederler. Eğer ailede disiplin anlayışı olarak fiziksel ceza varsa, çocuğa düşmanca tutumlar sergileniyorsa, en ufak tahrikte bile zarar verme öğretiliyorsa zaten bu bireylerin sağlıklı olması beklenemez (35).

Zorba olan çocuklar ve ergenler ebeveynleri ile çatışma yaşamaktadır; bunun yanı sıra anne-baba arasındaki çatışmasının arasında kalarak şiddet görebilirler. Saldırgan ergene karşı ailenin anlayışlı ve ölçülü bir tavır sergilemesi ise zorbalığın yok olmasına veya azalmasına neden olabilir (17).

2.3.5. Zorbalık ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişki

1999 yılında Olweus'un 713 ilköğretim okulu üzerinde yapmış olduğu çok geniş örneklem grubu sonuçlarına göre, zorbaca eylemlerle karşılaşma sıklığında yaşa bağlı olarak bir azalma meydana gelmiştir. Ancak zorba yapma sıklığında bir değişiklik bulunamamıştır.

Boulton ve Underwood (1992)'un ortaokul öğrencileri üzerinde yapmış oldukları çalışmada, Olweus'un bulgularına benzer sonuçlar vardır. Yaşla birlikte kurban (mağdur) oranları azalmaktadır; ancak zorba oranları artmaktadır (34).

Kapıcı (2004)'ya göre akran zorbalığı ile karşılaşmasının yüzdesi 5. sınıflarda 2. sınıflara göre daha yüksektir. Sınıflar ve yaş ilerledikçe öğrencilerin bir arada olduğu yıl sayısı artmaktadır ve doğal olarak yaşanmışlık da artmaktadır. Bu sebeple akran zorbalığı şikayetleri de artmaktadır (36).

Pateraki (2001)'nin yılında Yunanistan'daki ilköğretim öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada da yaşın artması ile zorba oranında yükselmeye rastlanırken mağdurlarda düşüş gözlemlenmiştir. Yine bahsi geçen çalışmada özellikle dövme, vurma, tekme atma şeklinde olan doğrudan zorbalıklara küçük yaşta öğrenciler maruz kalırken; isim takma, dalga geçme ya da alay etme şeklinde zorbalıklara ise genellikle büyük sınıf öğrencileri maruz kalmaktadır (34).

İngiliz ortaokul ile lise öğrencileri (2002) üzerinde yapılan başka bir karşılaştırmalı çalışmada, diğer bulguların aksine yaşın ilerlemesine bağlı olarak kurban olma oranlarında düşüş olmamıştır. Ancak yine diğer bulguları destekler nitelikte zorba oranları artmıştır. İtalyan öğrenciler üzerinde yapılan başka bir araştırmada ise hem kurban hem de zorba sayılarında bir azalmaya rastlanmıştır.

Genel olarak toparlamak gerekirse yaşın artması ile zorbalık eylemleri artmaktadır; ancak kurban olma sıklığı azalmaktadır. Bunun yanı sıra yaşla birlikte zorbalık şekli değişmektedir. Araştırmaların sonuçlarına göre fiziksel zorbalığa daha çok küçük sınıflardaki öğrenciler arasında rastlanırken, psikolojik veya sözel zorbalığa ise daha çok büyük sınıflarda rastlanmaktadır (29).

Cinsiyet değişkeni ile ilişkili çalışmalara bakıldığında ise bazı araştırmalar erkeklerin kızlara göre daha fazla zorbalık sistemi içinde bulunduğu söylerken, farklı çalışmalar cinsiyetin anlamlı bir farklılığının olmadığını söylemektedir. Başka çalışmalara göre zorbalık sistemi içinde yer alan cinsiyetin farklılık göstermesinin sebebi cinsiyetin niceliksel değil niteliksel olmasından kaynaklanmaktadır (37).

Zorbalık ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceleyen kimi araştırmacılar erkeklerin kızlara oranla daha fazla zorbalığa olduğu sonucuna varmıştır. Yapılan bazı araştırmalar ise bunun aksine zorbalığa uğramada kız ile erkek çocuklar arasında bir farkın olmadığı sonucuna ulaşmıştır (25).

Pişkin (2002)'e göre ise bu durum araştırmadan araştırmaya farklılık göstermektedir. Erkek öğrenciler itme, vurma şeklinde olan fiziksel zorbalık davranışları ile karşılaşırken; kız öğrenciler bundan ziyade söylentiye maruz kalma, alay edilme, lakap takma gibi sözel zorbalıklara maruz kalmaktadır (29).

Yapılan bir araştırmada akran zorbalığının ortaokulda yaygın bir şekilde olduğunu, lisede ise sözel ve fiziksel zorbalığı azaldığı bulgusuna varılmıştır. Erkek öğrenciler ortaokulda kız öğrencilere göre daha fazla fiziksel zorbalığa maruz kalmaktadırlar (38).

Her ne kadar cinsiyet konusunda literatür farklı şeyler söylese de bu görüş hakkındaki genel yargı erkeklerin kızlara göre daha fazla kurban ve zorba olduğu yönündedir. 2230 ergen ile yapılan boylamsal bir çalışmanın verilerine göre erkeklerin kızlara göre hem kurban hem zorba oranları 2.5 kat daha fazla çıkmıştır. Ancak bunun aksine yapılan bazı araştırmalarda cinsiyet bir farklılığa sebep olmaktadır (39).

Erkeklerin kızlara göre daha fazla zorbalık yaptığı düşünülse de bu konuda kız öğrencilerin de çok fazla eylemi bulunmaktadır. Aslında bu algıya sebep olan durum kız öğrencilerin zorbalık eylemlerin erkeklerin ki kadar çok göz önünde olmayan zorbalık türlerinden kaynaklanmaktadır. Kız öğrenciler yalan dedikodu çıkarma, iftira atma veya arkadaş ilişkilerine negatif yönde müdahale etme gibi gözle görülmeyen, gizliden gizliye yapılan zorbalık eylemlerinde bulunmaktadırlar. Erkekler genellikle doğrudan zorbalık pratiklerine yönelirken, kızlar genelde dolaylı zorbalık pratiklerine eğim göstermektedirler (25).

Yunanistan'da (2001) ilkökul öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada da erkeklerin kızlara göre daha fazla zorbalığa maruz kaldıklarına rastlanmıştır. Bahsi geçen araştırma sonuçlarına göre erkeklere kızlardan çok daha fazla tekme atılmaktadır ve sıklıkla erkeklerden para istenmektedir.

Yine İngiltere'de (2002) yapılan başka bir araştırmada ise zorbalığa maruz kalmada kız ve erkeklerin oranı eşit çıkarken, zorba erkeklerin oranı zorba olan kızlara oranının 2 katı olarak bulunmuştur.

Benzer bir şekilde Türkiye'de 1995 yılında yapılan bir araştırmada da mağdur olma konusunda kız ve erkek öğrenciler arasında bir fark bulunmazken zorba erkeklerin oranı kızların yaklaşık 2 katı olarak bulunmuştur (34).

Yapılan araştırmalarına göre erkekler kızlara göre daha fazla zorbalığa uğramaktadır; ancak kızlar erkeklere göre bu davranışlardan daha fazla etkilenmektedir. İtalya'da (1999) yapılan bir çalışmaya göre kız öğrenciler zorbalığa maruz kaldıklarında erkeklerden çok daha fazla etkilenmektedir. Buna benzer şekilde ABD'de (2001) yapılan başka bir araştırmada zorbaca davranışlar ile karşılaşan erken kızlar yaşamlarının ileriki yıllarında duygusal olarak olumsuz durumlar içerisinde bulunmuştur; ancak aynı sonuca erkekler için rastlanmamıştır (34).

Akran zorbalığı ile sosyo-ekonomik durum arasında da bir ilişki bulunmaktadır. Yine cinsiyette olduğu gibi yapılan araştırmalar farklı farklı sonuçlara varmıştır. Kimi çalışmalar ise akran zorbalığı ile sosyo-ekonomik düzey arasında bir ilişki olmadığı sonuca varmıştır.

Akran zorbalığı ve psikolojik faktörlerin arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada zorba olan öğrenciler gelir düzeylerine göre bir karşılaştırmaya sokulduklarında, yüksek gelirli öğrencilerin fakir ve orta gelirli öğrencilere göre daha

fazla zorbalık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Yani orta ve düşük gelirli öğrenciler yüksek gelirli öğrencilere göre daha çok akran zorbalığına maruz kalmaktadırlar (40).

Due ve arkadaşlarının 2009 yılında yapmış oldukları çalışmada da sosyo-ekonomik düzey açısından dezavantajlı durumda olan ergenlerin zorbalığa maruz kalmada riskli grubu meydana getirdiği sonucuna varılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre akran zorbalığına maruz kalmada düşük düzey ekonomiye sahip bir ülke yaşam ve yoksul bir okula gitme arasında hiçbir ilişki bulunmamıştır. Genel olarak ekonomik eşitsizliğin meydana geldiği yerlerde görülmektedir. Yine araştırma sonuçlarına göre düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip olan çocukların akranlarına uyguladığı zorbalık fiziksel olurken, yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların uyguladıkları zorbalık türü psikolojik olmaktadır (41).

Başka bir çalışmada ise düşük ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin açık bir şekilde zorbalık yaptığı, yüksek ekonomik düzeye sahip olan öğrencilerin ise daha çok örtük ve ilişkisel zorbalık uyguladıkları sonucuna varılmıştır. Pişkin (2003)'in Türkiye'de yaptığı çalışmada ise sosyo-ekonomik düzeyinin daha yüksek olduğu öğrencilerin zorbalık yapma oranları daha fazladır ve mağdurlar da genelde sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan gruptan gelmektedir (38).

2.3.6. Akran Zorbalığının Sonuçları

Zorbalığa maruz kalan çocukların zorbalığın meydana geldiği çevrede endişe ve korku duymaları benlenen bir tepkidir. Mağdurlar bahsi geçen rahatsız edici eylemlerden dolayı okulu sevmezler, zorbalığı meydana geldiği yerlerden kaçmak isterler.

Mağdur öğrenciler kızgınlık, kaygı ve çaresizlik duyguları yaşarlar. Hatta kimi kronik hastalıklar onlarda baş gösterir ve bu durum onları intihara kadar sürükleyebilir. Bu tür davranışlar sebebi ile öğrencilerin devamsızlıkları artar, özsaygıları olumsuz bir şekilde etkilenir hatta ve hatta çocukluk senelerinde maruz kaldıkları zorbalık sebebi ile yetişkinlik dönemlerinde zor durumlar yaşayabilirler (29).

Kapıcı (2004)'nın yapmış olduğu çalışmanın sonuçlarına göre duygusal, bedensel, sözel ve cinsel zorbalık ile karşılaşan öğrencilerin benlik saygısı düşüktür, depresyon durumları yüksektir ve yüksek kaygı yaşarlar (36).

Akran zorbalığının sonuçlarına odaklanan çalışmaların çoğu mağdur olan bireylerin fiziksel ve ruhsal durumları ile alakadar olmuşlardır. Bireylerin olumsuz sağlık durumları 4 grup altında toplanmıştır (31).

1. Düşük psikolojik iyi olma hali: Bu durumda genel mutsuzluk hali, düşük benlik saygısı, sinirlilik hali ve üzüntü gibi acı verici özellikler taşımayan ancak hoş olmayan düşünce ve biçimleri barındırmaktadır.
2. Düşük Sosyal Uyum: Bu durumda birey sosyal çevresine karşı bir isteksizlik duygusuna kapılır, dışlanmışlık, yalnızlık, okula devamsızlık ve okulu sevmeme halleri yaşanmaktadır.
3. Psikolojik Acı: Yüksek kaygı davranışları ve depresyon ile başlar ve intihara kadar gidebilir.
4. Fiziksel İyi Olmama Durumu: Fiziksel rahatsızlıklar sonucunda tanısı konulmuş olan hastalıklara neden olan bir durumdur. Burada birey fiziksel olarak zarar görmüştür ve sağlığına kavuşabilmesi için tedaviye ihtiyaç duymaktadır.

Daha ayrıntılı bir şekilde mağdur olan öğrenciler şöyle özellikler göstermektedir (42):

- Çekingen davranışlarda bulunmak
- Akademik başarıda yaşanan düşüş
- Kendine güveni yitirme
- Evden kaçma, zorbayı öldürme arzusu ve intihara niyetlenme
- Öğrenmeye karşı bir arzu duymama ve dikkat dağınıklığı
- Psikolojik ve fiziksel stres belirtileri
- Yetişkinlikte depresyon
- Çok fazla korku, suçluluk, çaresizlik, kaygı ve utanma hissetme
- Korkuları eve taşıyarak aile ilişkilerini bozma

Zorbalık sadece mağdur için değil zorba içinde çeşitli sonuçlar doğurmaktadır.

Bunlar şöyle sıralanabilir (43):

- Eğer zorba olan çocuklara yardım edilmezse ilerleyen yıllarda güçlerini kötüye kullanmaya devam ederler ve toplum için bir tehdit oluşturabilirler.
- Yalnız kalabilirler ve toplumdan soyutlanabilirler.

- Başka bireylerle işbirliğini meydana getirdiği manevi tatmin, mutluluk gibi olumlu duygulardan yoksun kalabilirler.

Bunun üçüncü bir boyut arasındaki grup ise mağdur ve zorba arasında kalan çocuklardır. Bunlara şahit olan çocukların özellikleri de şöyle sıralanabilir (43):

- Kendilerini güvende hissetmezler
- Kendilerini sürekli savunmak durumuna alırlar
- Etraflarında var olan şiddet hareketlerinden dolayı üzüntü, mutluluk, umutsuzluk, korku gibi olumsuz duygulara sahip olabilirler.

Bunun yanı sıra zorbalıkla karşılaşmış çocukların, zorbalığa maruz kalmayan çocuklara göre çok daha fazla duygusal sorunlar yaşadığından da bahsedilmektedir (44). Mağdur olan çocuklara zorba çocuklara karşı öfke ve kin duyguları beslerken kendilerine acımaktadır.

Bu alanda yapılan pek çok çalışma mağdur olmanın sosyal, psikolojik ve akademik sorunlara neden olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Zorbalığın olumsuz etkileri sadece okul zamanı ile sınırlı kalmamaktadır. Okul yıllarında zorbalık yapan da mağdur olan da ileriki yıllarında bu durumdan negatif bir biçimde etkilenmektedir. Devam eden senelerde de bireyler bunların etkilerini hissederler (17). Psikolojik problemlerin ortaya çıkmasında akran zorbalığı çok etkilidir. Okul yıllarında zorba veya mağdur olan bireylerin psikolojik yardım talep etme oranları çok daha yüksektir.

Zorbaların aksine mağdurlara göre okul güvensizliğinin hüküm sürdüğü, korkunun hissedildiği ve mutsuz olunan bir yerdir. ABD’de yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin hemen hemen % 7’si ayda en az bir kere mağdur oldukları için okula gitmemektedir. Avustralya’da 13 ve 14 yaşlarındaki öğrencilerin üzerinde yapılan bir çalışmada kurbanların depresyon ve kaygı sergileme oranlarının diğer çocuklara göre çok daha fazla olduğu gözlemlenmiştir (29).

Mağdur olan öğrenciler genellikle grup dışına itilmektedirler ve dışlanırlar. Diğer öğrenciler de mağdur olan öğrencilerle arkadaşlık kurmak istemezler. Çünkü güçlü olan kesimin kendilerini güçsüz olarak ilişkilendirmesini istemezler, konumlarını kaybetmeyi engelleme veya kendilerinin de mağdur olmasını engelleme gibi amaçları vardır.

2.4. Bir Kavram Olarak Şiddet

Şiddet kavramı geçmişten bugüne kadar sürekli tartışılan, psikolojik ve fiziksel neticeleri ile her geçen gün giderek büyüyen, doğudan batıya büyük toplumların en büyük ve ortak sorunlarından biridir.

Çocuk istismarından okulda ve iş yerinde zor kullanmaya, kadına karşı güç kullanımına, tecavüz, taciz ve intihara kadar pek çok farklı şekli bulunan şiddeti ele alan alanlar kendi içinde farklılıklar gösterdiği için tanımlamalarında da farklılık vardır.

Varlığı, insanlık tarihi kadar eski olan şiddet maalesef toplumsal bir sorun olarak yeni yeni ele alınmaya başlanmıştır. On dokuzuncu yüzyıla kadar şiddet kavramı tek başına inceleme konusu olmamıştır. Yapılan ilk şiddet araştırması ilk olarak çocuklar üzerinde yapılmıştır. 1970’li yıllardan itibaren ise kadınlar ve yaşlılara yönelik yapılan şiddetin varlığı literatüre girmiştir (45).

WHO (2002) şiddeti “*Kasıtlı olarak; tehdit veya fiilen kendine, diğer bireye veya bir grup ya da topluluğa karşı yaralama, ölüm, psikolojik zarar verme, engelleme veya yoksun bırakma ile sonuçlanan fiziksel güç kullanılması*” olarak tanımlamaktadır (46).

Şiddet kelimesi Türkçe’ye Arapça’dan geçmiştir. Cumhuriyet’e yakın ilk yazıtlardan olan Kamus-ı Türki’de şiddet “*sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma*” (47), güncel sözlük olan TDK’da (2018) ise “*bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik, sertlik (1), hız (2), bir hareketten doğan güç (3), karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma (4), kaba güç (5) ve duygu veya davranışta aşırılık (6)*” şeklinde tanımlanmıştır (48).

Çok kolay bir tanımı varmış gibi görünen; ancak aslında oldukça zor bir tanımı olan şiddeti Ergil (2001) birey ya da topluluğun kültürel değerlerine, bütün olmasına, mülkiyetine karşı bir birey ya da grup tarafınca verilen zarar ve acı şeklinde nitelendirmiştir (49). Zorbalık ile ilgili oldukça geniş çalışmalar yapan Olweus (2005) ise şiddeti bir bireyin kendisine ve/veya başkasına, belirli bir topluluğa ya da gruba yönelik yapmış olduğu fiziksel hasar, yaralama, ölüm ya da gelişim bozukluklarına neden olan tehdit ya da fiziksel zor kullanma olarak tanımlamıştır (27).

Şiddet kavramına bakıldığında araştırmacıların çoğunun fiziksel şiddeti ön plana çıkarırken geri kalan şiddet türlerini göz ardı ettiği gözle görülür bir durumdur.

Şiddet genellikle ya içgüdüseldir ve bu sebeple de toplumsallaşma süreci içinde çok az değişmektedir ya da yalnızca çevre faktörlerinden kaynaklanan bir davranış olarak görülmektedir. Psikiyatristler, şiddete sebep olan faktörleri incelemek istediklerinde ilk olarak bireyin kişilik yapısını mercek altına alma eğilimi gösterirler. Bunun destekler nitelikte olan Winnicott'a göre de şiddete eğilim bir bireyde onu bu davranışa götüren önemli faktörler yetersiz olan aile ilişkileri, aile şefkatindeki yoksulluk ve nesilden nesile aktarılmış olan şiddet davranışlarından kaynaklanmaktadır (50).

Şiddet coğrafi anlamda sınır tanımaz, ekonomik olarak olan gelişmişlik düzeyine ve eğitim seviyelerine aldırış etmez ve tüm dünya ülkelerinde ve kültürlerinde görülen olumsuz bir davranıştır. Şiddetle ilişkilendirilen devlet politikaları yeniden yapılandırılmaya başlamaktadır ve konuya ait verilen hizmetler ile alakalı iyileştirme çalışmaları yapılmaktadır (51).

Şiddetin tanımını yaparken dar ve geniş anlamli olarak ayrımlar yapılmıştır. Dar anlamı ile şiddet fiziksel şiddet olarak, insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yönetilmiş olan sert ve acı verici bir eylemdir. Bu açıdan bakıldığında cana, mala, bedensel bütünlüğüne, bireyin özgürlüğüne karşı bir tehdit olarak ele alınmaktadır. Burada bahsi geçen şiddeti birey başkasına yöneltmenin yanı sıra kendisine de yöneltebilir (52). Geniş anlamli olarak ise şiddet, bir birey üzerindeki fiziksel ve ruhsal etkileri direkt olarak ölçülmeyen, dolaylı ve somut bir şekilde hissedilen baskı olarak tanımlanmaktadır. Buna örnek olarak medya terörü, ekonomik şiddet, işsizlik, enflasyon, doğanın ve tarihsel alanın tahribi, işsizlik ve sağlıksız kentleşme örnek verilebilir (52).

2.4.1. Şiddetin Nedenleri

Şiddete neden olan süreçler ile ilgili araştırmacılar pek çok sınıflandırma yapmıştır. Kılıç'ın (2007) yapmış olduğu sınıflandırmada bunlardan biridir. Bu sınıflandırma şöyle sıralanabilir (53):

1. Psikososyal ve Fiziksel Gelişim: Buna göre şiddet davranışı öğrenilen bir davranış türüdür. Her birey içerisinde şiddet potansiyelini barındırır; ancak kimi bireyler amaçlarını yapabilmek için şiddete başvurmaktadır. Bir çocuğun şiddete başvurmasında gelişimlerinin önemi oldukça büyüktür. Hayatta karşı karşıya

kaldıkları problemleri çözebilmeleri için rol modeli olmayan çocuklar şiddete saygı kazanma, statü elde etme için başvururlar.

2. Aile: Bireyin içinde olduğu ailenin ortamında şiddet varsa veya çocuk şiddete maruz kalıyorsa, aile bağları yeterince güçlü değilse, aile yeterince kontrollü değilse, birey şiddete yönelik bir beklenti ve tutum geliştirir ve bireyin şiddete başvurması muhtemel olur.

3. Medya: Pek çok insan için şiddet öğrenilen bir davranıştır. Bireylerin davranışları gözlemleyip öğrendiği alanlardan biri de medyadır. Bireyin şiddet içeren programlara tanık olması, şiddet eyleminde bulunma olasılığını arttıran bir etkidir.

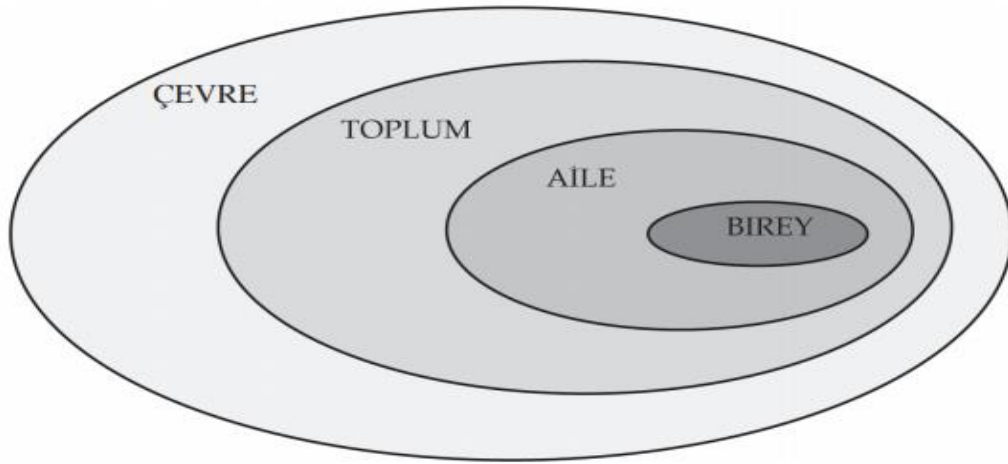
4. Sosyal Çevre: Bir bireyin şiddeti gözlemlemesi ve öğrenebilmesi için en uygun ortamlardan biri sosyal çevredir. Bir çocuğun ya da gencin çevresinde çeşitli çetelerin bulunması, zararlı alışkanlıkları bünyesinde barındıran bireylerin olması çocuktaki şiddet davranışını pekiştirmektedir.

5. Okul ve Arkadaş Ortamı: Okul ve arkadaş çevresi bir bireyin şiddet eylemlerinde bulunmasında en etkili olan dinamiklerden biridir. Okulda ve arkadaş ortamında birbirine uyum göstermek oldukça önemlidir. Çocuk eğer okulda şiddet eylemi varsa ortama ayak uydurmak için şiddete başvuracaktır. Okul ile arkadaş ortamında bir denetimin bulunmaması çocukta istenmeyen davranış artışına sebep olacaktır.

6. Beceri ve Akademik Başarı Düzeyi: Çeşitli becerileri olan ve akademik başarı alanında belli bir başarı gösteren çocuklar arkadaş ortamında kabul görürler. Bu alanda yetersiz olan çocuklar ise arkadaşları tarafından dışlanmakta ve hor görülmektedirler. Bu durum öğrencilerde yabancılaşma ve öfke duygularına sebep olur. Bu duygular da şiddet beslemektedir.

7. Alkol ve Madde Bağımlılığı: Yapılan çeşitli araştırmalara göre şiddet ile madde bağımlılığı arasında ciddi bir ilişki vardır. Madde bağımlısı olan bireylerin şiddete başvurma oranı madde bağımlısı olmayan bireylere göre çok daha fazladır.

Şiddetin nedenleri açıklanırken küresel dünya düzeninde kullanılan en yaygın model “ekolojik model” olarak geçmektedir. Bahsi geçen model şiddete neden olan etkenleri kişisel, duruma ilişkin ve sosyo-kültürel açıdan değerlendirmektedir. Modele göre bireye yöneltilen şiddet, sosyal çevrenin farklı seviyelerdeki faktörlerinin birbiri ile olan etkileşimi sebep olmaktadır.

Kaynak: World Health Organization. World Report On Violence and Health, 2002.

Şekil 2.1. Ekolojik model döngüsü.

Şekil 2.1’de görüldüğü gibi WHO (2002)4 daireden oluşan bu modelin en içteki dairesinde herkesin ilişkileri içindeki davranışlarına taşıdığı kişisel ve biyolojik geçmiş temsil edilmektedir. 2. daire genellikle aile ve diğer tanıdıkları içinde barındıran istismarın meydana geldiği ortamdır. 3. daire ise yaşanılan çevre, işyeri, sosyal ağlar ve arkadaş grupları gibi iletişim örüntüleri içinde bulunan hem formel olan hem de formel olmayan kurumlar ile sosyal yapıları göstermektedir. 4. dairede ise kültürel kurallar vardır (54).

Açıkgöz (2017) şiddetin nedenleri şöyle anlatmıştır (27):

- Bireysel ve kişilik eğilimleri
- Silahlara kolaylıkla ulaşabilme imkanının varlığı
- Aile yapısı ve aile ilişkileri
- Okul çevresi
- Alkol ve uyuşturucu kullanımı
- Toplum ve yerleşim alanının özellikleri

Yavuz (2009) ise şiddetin nedenlerini şöyle sıralamıştır (27):

- Gruplaşmanın yaşanması, bir grubun içinde kendini güçlü hissetme durumu, delikanlılık duyguları,
- Televizyondaki dizilerden etkilenme
- Meslek liselerindeki yetersizlikler, okullardaki disiplinsizlikler
- Olumsuz yönetim ile öğretmen tutumları

- Sosyal ve kültürel etkinliklerin yeterli olmaması, rehberlerin, tanıtım ve yönlendirmenin azlığı
- Eğitimsizlik ve cehalet

2.4.2. Şiddetin Türleri

Şiddet olgusu ile türleri incelenirken, şiddetin tek bir boyutta ele alınamayan kadar kompleks bir olgu olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sebeple de şiddetin türleri incelenirken, şiddetin psikolojik, biyolojik ve antropolojik bakış açıları ile çok boyutlu bir biçimde ele alınması gerekmektedir.

Toplumsal etkileşimin yanı sıra özellikle insan doğasının şiddetle alakası şiddette temel faktör görevi görmektedir. İnsan doğasında var olan şiddet dürtüsü ve buna algılayabilmek için incelenmesi gereken bir nörofizyolojik boyut, psikolojik öğeler vardır. Bu dinamikler de şiddet türleri ile değerlendirilmektedir (56).

Genel olarak şiddet türleri dörde ayrılmıştır (27):

1. Duygusal ya da Psikolojik Şiddet: Bireylerin hisleri ile psikolojik durumlarına zarar veren bağırarak, alay etmek, hakaret etmek, aşağılayıcı sözler söylemek, küçük düşürmek, ihmal etmek gibi eylemleri içermektedir.

2. Fiziksel Şiddet: Psikolojik şiddetin tersine fiziksel olan temasın fazla olduğu, hırpalamak, tekme atmak, saçını çekmek, dövmek gibi bir bireyin bedenine zarar veren eylemleri içermektedir.

3. Cinsel Şiddet: Bir bireyin kendi rızası olmadan ve zorla cinsel ilişkiye zorlamak, bir kadını doğurmaya zorlamak, bir bireyin bedenini taciz etmek, bir bireyin cinselliğini kendi istediği gibi kullanmasını engellemek gibi eylemleri içermektedir. Bu şiddet türü özellikle yetişkin olmayan bireylerde çok büyük travmalara neden olmaktadır.

4. Ekonomik Şiddet: Bireyin ekonomik özgürlüğünü engellemeye yönelik olan malına el koymak, parasını çalmak, hak ettiği mirası almasını engellemek veya başkasına vermesini zorlamak gibi eylemleri içermektedir.

Fromm (1994) ise şiddet türlerini çok daha geniş çağlı ele almıştır. Ona göre şiddetin değişik türleri arasında meydana gelen ayırım, değişik bilinçsiz dürtülerden doğmaktadır. Çünkü bir davranışın kendisi, kökeni ve izleyici yolu ile yüklendiği

enerjiyi açıklayabilmek için o davranışın altında var olan bilinçaltı dinamiklerini bilmek gerekmektedir. Ona göre şiddet türleri 7'ye ayrılmaktadır (57):

1. Oyunda Ortaya Çıkan Şiddet: Şiddetin en normal ve hastalısız olan şeklidir. Bahsi geçen şiddet yıkıcılık ya da nefretten doğmaz, yıkıcı amaç taşıyan marifet gösterilerinde ortaya çıkar. İlk kabilelerin savaş oyunlarında bu tarz şiddete sıklıkla rastlanabilmektedir. Bu oyunlarda amaç öldürmek değildir, eğer sonucunda ölüm olursa bu rakibin yanlış yerde olmasından kaynaklanmaktadır. Bu şiddette temel amaç yok etmek değildir; becerileri göstermektir.

2. Tepkisel Şiddet: Bu şiddette birey kendini veya başkasının yaşamını, onurunu, özgürlüğünü ve malını korumaya çalışmaktadır. Korkudan doğar, bu sebeple de en sık rastlanılan şiddet türüdür. Bu korku kimi zaman evhamdan kimi zaman da gerçeklikten doğar. Bu şiddet türünde ölüm amir değildir; yaşama hizmet edilir. Yıkmak amacı ile yapılmaz, korumak amacı ile yapılır. Bu şiddette kişinin aklı düzgün çalışır, akla uygun hesaplar yapılır. Amaç ile arasındaki dengeyi doğurmaktadır.

3. Engellemelerden Doğan Gerginlikle Ortaya Çıkan Şiddet: Tepkisel şiddetin bir türü olan bu şiddette herhangi bir gereksinim veya istek engellendiğinde çocuklar, hayvanlar ve erginlerde saldırgan davranışlar yaşanabilir. Bahsi geçen saldırgan davranışlar amaca ulaşmak için yapılmasına karşın genel olarak sonuç alınamaz.

4. Gıpta ve Kıskançlıktan Doğan Düşmanlık: Bu şiddet türünde hem gıpta hem de kıskançlık bir tür gerginlik meydana getirmektedir. Bunun nedeni bir bireyin sahip olduğu bir nesneye başka bir bireyin sahip olması veya bir bireyin özlediği kişinin başka bir bireyi sevmesi olabilir. Birey, kendisinin istediği ama elde edemediği şeye bir başkası elde edince o kişiye karşı bir düşmanlık beslemektedir.

5. Öç Alıcı Şiddet: Bu şiddet bireysel de olabilir toplumsal da olabilir. Bir bireyin güçlülüğü ve yaratıcılığı ile öç olma duygusu ters orantılı olarak işlemektedir. Sakat, güçsüz, zarar görerek yıkılan birey ile toplumların kendi saygılarını geri kazanmak için “göze göze diş diş” mantığı ile hareket etmek ellerinde kalan tek şey olmaktadır. Özellikle de kültürel, ekonomik veya duygusal olarak en geri olan topluluklarda çok yaygın olarak görülmektedir.

6. İncanın Yıkılmasından Doğan Yıkıcılık: Öç alıcı şiddet ile yakın ilişkili olan bu şiddet türünde, birey çok küçük yaşlarda ailesine ve sevdiklerine karşı incancını yitirebilir. Bu sebeple bir bunalım hali yaşanır ve birey buna karşı bir tepki geliştirir.

Bazı bireyler inancının yıkıldığı ortamdan uzaklaşır. Hayatındaki eksikliği ise dünyasal amaçların peşinde koşarak kapatmaya çalışır.

7. Ödünleyici şiddet: Bir birey kendini yöneten toplumsal ve doğal yönlendirmelere göre şekillenmiş olsa da sadece bu koşulların etkisinde olmamaktadır. Sınırlı bir şekilde de olsa elinde dünyayı dönüştürebilecek ve değiştirebilecek yetenek, istek ve özgürlük mevcuttur. Önemli olan isteğin boyutu değildir, insanın mutlak bir edilgenlik içinde olamamasıdır. İnsan sadece kendini dönüştürmez ve değiştirmez, dünyayı da kendi istediği gibi değiştirmek istemektedir. Bunun için de başvurduğu yol bazen ödünleyici bir şiddet olabilir. Bir bireyin kendi güçlerini bu amaç için kullanabilme imkanı ona göre güçlülük olmaktadır. Bunun aksi bir durumda o birey zayıflık, yetersizlik ve zayıflık duyguları altında acı çekmektedir. Böyle bir durumda yapılacak eylemlerden biri güçlü bir bireye veya topluluğa boyun eğmek, baskı kurmak ya da özdeşleşmek olmaktadır.

2.4.3. Okulda Şiddet

Okulda yaşanan şiddet durumlarında ağırlıklı olarak merkezde öğrenci vardır. Bu sebeple de öğrenci hem şiddet uygulayıcısı hem de kurbanı olmaktadır (58).

Şiddet ile okul arasındaki ilişkinin anlaşılması için okul ile ilintili olan dinamikleri incelemek önemlidir. Bu dinamikler şöyle sıralanabilir (59):

- Düşük düzeyde olan akademik başarı
- Okula olan bağlılığının yeterli seviyede olmaması
- Okul şartları ve okulun iklimi
- Bir çeteye katılma

Özellikle son yıllarda oldukça gündemde olan şiddet tüm dünyanın dikkatini çeken bir dinamiktir. Hem dünyada hem de Türkiye’de giderek artış gösteren şiddet vakaları eğitim kurumlarında da ciddi boyutlarda görülmektedir.

Okullarda meydana gelen şiddet olayları, okul yöneticiler ve öğretmenlerin son zamanlarda yaşadıkları en önemli sorunlardan birini meydana getirmektedir. Hem okul yöneticileri hem de öğretmenlerde okullardaki şiddeti önleyebilmek için müthiş çaba göstermektedirler.

Probleme genel olarak bakıldığında, okullar toplumun temel taşlarından biri olarak görülmektedir. Okullar, çocuk ve ergenlerin hem fiziksel hem de psikolojik

olarak iyi halde bulunmalarına katkı sağlayan alanlardır. Okul atmosferi ve okulun sahip olduğu politikalar, okuldaki öğrenci yaşantılarında öğrenci ile öğretmen ilişkilerinde büyük önem arz etmektedir (60).

Bütün okullar günümüzde son derece ciddi disiplin sorunları ile karşı karşıya gelmektedir. Eğitim ile alakalı olan disiplin problemleri giderek daha karmaşık olmaktadır ve şiddeti barındıran bir görüntü sergilemektedir. Eskiden okullardaki sorunlar sakız çiğnemek, derste konuşmak, sırasız konuşmak, koridorda koşmak ve ödev yapmamak gibi daha masum eylemlerken; şimdiki sorunlar küfürleşme, kabalık, bıçaklama, hırsızlık, ilaç kullanımı, taciz ve hatta cinayete kadar gitmektedir (61).

Okul ortamında meydana gelen şiddet en çok sınıflarda, tuvaletlerde ve koridorlarda yaşanmaktadır. Başka bir ifade ile şiddet okul sınırları içinde ama yetişkin kontrolünün az olduğu yer ve zaman dilimlerinde meydana gelmektedir. Yetişkinlerin olmadığı yerde öğrenciler kendilerini ve birbirlerini kontrol etmeye başlamaktadırlar (62). Şiddetin yoğun yaşandığı yerlerden birinin de sınıf olması öğretmenlerin yeterli denetimi sağlamadığı anlamına gelmektedir.

Bir araştırmanın bulgularına okulda zorbalık en fazla sınıf içinde meydana gelmektedir (63). Kişiler arası çatışmalar da en fazla kalabalık sınıflar içinde yaşanmaktadır. Amaçlar, istekler ve eylemler çatışında problemler meydana gelmektedir. Bunun yanı sıra okulun fazla kalabalık olması da öğretmenler problemleri davranışlarla yeterince ilgilenememektedir.

Ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin öğretmek, okul ve ders ile ilgili en çok göze parçan sorunları okullarındaki spor alanları ile etkinliklerin yeterli olmamasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra çok kalabalık ve gürültülü sınıflar da problem teşkil etmektedir (64).

Okulların fiziksel şartları, sınıfların kalabalık olması, ısınma, gürültü, sınıfların temizliği gibi durumlar öğrencilerde strese neden olmaktadır ve öğrencilerin performansları bu koşulların olumsuz olması durumunda düşmektedir. Pek çok araştırma bu kanıyı destekler niteliktedir (65).

Durmuş ve Gürkan'ın (2003) yapmış olduğu çalışmanın sonuçlarına göre öğrenciler tarafından en çok yapılan şiddet olayları şöyle sıralanmıştır (66):

1. Okulun masa ile sandalyelerini bilerek kıran, bunların üzerini çizen ya da kazıyan, tekme atarak duvarların boya ile badanası kirleten öğrencilerin yapmış olduğu eylemler
2. Okul sınırlarının dışında meydana gelen ve kimi öğrencilerin yaralanması ile sonuçlanan kavgalar
3. Okullardaki türlü öğrenci grupları arasında meydana gelen toplu kavga olayları
4. Kimi öğrencilerin okulda paralarının çalınması ya da özel eşyalarının kaybolması

2.4.4. Okulda Şiddetin Boyutları

Pek çok araştırmacı okuldaki şiddeti daha iyi anlamlandırmak için okuldaki şiddeti boyutlara ayırmıştır. Okulda şiddet en genel hali ile 3 boyuta ayrılmaktadır. Bu boyutların kısa bir özetine Tablo 2.3'te verilmektedir (67).

Tablo 2.3. Şiddet ve saldırganlık boyutları.

DAVRANIŞ BİÇİMLERİ		
Davranış Kategorileri	Endişelenilmesi Gereken Davranışlar	Ciddiyetle Endişelenilmesi Gereken Davranışlar:
Fiziksel Saldırganlık	<ul style="list-style-type: none"> • İtme • Dürtme • Tekmeleme • Tükürme • Vurma 	<ul style="list-style-type: none"> • Silahla TehditEtme • Mala ZaraVerme • Hırsızlık
Sözel Saldırganlık	<ul style="list-style-type: none"> • Alaytme • İsim takma • Kötübakma • Sataşma 	<ul style="list-style-type: none"> • Telefonla korkutma • Haraç alma • Baskı kurma • Başkasını tehlikeli işlere cesaretlendirme • Mala karşı sözel tehdit oluşturma • Sözel olarak şiddet tehditi oluşturmamak
Öfke Şiddeti	<ul style="list-style-type: none"> • Dedikodu yapma • Utandırma • Gruptan dışlama • Diğer öğrencilerin ona aptalmış gibi bakmasını sağlama • Hakkında söylenti yayma 	<ul style="list-style-type: none"> • Kine kışkırtmak • Irkçı, seksist veya homofobik yalıtım • Diğerlerinin suçlamasını sağlamak • Toplum önünde küçük düşürme • Kötü niyetli söylentiler yayma

Kaynak: Ayık, İ. Ortaokullarda Şiddet ve Okul İklimi Arasındaki İlişki (Konya İli Örneği) [Yüksek Lisans Tezi], Konya: Mevlana Üniversitesi, 2014.

2.4.4.1. Sözel Şiddet

Bireyin karşısındaki bireye sistemli bir şekilde yaptığı, mağdur olan bireyin benliğini, sosyal gelişimini ve psikolojik gelişimi, ruhsal bütünlüğünü negatif olarak etkileyen olumsuz yargılar, sözel davranışlar ve atıflardan meydana gelmektedir. Bireylerin bedensel ya da kişisel özelliklerini kullanarak, duyguları ile oynayarak, baskı kurarak istenmeye durumlara sokulması halidir (68).

Sözel şiddetin içeriğinde kötü söz veya küfür, hakaret, tahrik, lakap takma, intiharla tehdit etme gibi eylemler bulunmaktadır (60).

Yapılan kimi araştırmalar okullarda en çok görülen fiziksel şiddet olduğunu söylerken, başka araştırmalar ise en çok görülen şiddet türünün sözel şiddet olduğunu ifade etmektedir. Pişkin'in 2002 yılında Ankara'da bin yüz elli dört ilköğretim öğrenci üzerinde yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin en fazla söze şiddete maruz kaldığı sonucuna varılmıştır.

2011 yılında Kılıç ve Atli'nin çalışmasında da buna benzer olarak ilköğretimlerde sözel şiddetin olduğunu; ortaöğretimlerde ise bıçakla, satırla yaralama gibi olayların varlığından bahsetmişlerdir (69).

Yapılan bir araştırmada ilköğretim okul yöneticilerinin belirttiğine göre öğrenciler arasında en fazla sözel şiddete rastlanmaktadır (58).

Başka bir araştırmaya göre ise okullarda alay etme, isim takma gibi sözel zorbalık ve sözel kurbanlık çeşitleri diğer türlere göre çok daha yaygındır (70).

1996 yılında Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'na yapılan "Türk Ailesinde Adölesanların Sorunu" adlı çalışmanın bulgularına göre ergenlerin yarısından fazlası öfkelendiklerinde kızıp bağırarak tepkilerini ortaya koymaktadır. Genel olarak bakıldığında şiddetin eğitim ortamlarındaki boyutlarının sıralaması yapılırsa sözel şiddet başta gelmektedir (67).

Sözel şiddetin başka dinamiklerle de ilişkisi vardır. Gündoğdu'nun (2010) yapmış olduğu çalışmada maddi durum ile sözel şiddet arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu sonucuna varılmıştır. 2008 yılında Helvacı'nın öğrenci görüşlerine bakarak şiddetinin sebeplerini belirlemeye yönelik ortaöğretimlerde yapılan çalışmada sözel şiddetin en önemli nedenlerinin ailedeki ilgi eksikliği ile ailelerin çocuklarını eğitime konusunda yetersiz olmasından kaynaklandığı bulgusuna varılmıştır (69).

2.4.4.2. Fiziksel Şiddet

Bu şiddet türünde öğrenci öğretmenleri veya akranları tarafından dövme, itme, saç çekme, kulak çekme, tokat atma veya herhangi bir kesici alet ile yaralama gibi davranışlarla karşılaştığı şiddet türüdür (71).

Eyleme dönüşen bir güç olarak değerlendirilebilecek fiziksel şiddet, gücün gösterilmesinin en kolay yoludur. Bu sebeple de fiziksel şiddete başvurarak öğrenciler sindirme, iktidar sağlama, üstünlük kurma amacı ile kullanılmaktadır (72).

Fiziksel şiddet öğrencilerde yaralanmalara yol açabilir, öğretmenler tarafından çocuğun hatalı davranışlarını kontrol etmek için uygulanabilir.

Genel olarak araştırmalar da okullardaki şiddet boyutunu incelerken duygusal boyuttan daha çok cinsel ve fiziksel boyutlara yönelmektedir. Çocukların aile üyeleri, akranları ve öğretmenlerinden gördükleri şiddet onların hem duygusal hem de fiziksel sağlıklarına zarar vermektedir.

Boylamsal çalışmaları değerlendiren bir çalışmada, bedensel ve şaplak uygulaması ile uzun vadede öğrencilerde iç yönelim problemleri, dışa yönelim problemlerine ve düşük bilişsel performans sorunlarına rastlanmıştır.

Öğrenciler sadece akranlarından fiziksel şiddet uygulaması almazlar. Öğretmenler de öğrencilere karşı saldırgan davranışlarda bulunabilir. Öğretmenlerin saldırgan hareketlerini sosyal etkileme ve çatışma çözümü için meşru yollar olarak gören öğrenciler, bunları birer “sosyal öğrenme” olarak algılayabilip, içsel hale getirebilirler.

Öğretmenler ve okul yöneticilerinin çocuğun psikolojik gelişimi ile sosyal becerilerinin gelişimi üzerindeki katkıları büyüktür ve çok önemlidir. Empati kurma, çatışma çözme becerileri ve başkalarına saygı gibi niteliklerin kazanılmasında öğretmenler ve akranlar bir öğrenci için model olmaktadır. Öğretmenleri yaptıkları kötü muamele öğretmen ile öğrenci ilişkilerini etkilemektedir. Öğrenci öğretmenine saygı duymak yerine ondan korkmaya başlar, bu durumda onun kişilik yapısını etkileyecektir. Kendilerini korumaları, desteklemeleri ve yardım etmeleri gereken görevlilerin şiddetine tanık olma ve maruz kalma çocuklarda öfke, saldırganlık, korku, güvensizlik, düşük benlik saygısı ve anksiyete gibi ruhsal sorunlara neden olabilmektedir.

Öğrencilere yönelik öğretmenlerin yaptığı şiddet üzerinde dünya genelinde çok fazla araştırma yapılmıştır. Öğrencilerin maruz kalmış olduğu fiziksel ve duygusal şiddetin yaygın olması ve şiddet riskinin yüksek olduğu grupların saptanabilmesi şiddeti önlemeye yönelik olan politikalar için çok önemlidir. Türkiye’de gündemde olan şiddet türünün en yaygını fiziksel şiddettir (73).

2.4.4.3. Öfke Şiddeti

Öfke şiddetini anlatmadan önce öfkenin genel tanımını ve özelliklerini vermek gerekmektedir. Genel olarak öfkenin nitelikleri şöyle sıralanabilir (74):

- Öfke bir insan için son derece normal olan ve bireyin yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan bir duygudur.
- Öfke, duygusal bir tepkidir.
- Öfke, uyarıcı bir işaret olma niteliği taşımaktadır.
- Kişiyi tehditlere karşı uyarıcı öfke kişinin kendisini korumasını sağlamaktadır.
- Yeni öğrenmeler için bir motivasyon kaynağıdır.
- Sınırlandırabildiği sürece öfke son derece sağlıklıdır ve işe yaramaktadır.
- Öfke kontrol edilemediği zaman bireyin kendisi ve çevresi için zararlı olabilir.
- Sağlıklı ve işe yarar bir öfke için öfkenin inkar edilmemesi, kabul edilmesi, bastırılmaması ve tanınması gerekmektedir.
- Genel olarak öfke bir problem çözme aracı değildir.
- Öfke bir öç alma yolu değildir.
- Öfke başkalarını suçlama şekli değildir.
- Öfke şiddet göstermek ya da suç işlemek için bir gerekçe değildir.
- Öfke haklılığı meşrulaştıran bir yol değildir.
- Öfke başkalarını kontrol etme aracı değildir.

Öfke duygusu ile öfke duygusunun eşlik ettiği istenmeye hareketler önemli problemlere neden olmaktadır. Bu sorun da başta öğretmenler olmak üzere okul yöneticileri ile aileleri derinden tasalandırmaktadır. Çünkü öfke duygusunun eşlik ettiği olumsuz hareketler okuldaki düzenli ortamı tehdit eder niteliktedir. Okul atmosferi içinde bulunan bireylerin öfke duygusunun eşlik ettiği olumsuz

hareketlerin sonucunda yaşanan çatışmalar sebebi ile verimliliğin düştüğü bilinen bir gerçektir (75).

Öfke, düşmanlığa sebep olmaktadır. Aslında düşmanlık besleyen kişi öncelikle kendinden şüphe etmektedir. Kendisini güvende hissetmeyen öğrenci sürekli çevresinden şüphe ettiği için düşmanlık besler ve sürekli olarak bir öfkeyi içinde barındırır. Öfke, çekememezlik ve kıskançlık gibi duygularla pekişmektedir (4).

2.4.5. Okulda Şiddetin Nedenleri

Okullarda gerçekleşen pek çok istenmeye davranışın sebebi genel olarak, bilgi, aile ve iletişim teknolojileri, sınıfın yapısı ile ortamı, okul, eğitim programları ve öğretim yöntemleri, öğrenci ile öğretmen gibi unsurlar olarak düşünülmektedir (76).

Çocuk ile ailenin psiko-sosyal ve ekonomik karakteristikleri, okul çevresi ile akran grubunun etkileri, erken yaşta girilen çalışma yaşamı, yetersiz boş zaman imkanları, ülkede var olan sosyal ve ekonomik politikaların yetersiz olması, toplumun kültürel yapısının sürekli değişmesi, göç sebebi ile meydana gelen yoksulluk, kentleşmedeki eksiklikler, bütünleşememe ve medyanın şiddet içeren yayınları yayınlaması gibi durumların da etkileri oldukça büyüktür (67).

Okullarda yaşanan akran zorbalığı da yukarıda bahsi geçen sebepler çevresine şekillenmektedir. Genellikle zorbalığa maruz kalan öğrenciler başka bir yerde mağdur olduklarını söylemekten çekinirler. Bu sebeple de zorbalık durumu sürekli hale gelmektedir. Mağdur, en çok zorbanın kendisini şikayet ettiğini duyup zorbalık eylemini arttırmasından korkmaktadır. Bu çekimsizlikten dolayı okullarda özellikle ilişkisel ve sözel zorbalık çok zor fark edilir. Kimi zaman da öğrenci zorbalığı sadece “fiziksel” olarak algıladığı için başka zorbalıklara maruz kaldığında zorbalığa maruz kaldığını fark etmez. Çünkü dalga geçme gibi eylemler “şaka” olarak algılanmaktadır (26).

Okulda zorbalığın en büyük nedeni elbette ki çocukların öfke duymasıdır. Aslında öfkeyi tanıma ile fark edebilme, kontrol edebilme, doğru kullanmayı öğrenme durumları sadece tek bir gruba değil toplumun hemen hemen her kesimine, değişik alanlarda bulunan/çalışan tüm insanlara öğretilmelidir (77).

Çocukların öfkeli olmasının sebebi okul dışındaki hayatlarında öfkeye maruz kalmalarından kaynaklanıyor olabilir. Erken yaştan itibaren şiddetin içinde bulunan

çocuklar sonraki yaşlarda diğer çocuklara göre daha çok şiddet ve suç ortamları içinde bulunmaktadırlar. Bunun yanı sıra küçük yaşlarda zorbalık eylemleri de küçük olurken, yaşın ilerlemesi ile birlikte bu eylemler ciddi suçlara sebep olabilmektedir.

Bu tarz ortamlar içinde olan öğrencilerin okullarda zorbalığının bilinen en başlıca nedenleri şöyle sıralanabilir (77):

- İletişim becerilerinin olmaması,
- Kendilerini ifade edebilmek için okullarda yeterli sosyal etkinlikten yararlanamamaları
- Sorun çözme kabiliyetlerinin olmaması
- Ailelerin ilgisizliği

Öğrencileri suça iten başlıca etmenler ise şöyle sıralanabilir (78):

- Ailenin sert ve tutarsız disiplin uygulamalarının olması
- Aile içinde şiddet ve istismarın olması
- Çocuklar üzerinde aile içinde kullanılan maddelerin fiziksel ve ruhsal yaraları

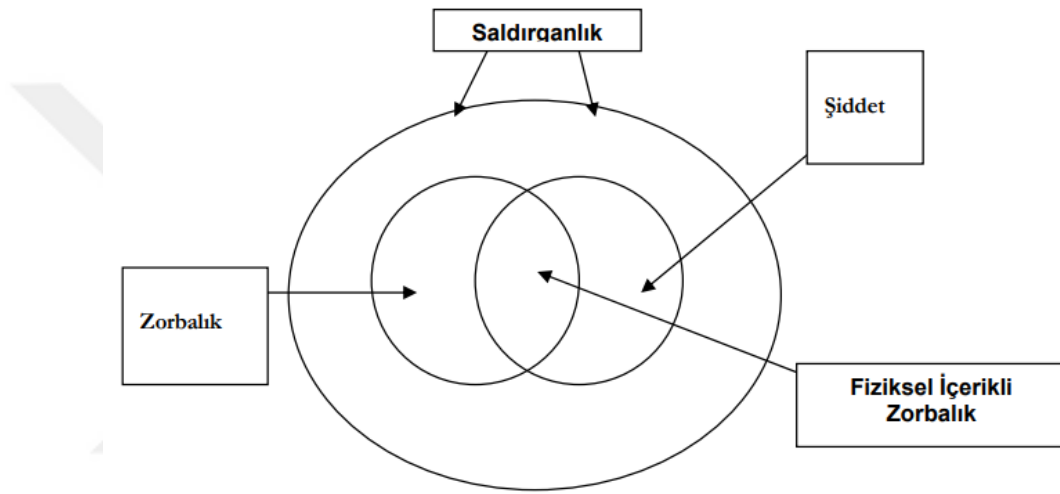
Yapılan araştırmalar açıkça göstermektedir ki şiddetle karşılaşan çocuklar şiddet davranışlarını arttırmaktadır, şiddete pozitif ve iyimser bakmaktadır ve şiddet eğilimlerini arttırmaktadır.

Bir insan yaşamının evreleri arasında ergenlik, bireyin yaşamı içinde bireyin en ciddi duygusal karmaşa içinde olduğu bir dönemdir. Ergenlik dönemin birey hissettiği her duyguyu çok fazla önemsemektedir ve davranışsal olarak da bu duygu ile hareket etmektedir. Ergenlik içinde birey sürekli duygularının kurbanı olur ve en küçük olumsuzluğu bile çok yoğun yaşar. Bu sebeple akran ilişkileri de çok zor olmaktadır. Çünkü hepsi aynı duygular içindedir. Yaşam kalitesi yüksek olan ergenlerde çalışmalara göre, zorbalık davranışı oldukça düşüktür (67). Bu sebeple önemli olan her ergenin genel olarak iyi bir yaşam içerisinde olmasını sağlamaktır.

2.5. Akran Zorbalığı ve Saldırganlık Arasındaki İlişki

Zorbalık kavramı araştırırken literatürde şiddet ve saldırganlık kavramlarına da sık sık rastlanmaktadır. Şiddet tanımı çalışmanın önceki bölümlerinde yapıldığı için, kavram karmaşasının yaşanmaması amacı ile bu bölümde zorbalık ile saldırganlık arasındaki ilişki incelenecektir.

Her ne kadar bu 3 kavram birbirlerinin yerine kullanılsa da zorbalığı şiddet ile saldırganlıktan ayıran çok belirgin özellikler mevcuttur. Zorbalığı asıl amacı mağdura düşünsel manada bir zarar verebilmektedir. Saldırganlık ise eşit bireyler arasında yaşanan çatışma biçimidir. Halbuki zorba olan kişinin davranışında kendini koruma amacı yoktur, mağdura zarar verme amacı vardır (17). Zorbalık konusunda en çok bilinen araştırmacı Olweus da buna benzer bir şekilde zorbalık şeklinde isimlendirilen eylemlerin zorbalık sınıfı içerisinde olabilmesi için bu durumun eşit olmayan bireyler arasında kasıtlı ve devamlı yapıyor olması gerektiğinden bahsetmektedir.

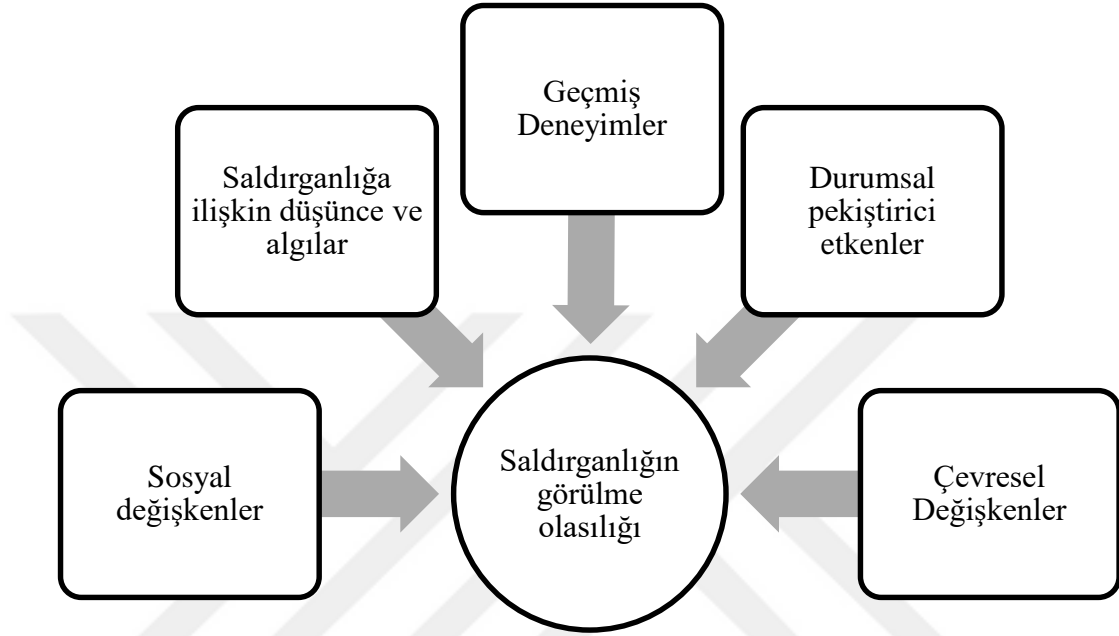

Kaynak: Gökler, R. Okullarda akran zorbalığı. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 2009; 6(2): 511-537.

Şekil 2.2. Saldırganlık, şiddet ve zorbalık arasındaki ilişki.

Şekil 2.2'ye bakıldığında, saldırganlığın hem zorbalık hareketlerini hem de şiddeti kapsadığı görülmektedir. Yani saldırganlık adeta bir şemsiye gibidir. Zorbalık ile şiddetin örtüştüğü alanlar olduğu gibi farklılaştığı yerler de vardır. Fiziksel boyutta zorbalığın ortaya çıktığı durumlar (vurma, dövme, tekme atma gibi) zorbalık olmalarının yanı sıra birer şiddettir. Ancak zorbalık yalnızca fiziksel olarak ortaya çıkmamaktadır. Eski literatürdeki şiddet tanımının sadece fiziksel olması onu şiddetten de farklılaştırmaktadır. Ayrıca pek çok şiddet eylemi zorbalık olarak da nitelendirilmektedir. Buna örnek vermek gerekirse, güçleri birbirine denk ya da eşit olan öğrencilerin arasında zaman zaman kavgalar olabilir. Bu durumda öğrencilerin birbirlerine zarar vermesi şiddet eylemidir; ancak zorbalık değildir.

Evrensel olan saldırganlık, şiddet ve zorbalık kavramları bütün kültürlerde yaygın olarak görülen kavramlardır. Okullarda yaşanan zorbalık türü ise literatürde okul zorbalığı ya da akran zorbalığı olarak geçmektedir.

Kaynak: Haskaya, S. Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ile Okula Yabancılaşma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, [Yüksek Lisans Tezi], Mersin: Çağ Üniversitesi, 2006.

Şekil 2.3. Saldırganlıkta sosyal öğrenme modeli.

Diğer 2 kavramı da kapsayan saldırganlık öğrenilmektedir. Bu konuda literatürde ortaya koyulan model sosyal öğrenme modelidir.

Şekil 2.3'te de görüldüğü gibi Budak (2005) şiddeti düşmanlık ve öfke hislerinin kişilere ya da nesnelere yönelik eylemsel yıkıcı ve fiziksel zorlama yolu ile dillendirmesidir. Bu şekilde her türlü çatışma ilişkisi içinde olan şiddet ve saldırganlık özgürlüğü anlayışı bir insanın iradesini hiç sayan en aşırı boyut olarak görülmektedir (17).

2.6. Akran Zorbalığını Önlemek İçin Yapılmış Çalışmalar

Zorbalık ile ilgili çalışmalar öncelikle İskandinav ülkelerinde yapılmıştır. Bu zamanlarda ise zorbalık sorununu en çok araştıran ülke ABD'dir. Türkiye'ye bakıldığında ise öğrencilerden sözel zorbalıkla karşılaşanların oranı % 42 civarlarında,

fiziksel olarak zorbalık görenler % 23'e yakın bir oran bulunmuştur. Yapılan çeşitli araştırmalar zorbalık göstermektedir ki Türkiye'de öğrenciler en çok sözel zorbalıktan yana dertlidir (79).

Daha önce de bahsedildiği gibi Olweus (2005) bu alanda çalışma yapan ilk bilim insanlarından biri olmuştur. O'nun araştırmalarına göre 7-16 yaş aralığındaki 130.000 öğrencinin incelenmesi sonucu öğrencilerin %5-9'unun zorbalığa maruz kaldığını söylemiştir (63).

Avustralya'da, Rigby ve Slee'nin (1993) yapmış olduğu başka bir çalışmada ise Avustralya'da bulunan 6-16 yaş arası 685 çocuk ve 32 öğretmen ile görüşülmüştür. Buna göre yaklaşık her on çocuktan biri akran zorbalığına maruz kalmaktadır.

ABD'de (2000) yapılan bir çalışmaya göre okulu bırakan çocukların % 10'un okulu bırakma sebebi zorbalığa maruz kalmalarıdır. ABD'de lise öğrencilerinin % 20'si akran zorbalığından korkmaktadır ve bunun dışında da 2 milyona yakın çocuk zarar verici aletler taşımaktadır (25).

Gültekin, 2003 yılında yapmış olduğu çalışmada, Türk örneklemini için akran zorbalığı kurbanlarını belirleyebilmek için bir ölçek geliştirmiştir. Geliştirdiği ölçeği psikometrik açıdan sınamıştır. Bunun sonucunda da terör, açık saldırı, alay, ilişkisel saldırı ve kişisel eşyalara saldırı olarak 5 farklı boyut belirlemiştir. 2004 yılında ise Kapıcı yapmış olduğu bir çalışmada okullardaki çocukların % 40 oranında sözel, beden, duygusal ve cinsel zorbalıkla karşılaştığı bulgusuna ulaşmıştır. Zorbalık demografi dinamiklerden çok psikolojik dinamiklerden etkilenmektedir (9).

Şirvanlı 2006 yılında özel okullarda yaptığı çalışmada algılanan çocuk yetiştirme şekilleri, yaş ve benlik imgesinin erkekler ve kızların okulda zorbalığa maruz kalmalarında etkili olduğunu görmüştür. Yine aynı yıl Sarıtaş, ilköğretim öğrencileri üzerine bir çalışma yapmıştır. Sarıtaş, yapmış olduğu çalışmada ilköğretim öğrencilerinde görülen zorbalık hareketlerinin ailesel değişkenler ile yakından alakalı olduğunun bulgusuna varmıştır. Bunun tekrar eden süreçte Koç (2006), yine ilköğretim öğrencileri üzerine çalışmıştır ve bulgularına göre zorbalık türü olayların genellikle öğrencilerin cinsiyetlerine göre okulun hangi bölgelerinde ve ne sıklıkta meydana geldiğini saptamıştır. Buna göre öğrencilerin zorba kişilik, kendine güven ile zorbalıktan kaçınma seviyeleri cinsiyet, algılanan akademik başarı, ailenin algılanan gelir durumu, hatalı davranışın tekrarlanma sıklığı, özsaygı, yetişkin faktörleri, öfkeyi

dışa vurma, sürekli olan bir öfke, öfkeyi kontrol etmede başarısızlık ve içte tutma ile alakalıdır. Cinsiyet değişkeni temel olarak alındığında ise zorbalığın olduğu bölgeler ve sıklığı erkekler öğrencilerin kızlara göre daha fazla çıkmıştır (9).

Yurtal ve Cenkseven (2006), 10 ile 14 yaş arasında olan 212 kız ile 221 erkek öğrenci arasında yaptıkları bir araştırmada zor davranışa maruz kalmada cinsiyet değişkeninde erkeklerin lehine bir anlamlı bir ilişkide bulunmuşlardır. Yani zorbalıkta bulunanlar daha çok erkeklerdir. Zorbalığa maruz kalan çocuklar ise bunu genelde yakın arkadaşlarına söylemişlerdir, yardım istemişlerdir veya öğretmenlerine söylemişlerdir.

2009 yılında Çetinkaya ve arkadaşları Sivas il merkezinde değişik sosyo-ekonomik durumu göz önüne alarak 3 farklı okul üzerinde çalışma yapmıştır. Bu 3 okulda öğrenim gören 5-8. sınıf arası 521 öğrenciye uygulanan anket çalışması sonucunda çocukların zorbalığa maruz kalma oranı % 43 olarak bulunmuştur. Sosyo-ekonomik durumu düşük olan okuldaki çocukların her türlü sözel, bedensel ve duygusal zorbalığa anlamlı olarak daha fazla maruz kaldıkları da elde edilen sonuçlar arasındadır (63).

Uludağ ve Uçanok, 5. ile 6. sınıfa giden 701 öğrenci ile yapmış olduğu çalışmada mağdur, zorba ve mağdur/zorba rollerinde akran zorbalığına karışan çocukların oranını % 23 olarak bulmuştur. Bunun yanı sıra hem mağdur hem de zorba olan çocukların akademik başarı oranları da diğer çocuklardan daha düşüktür ve arkadaşları tarafından reddedilmektedirler (42).

Tor ile Sargın, ilköğretim okullarının 2. kademesinde öğrenim gören 206 öğrencinin şiddetle ilgili görüşlerini belirlemek istemişlerdir. Öğrencilerin birbirlerine şiddet gösterme durumları incelendiğinde, kız öğrencilerin % 11'i, erkek öğrencilerin ise % 13'ü sık sık birbirlerine şiddet uyguladıklarını belirtmiştir. Bunun yanı sıra bazen şiddet uygulayan kızların oranı % 25, erkek öğrencilerin oranı ise % 31'dir. Birbirlerine hiç şiddet uygulamayan kız öğrencilerin oranı % 9 çıkarken erkek öğrencilerin oranı % 10 çıkmıştır. Toplam olarak öğrencilerin % 24'ü birbirlerine sık sık, % 56'sı bazen şiddet uygularken, % 19'u hiç şiddet eyleminde bulunmamaktadır.

Taşgın'ın Karaman'da yaptığı bir çalışmada 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden 585 çocuğa anket uygulanmıştır. Amaç akran zorbalığı türlerini belirleyebilmek ve sıklığını incelemektir. Sonuçlara göre öğrencileri % 28'i yılda 1 yada 2 kez, % 17'si

haftada bir kez, % 12'si ise hemen hemen tüm okul günlerinde zorbalık eylemleri ile karşılaşmaktadırlar. Çalışmada hem erkek hem de kız çocuklarının en sık yapmış olduğu davranış birbirlerine lakap takma olarak bulunmuştur. Kız öğrenciler kişisel eşyalara zarar verirken, erkek öğrenciler daha çok itme, dövme vb. hareketlerde bulunmaktadır. Kızların % 31', erkeklerin ise % 21'i zorbalık gördüğünü öğretmenine bildirmiştir (25).

Güney Kore'de Schwartz, Chang ve Farmer (2002), 122 çocukla görüştikleri bir çalışma yapmıştır. Elde edilen verilere göre zorbalık hareketi ile çekingenlik, düşük performans, yalnızlık durumları yakından ve pozitif yönlü bir ilişkiye sahiptir. Araştırmanın başka bir sonucu ile Güney Kore ile Batı kültürlerinin karşılaştırıldığında zorbalık olaylarının paralel bir durumda olmasıdır. Aynı araştırmayı daha sonra Çin'de 296 çocuk ile yapmışlardır ve elde edilen sonuçlar Güney Kore ile hemen hemen aynı çıkmıştır.

Gofin, Palti ve Gordon (2002), Kudüs'te olan 11 okulda 8. ve 10. sınıf öğrencileri ile bir araştırma yapmıştır. 518 erkek ve 523 kız ile yapmış oldukları araştırmada amaçlanan durum öğrenciler arasındaki zorbalığın yaygınlığını ve zorba kurban öğrencileri belirleyebilmek olmuştur. Değişken olarak okul düzeyi, ailenin ekonomik düzeyi ve cinsiyet ele alınmıştır. Araştırmada alt boyut olarak öğrencilerin sorunlar karşısında başa çıkabilme durumları, akademik başarının öğretmence değerlendirilme baskısı, öğretmenlerin vermiş olduğu destek, okulun imajı, etkinlik, yüksek başarı beklentisi ve dışlanma alınmıştır. WHO'nun düzenlemiş olduğu "Okul Çağı Çocuklarının Sağlık Tutumu" ölçeği araştırmada kullanılmıştır. Bulgular şöyle olmuştur: Erkek öğrencilerin yaklaşık 4'te 1'i kız öğrencilerin ise yarısı zorbalık olayları içinde bulunmaktadır. Erkek öğrencilerin 3'te 1'i ve kız öğrencilerin 7'de 1'i ise mağdur konumundadır. Zorbalık en çok 8. sınıf öğrencilerinde görülmektedir.

Scheithauer, Hayer, Petermann ve Jugert (2006) ise kendilerine Olweus'u örnek almışlardır ve onun anketini yeniden düzenlemişlerdir. Araştırmanın örneklemini Almanya'dan 2 farklı eyalet içinde toplamda 2086 5. sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Değişken olarak sınıf ve cinsiyeti kullanmışlardır ve elde ettikleri sonuçlara göre öğrencilerin onda biri zorba ve aynı şekilde onda biri kurbandır. Cinsiyet değişkenine bakıldığında ise erkeklerin kızlara göre daha fazla zorbalık eyleminde bulunduğu gözlemlenmiştir. Mağduriyet durumu ile cinsiyet arasında bir ilişki bulunamazken,

fiziksel şiddet boyutunda erkekler yine ön plana geçmiştir. Başka bir deyişle erkekler fiziksel zorbalığa kızlara göre daha fazla maruz kalmaktadır (27).

Anderson'un bir araştırmasında akran zorbalığının öğrencilerin fiziksel, duygusal, entelektüel, yaratıcı ve sosyal benlik algısı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, kız öğrencilerin benlik algısı fiziksel zorbalıktan etkilenmemiştir; ancak erkekler öğrencilerin yaratıcı ve fiziksel benlik algısı fiziksel zorbalıktan negatif yönde etkilenmektedir. Kız öğrencilerin benlik algısı sosyal zorbalıktan etkilenirken, aynı şekilde erkek öğrencilerinde duygusal, davranışsal ve yaratıcı benlik algısı sosyal zorbalıktan negatif yönde etkilenmektedir. Hem kız öğrencilerin hem de erkek öğrencilerin benlik algısı sözel zorbalıktan etkilenmektedir (17).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı

Akran zorbalığı özellikle okul ortamında oldukça sık görülmektedir. Akran zorbalığı ile çocuklar birbirlerine psikolojik ve fiziksel zararlar verebilmektedirler. Akran zorbalığının önüne geçilebilmesi için buna neden olan faktörlerin öncelikli olarak tespit edilmesi ve ona göre önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu çalışma, ortaokula giden öğrencilerde akran zorbalığına neden olan etkenlerin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma nicel verilere dayalı genel tarama modelinde tasarlanmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da günümüzde var olan bir durumu var olduğu şekliyle değiştirmeden betimlemeyi hedefleyen araştırma yaklaşımlarıdır.(Özdamar, 1999)

3.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Ankara ilinin bulunan ortaöğretime devam eden 5, 6, 7. ve 8. Sınıf öğrencilerden oluşmaktadır. Ankara ili genelinde 2017-2018 öğretim yılında toplamda 448 ortaokul ve 250 bin öğrenci bulunmaktadır.

Yapılan bu çalışmada geçerlik güvenilirlik analizi kapsamında ve alt problem cümlelerine cevap bulabilmek amacıyla iki farklı örneklem üzerinde çalışılmıştır.

Örneklem I'de (geçerlik güvenilirlik analizi örnekleme) için evrende yer alan bireylerden tesadüfi olarak seçilen 418 kişiye ulaşılmıştır. Ölçekte yer alan 41 maddenin her biri için 10 bireye ulaşılmaya çalışılmış ve minimum 410 örneklem hacmi belirlenmiştir.

Araştırmanın birinci alt problemine cevap bulabilmek amacıyla örneklem hacmi araştırma evreninde yer alan ve çalışmaya katılmaya gönüllü bireylerden tesadüfi olarak seçilmiştir. Örnekleme yer alan birey sayısı, evren sayısı bilinmesi durumunda evreni temsil edecek ve örnekleme yer alması gereken minimum denek sayısını belirlemek için literatürde kullanılan aşağıdaki denklem yardımı ile hesaplanmıştır.

$$n = \frac{NZ_{\alpha}^2 pq}{d^2(N-1) + Z_{\alpha}^2 pq}$$

N = Evrende yer alan birey sayısı

n = Örneklem Alınacak Birey sayısı

p = İncelenen olayın görülüş sıklığı – (gerçekleşme olasılığı)

q = İncelenen olayın görülmememe sıklığı (gerçekleşmeme olasılığı)

z_{α} = α – anlamlılık düzeyinde, standart normal dağılım tablo değeri

d = Olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen $\pm$ örneklem hatasıdır.

Bu çalışmada, evrende yer alan birey sayısı 250 bin, %95 güven düzeyi için standart normal dağılım tablo değeri 1.96 ve $d = 0.05$ örneklem hatası için bulunan örneklem sayısına ilişkin alt sınır 384 olarak tespit edilmiştir. (79). Yapılan bu çalışma sonucunda araştırmaya 393 kişi katılmıştır. Çalışmada kullanılan Akran Zorbalığı Ölçeği'nin geçerlik güvenirlik incelenmesi için 418 kişi ile yapılmıştır.

Tablo 3.1. Örneklem I'in demografik özelliklerine göre dağılımı sonuçları.

	f	%
Cinsiyetiniz		
Kız	210	50,24
Erkek	208	49,76
Kaçıncı sınıfsınız		
5	69	16,51
6	103	24,64
7	149	35,65
8	97	23,21
Kardeş sayınız		
Yok	36	8,61
1	148	35,41
2	139	33,25
3	68	16,27
4 ve üstü	27	6,46
Kaçıncı çocuksunuz		
1	206	49,28
2	154	36,84
3 ve üstü	58	13,88

Geçerlik güvenilirlik için yapılan analizde kullanılan örneklem I'in demografik özelliklere göre dağılımı Tablo 3.1'de verilmiştir.

Katılımcı öğrencilerin demografik özellikleri incelendiğinde %50,24'ünün kız öğrenci ve %49,76'sının erkek öğrenci olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcı öğrencilerin sınıf düzeyi incelendiğinde %16,51'inin 5. Sınıf,, %24,64'ünün 6. Sınıf, %35,65'inin 7. Sınıf ve %23,21'inin 8. Sınıf düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcı öğrencilerin kardeş sayıları incelendiğinde %8,61'inin kardeşinin olmadığı, %35,41'inin tek kardeşi, %33,25'inin 2 kardeşi, %16,27'sinin 3 kardeşi, %6,46'sının 4 ve üstü kardeşi olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcı öğrencilerin ailesinde doğum sıraları incelendiğinde %49,28'inin ilk çocuk, %36,84'ünün ikinci çocuk, %13,88'inin 3. ve üstü çocuk olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.2.'de Katılımcı öğrencilerin %50,72'sinin ailesinin ekonomik durumunun iyi, %89,71'inin anne babasının birlikte olduğu, %98,33'ünün anne babasının sağ olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin %36,60'ının anne eğitim durumunun lise ve %45,22'sinin baba eğitim durumunun üniversite olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin %58,61'inin annesinin ev hanımı olduğu ve çalışmadığı, %33,25'inin babasının memur, özel sektör, esnaf dışında diğer meslekleri yaptığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.2. Örneklem I grubundaki katılımcıların ailelerinin demografik özelliklerine göre dağılımı sonuçları.

	<i>f</i>	%
Ailenizin ekonomik durumu		
Düşük	13	3,11
Orta	134	32,06
İyi	212	50,72
Çok iyi	59	14,11
Anne babanızın birliktelik durumu		
Birlikteler	375	89,71
Boşandılar	43	10,29
Anne babanızın sağ olup olmama durumu		
İkisi de sağ	411	98,33
Annem sağ, babam vefat etti	5	1,20
Babam sağ, annem vefat etti	2	0,48
Annenizin eğitim durumu		
Okuryazar değil	9	2,15
İlkokul	68	16,27
Ortaokul	57	13,64
Lise	153	36,60
Üniversite	131	31,34
Babanızın eğitim durumu		
Okuryazar değil	2	0,48
İlkokul	39	9,33
Ortaokul	52	12,44
Lise	136	32,54
Üniversite	189	45,22
Annenizin mesleği		
Ev hanımı/Çalışmıyor	245	58,61
Memur	57	13,64
Özel Sektör	48	11,48
Emekli	17	4,07
Esnaf	10	2,39
Diğer	41	9,81
Babanızın mesleği		
Çalışmıyor	3	0,72
Memur	104	24,88
Özel Sektör	102	24,40
Emekli	29	6,94
Esnaf	41	9,81
Diğer	139	33,25

Tablo 3.3.'de Katılımcı öğrencilerin %66,99'unun geçen yıl okulunda takdir aldığı, %49,52'sinin annesinin kendisine karşı koruyucu tutum gösterdiği ve %42,34'ünün babasının kendisine karşı koruyucu tutum sergilediği algısında oldukları tespit edilmiştir.

Öğrencilerin %32,30'unun boş zamanlarında daha çok internette vakit geçirdiği ve %63,40'ının yakın arkadaş sayısının 5 ve üstü olduğu tespit edilmiştir.

Akran zorbalığına neden olan etkenlerin tespit etmek amacıyla yapılan analizde kullanılan örneklem I'in demografik özelliklere göre dağılımı Tablo 4.1'de verilmiştir.

Tablo 3.3. Örneklem I grubunun demografik özelliklerin dağılımı sonuçları.

	<i>f</i>	%
Geçen yılki okul başarınız		
Takdir aldım	280	66,99
Teşekkür aldım	110	26,32
Doğrudan geçtim	28	6,70
Annenizin size karşı tutumu nedir?		
Otoriter	28	6,70
Demokratik	133	31,82
Koruyucu	207	49,52
Kabul edici	47	11,24
İlgisiz	3	0,72
Babanızın size karşı tutumu nedir?		
Otoriter	37	8,85
Demokratik	132	31,58
Koruyucu	177	42,34
Kabul edici	54	12,92
İlgisiz	18	4,31
Boş zamanlarınızda daha çok neler yaparsınız?		
Kitap	76	18,18
Müzik, resim, şiir	75	17,94
Spor	85	20,33
Sinema/ Tiyatro	9	2,15
İnternette	135	32,30
Diğer	38	9,09
Yakın arkadaş sayınız		
Yok	10	2,39
1	21	5,02
2	36	8,61
3	45	10,77
4	41	9,81
5 ve üstü	265	63,40

Tablo 3.4. Örneklem II grubundaki öğrencilerin demografik özelliklerine göre dağılımı sonuçları.

	<i>f</i>	%
Cinsiyetiniz		
Kız	210	53,44
Erkek	183	46,56
Kaçıncı sınıfsınız		
5	21	5,34
6	179	45,55
7	52	13,23
8	141	35,88
Kardeş sayınız		
Yok	34	8,65
1	118	30,03
2	141	35,88
3	74	18,83
4 ve üstü	26	6,62
Kaçıncı çocuksunuz		
1	211	53,69
2	129	32,82
3 ve üstü	53	13,49

Örneklem II grubundaki katılımcı öğrencilerin demografik özellikleri incelendiğinde %53,44'ünün kız öğrenci ve %46,56'sının erkek öğrenci olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcı öğrencilerin sınıf düzeyi incelendiğinde %5,34'ünün 5. Sınıf,, %44,55'inin 6. Sınıf, %13,23'ünün 7. Sınıf ve %35,88'inin 8. Sınıf düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcı öğrencilerin kardeş sayıları incelendiğinde %8,65'inin kardeşinin olmadığı, %30,03'ünün tek kardeşi, %35,88'inin 2 kardeşi, %18,83'ünün 3 kardeşi, %6,62'sinin 4 ve üstü kardeşi olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcı öğrencilerin ailesinde doğum sıraları incelendiğinde %53,69'unun ilk çocuk, %32,82'sinin ikinci çocuk, %13,49'unun 3. ve üstü çocuk olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.5. Örneklem II grubundaki öğrencilerin anne babasına ilişkin demografik özelliklerin dağılımları.

	<i>f</i>	%
Ailenizin ekonomik durumu		
Düşük	6	1,53
Orta	100	25,45
İyi	221	56,23
Çok iyi	66	16,79
Anne babanızın birliktelik durumu		
Birlikteler	362	92,11
Boşandılar	31	7,89
Anne babanızın sağ olup olmama durumu		
İkisi de sağ	392	99,75
Annem sağ, babam vefat etti	1	0,25
Annenizin eğitim durumu		
Okuryazar değil	10	2,54
İlkokul	41	10,43
Ortaokul	54	13,74
Lise	141	35,88
Üniversite	147	37,40
Babanızın eğitim durumu		
İlkokul	27	6,87
Ortaokul	43	10,94
Lise	106	26,97
Üniversite	217	55,22
Annenizin mesleği		
Ev hanımı/Çalışmıyor	237	60,31
Memur	71	18,07
Özel Sektör	32	8,14
Emekli	10	2,54
Esnaf	7	1,78
Diğer	36	9,16
Babanızın mesleği		
Çalışmıyor	7	1,78
Memur	161	40,97
Özel Sektör	83	21,12
Emekli	19	4,83
Esnaf	29	7,38
Diğer	94	23,92

Katılımcı öğrencilerin çoğunluğunun %56,23'ünün ailesinin ekonomik durumunun iyi, çoğunluğunun %92,11'inin anne babasının birlikte olduğu, tamamına yakınının %99,75'inin anne babasının sağ olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin çoğunluğunun %37,40'ının anne eğitim durumunun üniversite ve çoğunluğunun %55,22'sinin baba eğitim durumunun üniversite olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin çoğunluğunun %60,31'inin annesinin ev hanımı olduğu ve çalışmadığı, çoğunluğunun %40,97'sinin babasının memur olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.6. Örneklem II grubundaki öğrencilerin demografik özelliklerin dağılımları sonuçları.

	<i>f</i>	%
Geçen yılki okul başarınız		
Takdir aldım	293	74,55
Teşekkür aldım	79	20,10
Doğrudan geçtim	21	5,34
Annenizin size karşı tutumu nedir?		
Otoriter	44	11,20
Demokratik	122	31,04
Koruyucu	196	49,87
Kabul edici	27	6,87
İlgisiz	4	1,02
Babanızın size karşı tutumu nedir?		
Otoriter	40	10,18
Demokratik	125	31,81
Koruyucu	188	47,84
Kabul edici	24	6,11
İlgisiz	16	4,07
Boş zamanlarınızda daha çok neler yaparsınız?		
Kitap	64	16,28
Müzik, resim, şiir	83	21,12
Spor	70	17,81
Sinema/ Tiyatro	11	2,80
İnternette	126	32,06
Diğer	39	9,92
Yakın arkadaş sayınız		
Yok	12	3,05
1	18	4,58
2	29	7,38
3	51	12,98
4	42	10,69
5 ve üstü	241	61,32

Katılımcı öğrencilerin %74,55'inin geçen yıl okulunda takdir aldığı, %49,87'sinin annesinin kendisine karşı koruyucu tutumu olduğu ve %47,84'ünün babasının kendisine karşı koruyucu tutumu olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin %32,06'sının boş zamanlarında daha çok internette vakit geçirdiği ve %61,32'sinin yakın arkadaş sayısının 5 ve üstü olduğu tespit edilmiştir.

3.4. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veriler genel bilgi formu ve “Akran Zorbalığı Ölçeği” yardımı ile toplanmıştır.

Genel bilgi formu

Araştırmada katılımcılardan demografik veri toplamak amacıyla Genel Bilgi Formu kullanılmıştır. EK: 1

Genel bilgi formunda katılımcı öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin toplam 16 soru yer almaktadır. Ortaokula giden öğrencilere cinsiyet, sınıf, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne mesleği, baba mesleği, aile ekonomik durumu, anne baba birliktelik durumu, kardeş sayısı, okul başarısı, anne tutumu, baba tutumu, yakın arkadaş sayısı gibi demografik sorular sorulmuştur.

Akran Zorbalığı Ölçeği

Akran zorbalığına neden olan etkenleri tespit etmek amacıyla 53 maddeden oluşan “Akran Zorbalığı Ölçeği” kullanılmıştır. Akran Zorbalığı Ölçeği Çocuk Formu Pişkin ve Ayas (2011) tarafından geliştirilmiştir. Akran Zorbalığı Ölçeği Çocuk Formu çocuklar arasında görülen zorbaca davranışların iki tarafı olan zorba ve mağduru belirlemek amacıyla geliştirilen bir ölçektir ve 6 alt boyut, 53 maddeden oluşmaktadır. Fiziksel Zorba ve Kurban boyutu 14 maddeden, Sözel Zorba ve Kurban boyutu 8 maddeden, Dışlama Zorba ve Kurban boyutu 5 maddeden, Söylenti Yayma Zorba ve Kurban boyutu 4 maddeden, Eşyalara Zarar Verme Zorba ve Kurban boyutu 11, Cinsel Zorbalık Zorba ve Kurban boyutu 9 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin derecelendirme aşamasında öğrencilerden “Bana yapıldı” bölümünden (Hemen hemen her gün, Haftada en az bir defa, Ayda en az bir defa, Yarıyılıda en az bir defa, Hiçbir zaman) birini ve aynı madde için “Ben yaptım” bölümünden (Hemen hemen her gün, Haftada en az bir defa, Ayda en az bir defa, Yarıyılıda en az bir defa, Hiçbir zaman) birini

işaretlemeleri beklenmektedir. Ölçeğin zorba ve mağdur boyutlarından alınabilecek en düşük puan 37, en yüksek puan 185'dir. Puanlar arttıkça zorba ve mağdur olma düzeyleri artar. Pişkin ve Ayas (2011) tarafından ölçeğin geçerliliği 0,91 ve güvenilirliği 0,90 bulunmuştur. (80)

Yapılan bu analizde ölçekte yer alan cinsel zorbalık boyutu MEB'den onay alınamadığı için ölçekten çıkarılmıştır. Bu nedenle ölçeğin geçerlik güvenirlikanalizi örneklem grubumuz ve ölçeğin yeni soru sayısı için tekrardan yapılmıştır.

3.3.1. Akran Zorbalığı Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Analizi

Bu analizde kullanılan Akran Zorbalığı Ölçeğinin zorba (ben yaptım) ve mağdur (bana yapıldı) formlarının geçerlik güvenirliğinin incelenmesi için ilk olarak madde korelasyon analizi yapılmıştır.

Zorba (ben yaptım) ve Mağdur (bana yapıldı) formları için yapılan Pearson korelasyon analizi sonucunda tüm maddelerin korelasyon katsayılarının yüksek ve anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle her bir maddenin ait olduğu boyuta olan katkısının analiz dışı bırakılacak kadar düşük olmadığı tespit edilmiş ve bu nedenle analiz dışı bırakılacak bir maddenin olmadığı tespit edilmiştir. (EK-3).

Akran Zorbalığı Ölçeğinin zorba (ben yaptım) ve mağdur (bana yapıldı) formlarının güvenirliğinin incelenmesi için madde analizi yapılmıştır. Her bir boyutun güvenirlik katsayısı verildiği gibi o maddenin silinmesi durumunda boyutun güvenirlik katsayısındaki değişimlerde incelenmiştir.

Cronbach alfa katsayısına göre ölçeğin güvenirlik sınırları aşağıdadır (81):

$0.00 < \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$0.40 < \alpha < 0.60$ ise ölçek düşük güvenirliktedir.

$0.60 < \alpha < 0.80$ ise oldukça güvenilirirdir.

$0.80 < \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Madde analizi için Cronbach alfa katsayısı Akran Zorbalığı Mağdur (Bana Yapıldı) Ölçeği için hesaplanmış ve her alt boyutta yer alan madde silindiğinde cronbach alfa katsayısı değerleri tablo EK. 3'te yer almaktadır. Tablo incelendiğinde "Sözel zorbalık"($\alpha=0,779$) ve "Eşyalarına zarar verme"($\alpha=0,775$) alt boyutlarının 0,60-0,80 arasında olup oldukça güvenilir olduğu tespit edilmiştir. "Fiziksel zorbalık"($\alpha=0,856$), "Dışlama"($\alpha=0,870$) ve "Söylenti çıkarma ve yayma"($\alpha=0,849$)

alt boyutlarının ise cronbach alfa katsayısının 0,80-1 arasında olup yüksek derecede güvenilir bir ölçek olduğu tespit edilmiştir.

Madde analizi için Cronbach alfa katsayısı Akran Zorbalığı Zorba (Bana Yapıldı) Ölçeği için hesaplanmış ve her alt boyutta yer alan madde silindiğinde cronbach alfa katsayısı değerleri tablo EK. 4'te yer almaktadır. Tablo incelendiğinde “Sözel zorbalık”(α=0,737), “Dışlama”(α=0,795), “Söylenti çıkarma ve yayma”(α=0,724) ve “Eşyalarına zarar verme”(α=0,797) alt boyutlarının 0,60-0,80 arasında olup oldukça güvenilir olduğu tespit edilmiştir. “Fiziksel zorbalık”(α=0,832) alt boyutunun ise Cronbach alfa katsayısının 0,80-1 arasında olup yüksek derecede güvenilir bir ölçek olduğu tespit edilmiştir.

Her boyutta yer alan maddelerin silinmesi halinde alt boyutların güvenilirliklerinin önemli düzeyde değişmediği tespit edilmiştir. Bu nedenle bu aşamada ölçekten herhangi bir madde silinmemiştir.

Akran Zorbalığı Ölçeğinin zorba (ben yaptım) ve mağdur (bana yapıldı) formları vasıtası ile elde edilen veri setindeki değişkenler için anti imaj korelasyon matrisleri hesaplanmıştır.

Field (2005)'e göre, anti-imaj korelasyon matrisinde yer alan her bir değişken için korelasyon matrisinde diyagonal elemanların örneklem uygunluk ölçüsünün (Measures of Sampling Adequacy) 0,5 değerinin üzerinde olması gerektiğini, 0,5 ten küçük olan değişkenlerin analizden çıkarılması gerekmektedir (82).

Akran Zorbalığı Mağdur (Bana Yapıldı) ve Zorba (Ben Yaptım) Ölçeğii için anti imaj korelasyon matrisi hesaplanmıştır. EK 4 ve 6 incelendiğinde her iki form için de 0.50 korelasyon katsayısı altında olan madde olmadığı için bu aşamada bir madde çıkarılmamıştır.

3.4.1.1. Açımlayıcı Faktör Analizi

Veri setinin ve örneklem büyüklüğünü faktör analizine uygunluğunu sınamak için KMO ve Bartlett testi yapılmıştır.

Kaiser-Meyer-Olkin testi sonucunda, elde edilen değerler yer aldığı aralığa göre örneklem büyüklüğünün faktör analizine uygun olup olmadığının karar verilmiştir.

Örneklem büyüklüğü için değer aralıkları;

1. 0,59-0,60 arasında ise “kötü”

2. 0,60-0,70 arasında ise “zayıf”
3. 0,70-0,80 arasında ise “orta”
4. 0,80-0,90 arasında ise “iyi” ve
5. 0,90 üzerinde ise “mükemmel” olduğu yorumu yapılmıştır (83).

Tablo 3.7. Akran zorbalığı mağdur (bana yapıldı) ölçeğine ilişkin KMO-Bartlett testi sonuçları.

Kaiser-Meyer-Olkin		0,840
	x^2	693,218
Bartlett's Küresellik Testi	Sd	27
	P	0,000

Yapılan testler sonucunda Akran Zorbalığı Mağdur (Bana Yapıldı) Ölçeği için KMO değerinin 0,840 (iyi) ve Bartlett testinin p değerinin 0.05 ten küçük olması veri setinin ve örneklem büyüklüğünün faktör analizine uygun olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.8. Akran zorbalığı zorba (ben yaptım) ölçeğine ilişkin KMO-Bartlett testi sonuçları.

Kaiser-Meyer-Olkin		0,789
	x^2	642,198
Bartlett's Küresellik Testi	sd	27
	p	0,000

Yapılan testler sonucunda Akran Zorbalığı Zorba (Ben Yaptım) Ölçeği için KMO değerinin 0,789 (orta) ve Bartlett testinin p değerinin 0.05 ten küçük olması veri setinin ve örneklem büyüklüğünün faktör analizine uygun olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 3.9. Akran zorbalığı mağdur (bana yapıldı) ölçeği için açımlayıcı faktör analizi sonuçları.

Faktörler	Soru	Faktörler Yüğü	Özdeğer	% Açıklanan Varyans	Cronbach Alfa
Söylenti çıkarma ve yayma	söylentibana29	0,738	3,231	40,390	0,798
	söylentibana28	0,707			
	söylentibana32	0,631			
	söylentibana31	0,618			
Dışlama	dışlamabana27	0,695	1,013	32,667	0,686
	dışlamabana26	0,651			
	dışlamabana25	0,624			
	dışlamabana23	0,608			
Fiziksel zorbalık	fizikselbana6	0,429	3,096	38,725	0,720
	fizikselbana8	0,707			
	fizikselbana9	0,690			
	fizikselbana10	0,683			
	fizikselbana12	0,674			
	fizikselbana1	0,630			
	fizikselbana11	0,616			
	fizikselbana4	0,404			
	fizikselbana7	0,702			
	fizikselbana13	0,463			
Sözel zorbalık	sözelbana18	0,409	2,254	28,970	0,711
	sözelbana21	0,587			
	sözelbana19	0,634			
	sözelbana20	0,499			
Eşyalara zarar verme	eşyabana38	0,501	3,133	31,26	0,786
	eşyabana41	0,428			
	eşyabana39	0,653			
	eşyabana40	0,644			
	eşyabana34	0,617			
	eşyabana35	0,611			
	eşyabana36	0,573			
	eşyabana33	0,462			
	Not: Varimax Rotasyonlu Temel Bileşenler Faktör Analizi				

Akran Zorbalığı Mağdur (Bana Yapıldı) Ölçeği için 41 madde ile orijinal ölçek boyutları dikkate alınıp 5 boyuta zorlanarak yapılan Varimax rotasyonlu temel bileşenler faktör analizi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Yapılan temel bileşenler faktör analizinde en düşük faktör yükü 0,40 olarak kabul edilmiştir.

Fiziksel zorbalık boyutundan fizikselbana2, fizikselbana3, fizikselbana5 maddelerinin 0,40'ten düşük faktör yükü olduğu ve fizikselbana14 maddesinin farklı faktöre dahil olması sebebiyle analizden çıkartılmıştır.

Sözel zorbalık boyutundan sözelbana2, sözelbana3, sözelbana5 maddelerinin 0,40'ten düşük faktör yükü olduğu için analizden çıkartılmıştır.

Dışlama boyutundan dışlamabana22, dışlamabana24 maddeleri tek bir faktörde toplandığı için analizden çıkartılmıştır.

Söylenti çıkarma ve yayma boyutundan söylentibana30 maddesinin farklı faktörde yer alması sebebiyle analizden çıkartılmıştır.

Eşyalara zarar verme boyutunda eşyabana37 maddesinin 0,40'ten düşük faktör yükü olduğu için analizden çıkartılmıştır.

Tüm bu işlemlerden sonra 5 faktörlü yapı yukarıdaki tabloda faktör yükleri, öz değerleri ve her bir boyutun açıkladığı değişkenlik ve güvenilirlik katsayısı ile birlikte verilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi sonucu elde edilen 30 maddelik ölçek toplam değişimin yaklaşık %53'ünü açıklamaktadır. Boyutların güvenilirlikleri incelendiğinde 0,686-0,798 değerleri arasında olduğu tespit edilmiştir. Bu güvenilirlik sınırları doğrulayıcı faktör analizine geçmek için yeterlidir.

Tablo 3.10. Akran zorbalığı zorba (ben yaptım) ölçeği için açımlayıcı faktör analizi sonuçları.

Faktörler	Soru	Faktörler Yüğü	Özdeğer	% Açıklanan Varyans	Cronbach Alfa
Söylenti çıkarma ve yayma	söylentiben29	0,799	3,021	38,052	0,765
	söylentiben28	0,802			
	söylentiben32	0,695			
	söylentiben31	0,655			
Dışlama	dışlamaben27	0,752	1,586	29,557	0,695
	dışlamaben26	0,701			
	dışlamaben25	0,634			
	dışlamaben23	0,688			
Fiziksel zorbalık	fizikselben6	0,578	3,255	28,925	0,786
	fizikselben2	0,480			
	fizikselben8	0,707			
	fizikselben9	0,590			
	fizikselben10	0,652			
	fizikselben12	0,673			
	fizikselben1	0,685			
	fizikselben11	0,634			
	fizikselben4	0,522			
	fizikselben7	0,622			
fizikselben13	0,402				
Sözel zorbalık	sözelben18	0,415	2,899	25,695	0,782
	sözelben15	0,495			
	sözelben16	0,465			
	sözelben21	0,555			
	sözelben19	0,639			
	sözelben20	0,405			
Eşyalara zarar verme	eşyaben38	0,556	3,789	29,25	0,807
	eşyaben41	0,469			
	eşyaben39	0,682			
	eşyaben40	0,678			
	eşyaben34	0,798			
	eşyaben35	0,805			
	eşyaben36	0,697			
	eşyaben33	0,458			
	<i>Not:</i> Varimax Rotasyonlu Temel Bileşenler Faktör Analizi				

Akran Zorbalığı Mağdur (Ben Yaptım) Ölçeği için 41 madde ile orijinal ölçek boyutları dikkate alınıp 5 boyuta zorlanarak yapılan varimax rotasyonlu temel bileşenler faktör analizi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Yapılan temel bileşenler faktör analizinde en düşük faktör yükü 0,40 olarak kabul edilmiştir.

Fiziksel zorbalık boyutundan fizikselben3, fizikselben5 maddelerinin 0,40'ten düşük faktör yükü olduğu ve fizikselben14 maddesinin farklı faktöre dahil olması sebebiyle analizden çıkartılmıştır.

Sözel zorbalık boyutunda sözelben17 maddesinin 0,40'ten düşük faktör yükü olduğu için analizden çıkartılmıştır.

Dışlama boyutundan dışlamaben22, dışlamaben24 maddeleri tek bir faktörde toplandığı için analizden çıkartılmıştır.

Söylenti çıkarma ve yayma boyutundan söylentiben30 maddesinin farklı faktörde yer alması sebebiyle analizden çıkartılmıştır.

Eşyalara zarar verme boyutunda eşyaben37 maddesinin 0,40'ten düşük faktör yükü olduğu için analizden çıkartılmıştır.

Tüm bu işlemlerden sonra 5 faktörlü yapı yukarıdaki tabloda faktör yükleri, öz değerleri ve her bir boyutun açıkladığı değişkenlik ve güvenilirlik katsayısı ile birlikte verilmiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonucu elde edilen 33 maddelik ölçek toplam değişimin yaklaşık %47'sini açıklamaktadır. Boyutların güvenilirlikleri incelendiğinde 0,695-0,807 değerleri arasında olduğu tespit edilmiştir. Bu güvenilirlik sınırları doğrulayıcı faktör analizine geçmek için yeterlidir.

Akran Zorbalığı Ölçeği Zorba ve Mağdur formları için yapılan açıklayıcı faktör sonucunda ölçeğin mağdur formundan 11 madde, zorba formundan 8 madde çıkartılmıştır. Ölçeğin zorba formunda fizikselben2, sözelben15, sözelben16 maddeleri analiz dışı kalmaz iken mağdur formunda faktör yüklerinin düşük olması sebebiyle analiz dışı bırakılmıştır.

Katılımcı bireyler her iki formda da aynı sorulara cevap verdikleri için formlarda yer alan soru sayılarının eşit ve aynı soruların yer alması çıkan sonuçların değerlendirilmesi açısından önemlilik arz etmektedir. Bu aşamada madde sayıları denk olmasa da yapılacak olan doğrulayıcı faktör analiz aşamasında bu 3 madde model dışı bırakılarak model sınaması yapılacaktır.

3.4.1.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Açımlayıcı faktör analizi sonucu elde edilen yapının güvenilir olması ölçekten elde edilecek sonuçların genelleştirilebilmesi için tek başına yeterli değildir. Ölçek ile topladığımız verilerden hareketle evren üzerinde birtakım genellemeler yapabilmemiz için ölçeğin geçerli olması da gerekmektedir. Bir ölçek vasıtası ile elde edilen veri setinin ve bu veri setinden hareketle oluşturulmuş olan faktör yapılarının geçerliliği diğer bir ifadeyle yapı geçerliliği doğrulayıcı faktör analizi(DFA) yapılarak ve analiz sonucu elde edilen uyum iyiliği indekslerinin değerlendirilmesi ile tespit edilir. Yapılan bu çalışmada Açımlayıcı faktör analizi sonucu oluşan yapının geçerliliği için uyum iyiliği indekslerinin mükemmel uyum ve kabul edilebilir uyum için sınırları İlhan ve Çetin(2014) makalesinden referans alınarak değerlendirilmiştir (84).

Tablo 3.11. Akran zorbalığı mağdur (bana yapıldı) ölçeği için Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucu elde edilen uyum iyiliği indeksleri sonuçları.

Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum Ölçütleri	Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri	Akran Zorbalığı Mağdur Ölçeği Değerleri
χ^2/sd	$0 \leq \chi^2/sd \leq 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 3$	1,789
AGFI	$.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$.85 \leq AGFI \leq .90$	,953
GFI	$.95 \leq GFI \leq 1.00$	$.90 \leq GFI \leq .95$	,998
CFI	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI \leq .95$	,993
NFI	$.95 \leq NFI \leq 1.00$	$.90 \leq NFI \leq .95$	,979
RFI	$.95 \leq RFI \leq 1.00$	$.90 \leq RFI \leq .95$	,959
IFI	$.95 \leq IFI \leq 1.00$	$.90 \leq IFI \leq .95$	,991
RMSEA	$.00 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 \leq RMSEA \leq .08$	,042

Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, modelin uyum istatistikleri ve modifikasyon indeksi sonuçları verilmiştir. Uyum indeksleri, teorik olarak oluşturulan ve açımlayıcı faktör analizi sonucu bazı iyileştirmeler yapılarak elde edilen modelin veri tarafından kabul edilebilir bir düzeyde desteklenip desteklenmediğini göstermektedir.

Tabloda yer alan değerler incelendiğinde χ^2/sd , RMSEA (Kestirim Hatası Kareler Ortalamasının Karekökü), AGFI (Düzeltilmiş Uyum İyiliği Endeksi), GFI (Uyum İyiliği İndeksi), CFI (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), NFI (Normlaştırılmış Uyum İndeksi), RFI ve IFI (Artırmalı Uyum İndeksi) değerlerinin mükemmel uyum

değerleri için yapılan düzenlemeler şekilde olduğu gibidir. Modelin ki-kare değeri ve uyum iyiliği değerlerinin iyi olup, modelin geçerli olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.12. Akran zorbalığı zorba (ben yaptım) ölçeği için Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucu elde edilen uyum iyiliği indeksleri sonuçları.

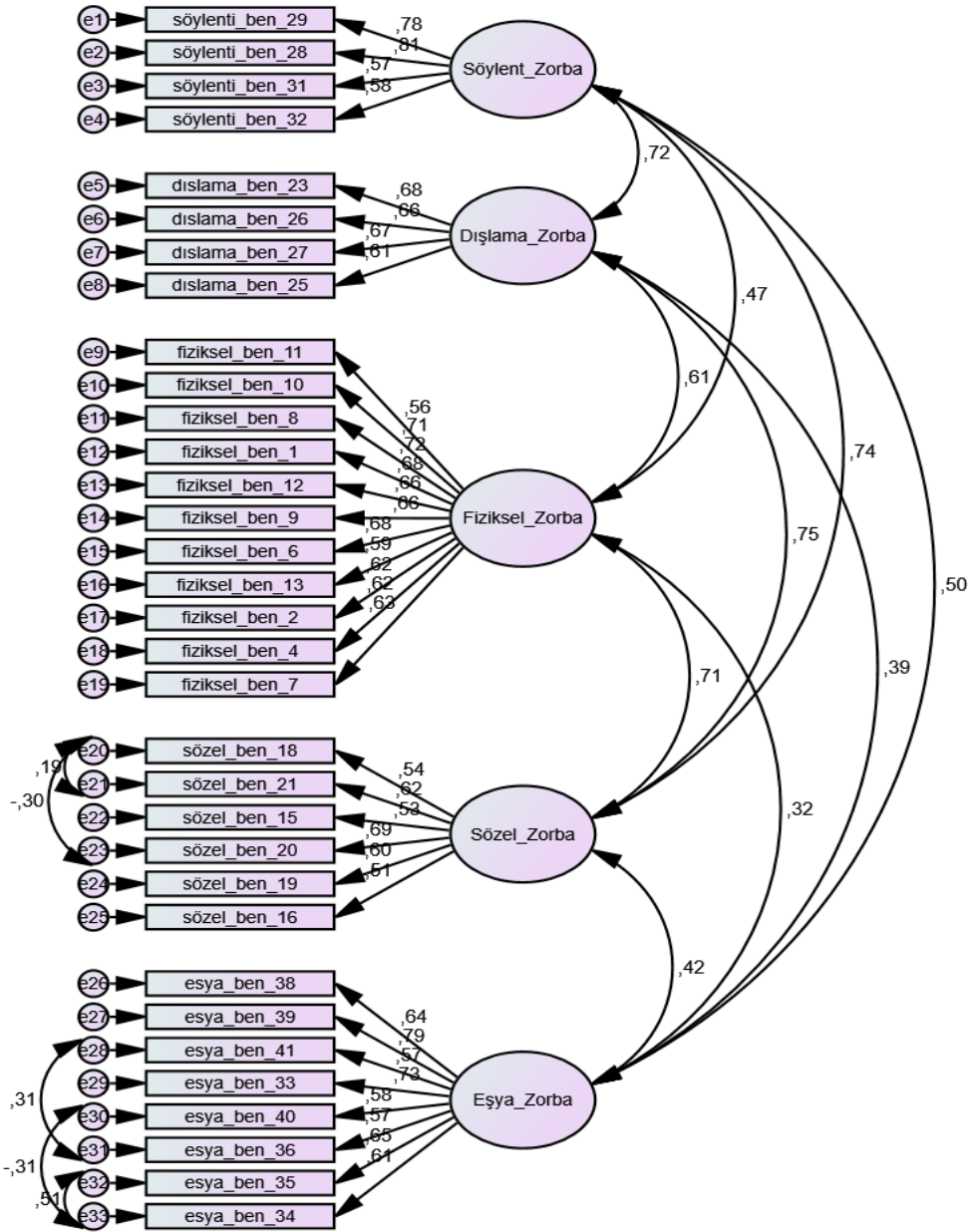
Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum Ölçütleri	Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri	Akran Zorbalığı Zorba Ölçeği Değerleri
χ^2/sd	$0 \leq \chi^2/sd \leq 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 3$	1,599*
AGFI	$.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$.85 \leq AGFI \leq .90$	,997*
GFI	$.95 \leq GFI \leq 1.00$	$.90 \leq GFI \leq .95$	,999*
CFI	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI \leq .95$	1,000*
NFI	$.95 \leq NFI \leq 1.00$	$.90 \leq NFI \leq .95$	,997*
RFI	$.95 \leq RFI \leq 1.00$	$.90 \leq RFI \leq .95$	,995*
IFI	$.95 \leq IFI \leq 1.00$	$.90 \leq IFI \leq .95$	1,004
RMSEA	$.00 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 \leq RMSEA \leq .08$	,002*

* Mükemmel Uyum

** Kabul Edilebilir Uyum

Katılımcı bireyler her iki formda da aynı sorulara cevap verdikleri, formlarda yer alan soru sayılarının eşit ve aynı soruların yer alması için doğrulayıcı faktör analiz aşamasında bu 3 madde model dışı bırakılarak model sınaması yapılmıştır.

Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, modelin uyum istatistikleri ve modifikasyon indeksi sonuçları verilmiştir. Uyum indeksleri, teorik olarak oluşturulan ve açımlayıcı faktör analizi sonucu bazı iyileştirmeler yapılarak elde edilen modelin veri tarafından kabul edilebilir bir düzeyde desteklenip desteklenmediğini göstermektedir.

Şekil 3.2. Akran zorbalığı zorba (ben yaptım) ölçeğinin Doğrusal Faktör Analizi modeli.

Açımlayıcı faktör analizi sonucu oluşturulan 5 alt faktörlü ölçeğin Doğrulayıcı Faktör analizi modeli yukarıdaki şekilde verilmiştir. Faktör modelimizde yer alan AMOS çıktısında modifikasyon indekslerinde hata terimleri arasındaki kovaryans değerleri için yapılan düzenlemeler şekilde olduğu gibidir.

3.5. Verilerin Toplanması

Araştırmanın amacı doğrultusunda seçilen örneklem grubu için Milli Eğitim Bakanlığında izin alınarak ortaokul 4 farklı ortaokulun öğrencilerine ulaşılmıştır. Ankara’da bulunan Pir Sultan Abdal Ortaokulu, Münevver Öztürk Ortaokulu, Haydar Aliyev Ortaokulu ve Nasreddin Hoca Ortaokullarında Akran Zorbalığı Ölçeği uygulanmıştır. Okul müdürlerine ve rehber öğretmenlere çalışma tanıtılmış ve onların rehberliğinde sınıflarda toplu olarak öğrencilere uygulanmıştır. Sınıflarda durulmak suretiyle öğrencilerin sorularla ilgili anlayamadıkları hususlar tek tek cevaplandırılmıştır. Örneklem grubu geçerlik, güvenirlik ve analiz için 2’ye bölünmüştür. İlk olarak Akran Zorbalığı Ölçeğinin cinsel zorbalığa ilişkin 6. Boyutu çıkarıldığı için yeniden geçerlik ve güvenirlik analizi yapılmak üzere okullarda 450 anket formu dağıtılmış, 435 anket formunun geri dönüşü olmuş, 17 anket formu öğrenciler tarafından tam doldurulamadığı için analiz dışı bırakılmıştır, sonuç olarak 418 öğrenci 1. Örneklem grubunu oluşturmuştur. 2. Örneklem grubu için ise yine aynı okullarda 435 anket formu dağıtılmış, 415 anket formu geri toplanmış, 22 anket formu ise tam doldurulamadığı için analiz dışı bırakılmıştır. Uygulama sırasında toplam 885 anket formu öğrencilere dağıtılmıştır. Geçerlik ve güvenirlik analizi için Örneklem 1’i oluşturan 418 kişi ile analiz için Örneklem 2’yi oluşturan 393 kişi ile çalışılmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Yapılan bu analizde ortaokul öğrencilerden elde edilen nicel veriler SPSS 23 ve AMOS paket programları aracılığı ile analiz edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinden oluşturulan örneklem grubu, analizde kullanılan ölçeğin geçerlik güvenirliğinin incelenmesi ve araştırmanın amacı doğrultusunda hazırlanan araştırma sorularını test etmek için Örneklem I ve Örneklem II olmak üzere 2 gruba ayrılmıştır.

Çalışmada kullanılan zorbalık ölçeğinde yer alan cinsel zorbalık boyutu MEB’ten onay alınamadığı için ölçekten çıkarılmıştır. Bu sebeple araştırma sorularını test etmeden önce zorbalık ölçeğinin yeni oluşan yapısının geçerlik ve güvenirliği incelenmiştir. Çalışmanın ilk aşamasından geçerlik güvenirliğinin uygulanacağı Örneklem I’in demografik özelliklerinin dağılımları verilmiştir. Akran Zorbalığı Ölçeğinin Zorba (ben yaptım) ve Mağdur (bana yapıldı) formları maddelerinin ait olduğu boyuta katkısının incelenmesi için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır.

Daha sonra madde analizi yapılarak her bir boyutun güvenilirlik katsayısı verilmiş ve o maddenin silinmesi durumunda boyutun güvenilirlik katsayısındaki değişimler incelenmiştir. Akran Zorbalığı Ölçeğinin zorba (ben yaptım) ve mağdur (bana yapıldı) formları vasıtası ile elde edilen veri setindeki değişkenler için anti imaj korelasyon matrisleri hesaplanmıştır. Veri setinin ve örneklem büyüklüğünün faktör analizine uygunluğunu sınamak için KMO ve Bartlett testi yapılmıştır. Akran Zorbalığı Mağdur (Bana Yapıldı) ve Zorba (Ben Yaptım) Ölçeği için 41 madde ile orijinal ölçek boyutları dikkate alınıp 5 boyuta zorlanarak Varimax rotasyonlu temel bileşenler faktör analizi uygulanmış ve temel bileşenler faktör analizinde en düşük faktör yükü 0,40 olarak kabul edilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi sonucu elde edilen yapının güvenilir olması ölçekten elde edilecek sonuçların genelleştirilebilmesi için yapı geçerliliği doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmış ve analiz sonucu elde edilen uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir.

Araştırmanın 2. bölümünde ilk olarak araştırma sorularını test etmek için kullanılan Örneklem II'nin demografik özelliklerinin dağılımları verilmiştir. Ölçüm değişkenlerinin normal dağılıp dağılmadığını incelemek için Kolmogorov-Smirnow normallik testi yapılmıştır. Tablo 3.13'de yapılan analiz sonucunda ölçeklere ilişkin tüm alt boyutların normal dağılım göstermediği ($p < 0,05$) tespit edilmiştir. Değişkenler normal dağılmadığı için analizlerde parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Demografik özelliklere göre akran zorbalığının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis H testleri yapılmıştır. Akran zorbalığı ölçeği zorba ve mağdur alt düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla Spearman Korelasyon Analizi yapılmıştır. Analizler %95 güven aralığında uygulanmıştır.

Tablo 3.13. Akran zorbalığı ölçeği alt boyutlarına ilişkin Kolmogorov Smirnov testi sonuçları.

	İstatistik	<i>sd</i>	<i>p</i>
Akran Zorbalığı Ölçeği (Mağdur)			
Fiziksel zorbalık	0,149	393	0,000
Sözel zorbalık	0,172	393	0,000
Dışlama	0,263	393	0,000
Söylenti çıkarma ve yayma	0,231	393	0,000
Eşyalara zarar verme	0,243	393	0,000
Akran Zorbalığı Ölçeği (Zorba)			
Fiziksel zorbalık	0,240	393	0,000
Sözel zorbalık	0,244	393	0,000
Dışlama	0,388	393	0,000
Söylenti çıkarma ve yayma	0,413	393	0,000
Eşyalara zarar verme	0,389	393	0,000

4. BULGULAR

Bu başlık altında bu çalışmanın temel problemi doğrultusunda oluşturulan alt problemlere ilişkin cevaplara ulaşabilmek amacıyla uygun analizler yapıp raporlanmıştır.

4.1. Akran Zorbalığı Ölçeği Zorba ve Mağdur Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

1. Alt problem: Akran Zorbalığı Ölçeği zorba ve mağdur alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Akran zorbalığı ölçeği zorba ve mağdur alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının tespiti amacıyla yapılan Spearman Korelasyon Analizi sonuçları Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1. Akran zorbalığı ölçeği zorba ve mağdur alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının tespiti amacıyla yapılan Spearman Korelasyon Analizi sonuçları.

		Fiziksel zorbalık (Zorba)	Sözel zorbalık (Zorba)	Dışlama (Zorba)	Söylenti çıkarma ve yayma (Zorba)	Eşyalara zarar verme (Zorba)
Fiziksel zorbalık (Mağdur)	<i>r</i>	,602	,446	,421	,431	,361
	<i>p</i>	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*
	N	393	393	393	393	393
Sözel zorbalık (Mağdur)	<i>r</i>	,398	,516	,290	,322	,384
	<i>p</i>	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*
	N	393	393	393	393	393
Dışlama (Mağdur)	<i>r</i>	,255	,321	,435	,283	,227
	<i>p</i>	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*
	N	393	393	393	393	393
Söylenti çıkarma ve yayma (Mağdur)	<i>r</i>	,296	,390	,323	,457	,316
	<i>p</i>	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*
	N	393	393	393	393	393
Eşyalara zarar verme (Mağdur)	<i>r</i>	,341	,388	,318	,310	,483
	<i>p</i>	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*
	N	393	393	393	393	393

Spearman Korelasyon Analizi

* $p < 0,05$

Öğrencilerin “Fiziksel zorbalık (Mağdur)” düzeyleri ile “Fiziksel zorbalık (Zorba)” ($r = 0,602$), “Sözel zorbalık (Zorba)” ($r = 0,446$), “Dışlama (Zorba)” ($r = 0,421$), “Söylenti çıkarma ve yayma (Zorba)” ($r = 0,431$) ve “Eşyalara zarar verme (Zorba)” ($r = 0,361$) düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. ($p < 0,05$) Başka bir ifadeyle öğrencilerin uğradığı fiziksel zorbalık arttıkça zorbalık davranışlarının da arttığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin “Sözel zorbalık (Mağdur)” düzeyleri ile “Fiziksel zorbalık (Zorba)” ($r = 0,398$), “Sözel zorbalık (Zorba)” ($r = 0,516$), “Dışlama (Zorba)” ($r = 0,290$), “Söylenti çıkarma ve yayma (Zorba)” ($r = 0,322$) ve “Eşyalara zarar verme (Zorba)” ($r = 0,384$) düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. ($p < 0,05$) Başka bir ifadeyle öğrencilerin uğradığı sözel zorbalık arttıkça zorbalık davranışlarının da arttığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin “Dışlama (Mağdur)” düzeyleri ile “Fiziksel zorbalık (Zorba)” ($r = 0,255$), “Sözel zorbalık (Zorba)” ($r = 0,321$), “Dışlama (Zorba)” ($r = 0,435$), “Söylenti çıkarma ve yayma (Zorba)” ($r = 0,283$) ve “Eşyalara zarar verme (Zorba)” ($r = 0,227$) düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. ($p < 0,05$) Başka bir ifadeyle öğrenciler dışlandıkça zorbalık davranışlarının da arttığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin “Söylenti çıkarma ve yayma (Mağdur)” düzeyleri ile “Fiziksel zorbalık (Zorba)” ($r = 0,296$), “Sözel zorbalık (Zorba)” ($r = 0,390$), “Dışlama (Zorba)” ($r = 0,323$), “Söylenti çıkarma ve yayma (Zorba)” ($r = 0,457$) ve “Eşyalara zarar verme (Zorba)” ($r = 0,316$) düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. ($p < 0,05$) Başka bir ifadeyle öğrencilerin kendileri hakkında çıkan söylenti ve bu söylentinin yayılması arttıkça zorbalık davranışlarının da arttığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin “Eşyalara zarar verme (Mağdur)” düzeyleri ile “Fiziksel zorbalık (Zorba)” ($r = 0,341$), “Sözel zorbalık (Zorba)” ($r = 0,388$), “Dışlama (Zorba)” ($r = 0,318$), “Söylenti çıkarma ve yayma (Zorba)” ($r = 0,310$) ve “Eşyalara zarar verme (Zorba)” ($r = 0,483$) düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. ($p < 0,05$) Başka bir ifadeyle öğrencinin eşyalarına zarar verilme durumu arttıkça zorbalık davranışın da arttığı tespit edilmiştir.

Maruz kalınan zorbalık türü ile uyguladıkları zorbalık türü arasında en yüksek korelasyon maruz kalınan zorbalık davranışı olduğu tespit edilmiştir.

Diğer bir ifadeyle bireyler maruz kaldıkları zorbalık türü düzeyi arttıkça mağduru olunana o zorbalık türünü daha yüksek düzeyde sergiledikleri tespit edilmiştir.

4.2. Akran Zorbalığı Ölçeği Düzeylerinin Demografik Değişkenlere Göre Farklılık Gösterip Göstermediğinin İncelenmesi

Bu bölümde akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

Tablo 4.2. Öğrencilerin akran zorbalık (zorba ve mağdur) düzeylerinin tanımlayıcı istatistikleri sonuçları.

	<i>f</i>	$\bar{X}$	<i>s.s</i>
Mağdur (Bana yapıldı)			
Fiziksel zorbalık	393	8,12	7,64
Sözel zorbalık	393	3,48	3,53
Dışlama	393	2,04	3,22
Söylenti çıkarma ve yayma	393	2,67	3,64
Eşyalara zarar verme	393	2,63	3,77
Zorba (Ben Yaptım)			
Fiziksel zorbalık	393	4,07	5,76
Sözel zorbalık	393	1,55	2,23
Dışlama	393	0,85	2,09
Söylenti çıkarma ve yayma	393	0,66	1,62
Eşyalara zarar verme	393	0,86	2,52

Öğrencilerin Akran Zorbalık (Zorba ve Mağdur) düzeylerinin tanımlayıcı istatistikleri incelendiğinde mağdur öğrencilerin “Fiziksel zorbalık” düzey ortalamasının 8,12, zorba öğrencilerin “Fiziksel zorbalık” düzey ortalamasının 4,07 olduğu tespit edilmiştir.

Mağdur öğrencilerin “Sözel zorbalık” düzey ortalamasının 3,48, zorba öğrencilerin “Sözel zorbalık” düzey ortalamasının 1,55 olduğu tespit edilmiştir.

Mağdur öğrencilerin “Dışlama” düzey ortalamasının 2,04, zorba öğrencilerin “Dışlama” düzey ortalamasının 0,85 olduğu tespit edilmiştir.

Mağdur öğrencilerin “Söylenti çıkarma ve yayma” düzey ortalamasının 2,67, zorba öğrencilerin “Söylenti çıkarma ve yayma” düzey ortalamasının 0,66 olduğu tespit edilmiştir.

Mağdur öğrencilerin “Eşyalara zarar verme” düzey ortalamasının 2,63, zorba öğrencilerin “Eşyalara zarar verme” düzey ortalamasının 0,86 olduğu tespit edilmiştir.

2. Alt problem: Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları Tablo 4.3’te verilmiştir.

Tablo 4.3. Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları.

		<i>f</i>	$\bar{X}$	<i>s.s</i>	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>P</i>
Mağdur (Bana yapıldı)							
Fiziksel zorbalık	Kız	210	6,21	6,09	13516,000	-5,086	0,000*
	Erkek	183	10,31	8,61			
Sözel zorbalık	Kız	210	3,40	3,45	18871,500	-0,309	0,757
	Erkek	183	3,57	3,62			
Dışlama	Kız	210	1,94	3,14	18744,000	-0,450	0,652
	Erkek	183	2,16	3,32			
Söylenti çıkarma ve yayma	Kız	210	2,50	3,51	18197,500	-0,938	0,348
	Erkek	183	2,87	3,78			
Eşyalara zarar verme	Kız	210	2,76	3,85	18300,500	-0,846	0,398
	Erkek	183	2,48	3,69			
Zorba (Ben Yaptım)							
Fiziksel zorbalık	Kız	210	2,77	4,26	13356,500	-5,343	0,000*
	Erkek	183	5,57	6,81			
Sözel zorbalık	Kız	210	1,20	1,87	15904,000	-3,136	0,002*
	Erkek	183	1,95	2,53			
Dışlama	Kız	210	,48	1,23	16534,500	-3,057	0,002*
	Erkek	183	1,28	2,71			
Söylenti çıkarma ve yayma	Kız	210	,30	1,06	14939,000	-5,056	0,000*
	Erkek	183	1,06	2,01			
Eşyalara zarar verme	Kız	210	,62	2,22	17253,500	-2,318	0,020*
	Erkek	183	1,13	2,82			

Mann Whitney U testi

* $p < 0,05$

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin cinsiyete göre sözel zorbalık ($U = 18871,500$; $z = -0,309$; $p = 0,757$), dışlama ($U = 18744,000$; $z = -0,450$; $p = 0,652$), söylenti çıkarma ve yayma ($U = 18197,500$; $z = -0,938$; $p = 0,348$) ve eşyalara zarar verme ($U = 18300,500$; $z = -0,846$; $p = 0,398$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin cinsiyete göre fiziksel zorbalık ($U = 13516,000$; $z = -5,086$; $p = 0,000$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Zorba davranışa maruz kalan erkek öğrencilerin ($\bar{X} = 10,31$; $s.s = 8,61$) fiziksel zorbalık düzeyleri zorba davranışa maruz kalan kız öğrencilerden ($\bar{X} = 6,21$; $s.s = 6,09$) daha yüksektir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin cinsiyete göre fiziksel zorbalık ($U = 13356,500$; $z = -5,343$; $p = 0,000$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Zorba davranışta bulunan erkek öğrencilerin ($\bar{X} = 5,57$; $s.s = 6,81$) fiziksel zorbalık düzeyleri zorba davranışta bulunan kız öğrencilerden ($\bar{X} = 2,77$; $s.s = 4,26$) daha yüksektir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin cinsiyete göre sözel zorbalık ($U = 15904,000$; $z = -3,136$; $p = 0,002$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Zorba davranışta bulunan erkek öğrencilerin ($\bar{X} = 1,95$; $s.s = 2,53$) sözel zorbalık düzeyleri zorba davranışta bulunan kız öğrencilerden ($\bar{X} = 1,20$; $s.s = 1,87$) daha yüksektir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin cinsiyete göre dışlama ($U = 16534,500$; $z = -3,057$; $p = 0,002$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Zorba davranışta bulunan erkek öğrencilerin ($\bar{X} = 1,28$; $s.s = 2,71$) dışlama düzeyleri zorba davranışta bulunan kız öğrencilerden ($\bar{X} = 0,48$; $s.s = 1,23$) daha yüksektir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin cinsiyete göre söylenti çıkarma ve yayma ($U = 14939,000$; $z = -5,056$; $p = 0,000$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Zorba davranışta bulunan erkek öğrencilerin ($\bar{X} = 1,06$; $s.s = 2,01$) söylenti çıkarma ve yayma düzeyleri zorba davranışta bulunan kız öğrencilerden ($\bar{X} = 0,30$; $s.s = 1,06$) daha yüksektir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin cinsiyete göre eşyalara zarar verme ($U = 17253,500$; $z = -2,318$; $p = 0,020$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Zorba davranışta bulunan erkek öğrencilerin ($\bar{X} = 1,13$; $s.s = 2,82$) eşyalara zarar verme düzeyleri zorba davranışta bulunan kız öğrencilerden ($\bar{X} = 0,62$; $s.s = 2,22$) daha yüksektir.

3. Alt problem: Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri okuduğu sınıfa göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin öğrencilerin sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4.'de zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin okuduğu sınıfa göre fiziksel zorbalık ($x^2 = 1,510$; $sd. = 3$; $p = 0,680$), sözel zorbalık ($x^2 = 5,463$; $sd. = 3$; $p = 0,141$), dışlama ($x^2 = 6,029$; $sd. = 3$; $p = 0,110$), söylenti çıkarma ve yayma ($x^2 = 1,571$; $z = 3$; $p = 0,666$) ve eşyalara zarar verme ($x^2 = 3,117$; $sd. = 3$; $p = 0,374$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin okuduğu sınıfa göre dışlama ($x^2 = 6,148$; $sd. = 3$; $p = 0,105$), söylenti çıkarma ve yayma ($x^2 = 1,793$; $z = 3$; $p = 0,616$) ve eşyalara zarar verme ($x^2 = 5,706$; $sd. = 3$; $p = 0,127$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin okuduğu sınıfa göre fiziksel zorbalık ($x^2 = 26,134$; $sd. = 3$; $p = 0,000$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni Düzeltmeli Dunn Çoklu Karşılaştırma testi ile ikili karşılaştırma testi yapılmıştır. 5. Sınıfa giden ($\bar{X} = 1,95$; $s.s = 5,10$) zorba davranışta bulunan öğrencilerin fiziksel zorbalık düzeyleri 7. Sınıfa ($\bar{X} = 3,56$; $s.s = 3,89$; $p = 0,021$) ve 8. Sınıfa ($\bar{X} = 5,75$; $s.s = 7,18$; $p = 0,008$) giden zorba davranışta bulunan öğrencilerden daha düşüktür.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin okuduğu sınıfa göre sözel zorbalık ($x^2 = 27,457$; $sd. = 3$; $p = 0,000$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni Düzeltmeli Dunn

Çoklu Karşılaştırma testi ile ikili karşılaştırma testi yapılmıştır. 8. Sınıfa giden ($\bar{X}=2,18$; $s.s=2,55$) zorba davranışta bulunan öğrencilerin sözel zorbalık düzeyleri 5. Sınıfa ($\bar{X}=0,67$; $s.s=2,42$; $p=0,000$) ve 6. Sınıfa ($\bar{X}=1,22$; $s.s=1,97$; $p=0,000$) giden zorba davranışta bulunan öğrencilerden daha yüksektir.

Tablo 4.4. Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin öğrencilerin sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları.

		<i>f</i>	$\bar{X}$	<i>s.s</i>	x^2	<i>sd.</i>	<i>P</i>
Mağdur (Bana yapıldı)							
Fiziksel zorbalık	5. sınıf	21	7,19	6,83	1,510	3	0,680
	6. sınıf	179	8,09	7,88			
	7. sınıf	52	8,69	7,04			
	8. sınıf	141	8,09	7,70			
Sözel zorbalık	5. sınıf	21	2,95	4,17	5,463	3	0,141
	6. sınıf	179	3,39	3,41			
	7. sınıf	52	2,83	2,99			
	8. sınıf	141	3,90	3,74			
Dışlama	5. sınıf	21	1,14	2,33	6,029	3	0,110
	6. sınıf	179	2,49	3,70			
	7. sınıf	52	2,12	3,43			
	8. sınıf	141	1,57	2,45			
Söylenti çıkarma ve yayma	5. sınıf	21	1,81	2,27	1,571	3	0,666
	6. sınıf	179	3,03	4,00			
	7. sınıf	52	2,37	2,99			
	8. sınıf	141	2,46	3,51			
Eşyalara zarar verme	5. sınıf	21	1,38	2,42	3,117	3	0,374
	6. sınıf	179	2,85	4,28			
	7. sınıf	52	2,62	3,43			
	8. sınıf	141	2,52	3,34			
Zorba (Ben Yaptım)							
Fiziksel zorbalık	5. sınıf	21	1,95	5,10	26,134	3	0,000*
	6. sınıf	179	3,15	4,65			
	7. sınıf	52	3,56	3,89			
	8. sınıf	141	5,75	7,18			
Sözel zorbalık	5. sınıf	21	,67	2,42	27,457	3	0,000*
	6. sınıf	179	1,22	1,97			
	7. sınıf	52	1,31	1,67			
	8. sınıf	141	2,18	2,55			
Dışlama	5. sınıf	21	,24	1,09	6,148	3	0,105
	6. sınıf	179	,76	1,81			
	7. sınıf	52	,83	1,38			
	8. sınıf	141	1,06	2,67			
Söylenti çıkarma ve yayma	5. sınıf	21	,38	1,07	1,793	3	0,616
	6. sınıf	179	,69	1,71			
	7. sınıf	52	,42	,75			
	8. sınıf	141	,74	1,79			
Eşyalara zarar verme	5. sınıf	21	,33	,97	5,706	3	0,127
	6. sınıf	179	,72	2,61			
	7. sınıf	52	,50	1,00			
	8. sınıf	141	1,24	2,91			

Kruskal Wallis H testi

* $p<0,05$

4. Alt problem: Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.5. Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları.

		<i>f</i>	$\bar{X}$	<i>s.s</i>	x^2	<i>sd.</i>	<i>P</i>
Mağdur (Bana yapıldı)							
Fiziksel zorbalık	Yok	34	6,15	6,68	6,252	4	0,181
	1	118	8,42	7,73			
	2	141	7,54	7,12			
	3	74	9,88	8,90			
	4 ve üstü	26	7,50	6,64			
Sözel zorbalık	Yok	34	3,47	3,49	7,943	4	0,094
	1	118	3,19	3,47			
	2	141	3,40	3,36			
	3	74	4,41	3,96			
	4 ve üstü	26	2,58	3,15			
Dışlama	Yok	34	1,41	1,91	7,373	4	0,117
	1	118	1,67	3,22			
	2	141	2,26	3,58			
	3	74	2,62	3,14			
	4 ve üstü	26	1,73	2,49			
Söylenti çıkarma ve yayma	Yok	34	2,15	3,33	5,173	4	0,270
	1	118	2,64	3,60			
	2	141	2,50	3,55			
	3	74	3,55	4,21			
	4 ve üstü	26	2,00	2,55			
Eşyalara zarar verme	Yok	34	2,12	2,98	4,932	4	0,294
	1	118	2,35	3,34			
	2	141	2,60	3,90			
	3	74	3,57	4,57			
	4 ve üstü	26	2,00	3,09			
Zorba (Ben Yaptım)							
Fiziksel zorbalık	Yok	34	4,03	5,31	1,050	4	0,902
	1	118	4,18	5,62			
	2	141	3,77	5,66			
	3	74	4,55	6,70			
	4 ve üstü	26	3,88	4,90			
Sözel zorbalık	Yok	34	1,85	2,39	3,827	4	0,430
	1	118	1,47	2,20			
	2	141	1,53	2,18			
	3	74	1,77	2,42			
	4 ve üstü	26	,96	1,91			
Dışlama	Yok	34	,68	1,36	0,169	4	0,997
	1	118	,89	2,11			
	2	141	,77	2,02			
	3	74	1,11	2,68			
	4 ve üstü	26	,58	1,17			
Söylenti çıkarma ve yayma	Yok	34	,68	1,39	1,534	4	0,821
	1	118	,63	1,34			
	2	141	,48	1,28			
	3	74	1,04	2,42			
	4 ve üstü	26	,65	1,74			
Eşyalara zarar verme	Yok	34	,41	1,28	4,779	4	0,311
	1	118	,92	2,30			

Tablo 4.5. Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları (devam)

	<i>f</i>	$\bar{X}$	<i>s.s</i>	x^2	<i>sd.</i>	<i>P</i>
Mağdur (Bana yapıldı)						
2	141	,74	2,43			
3	74	1,20	3,26			
4 ve üstü	26	,81	2,87			

Kruskal Wallis H testi

* $p < 0,05$

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin kardeş sayısına göre fiziksel zorbalık ($x^2 = 6,252$; $sd. = 4$; $P = 0,181$), sözel zorbalık ($x^2 = 7,943$; $sd. = 4$; $P = 0,094$), dışlama ($x^2 = 7,373$; $sd. = 4$; $P = 0,117$), söylenti çıkarma ve yayma ($x^2 = 5,173$; $z = 4$; $P = 0,270$) ve eşyalara zarar verme ($x^2 = 4,932$; $sd. = 4$; $P = 0,294$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin kardeş sayısına göre fiziksel zorbalık ($x^2 = 1,050$; $sd. = 4$; $P = 0,902$), sözel zorbalık ($x^2 = 3,827$; $sd. = 4$; $P = 0,430$), dışlama ($x^2 = 0,169$; $sd. = 4$; $P = 0,997$), söylenti çıkarma ve yayma ($x^2 = 1,534$; $z = 4$; $P = 0,821$) ve eşyalara zarar verme ($x^2 = 4,779$; $sd. = 4$; $P = 0,311$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

5. Alt problem: Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri doğuş sırasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin doğuş sırasına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 4.6'da verilmiştir.

Tablo 4.6. Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin doğuş sırasına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testisunuçları.

		<i>f</i>	$\bar{X}$	<i>s.s</i>	x^2	<i>sd.</i>	<i>p</i>
Mağdur (Bana yapıldı)							
Fiziksel zorbalık	1	211	7,81	7,50	5,384	2	0,068
	2	129	7,57	7,03			
	3 ve üstü	53	10,72	9,11			
Sözel zorbalık	1	211	3,09	3,24	4,614	2	0,100
	2	129	3,96	3,77			
	3 ve üstü	53	3,85	3,89			
Dışlama	1	211	1,89	3,19	5,634	2	0,060
	2	129	2,02	3,20			
	3 ve üstü	53	2,70	3,36			
Söylenti çıkarma ve yayma	1	211	2,40	3,33	1,610	2	0,447
	2	129	2,94	4,10			
	3 ve üstü	53	3,11	3,60			
Eşyalara zarar verme	1	211	2,47	3,84	3,422	2	0,181
	2	129	2,59	3,21			
	3 ve üstü	53	3,34	4,68			
Zorba (Ben Yaptım)							
Fiziksel zorbalık	1	211	4,06	5,82	0,024	2	0,988
	2	129	3,97	5,24			
	3 ve üstü	53	4,38	6,78			
Sözel zorbalık	1	211	1,54	2,26	2,512	2	0,285
	2	129	1,63	2,14			
	3 ve üstü	53	1,40	2,38			
Dışlama	1	211	,88	2,06	0,075	2	0,963
	2	129	,71	1,88			
	3 ve üstü	53	1,08	2,67			
Söylenti çıkarma ve yayma	1	211	,61	1,57	0,626	2	0,731
	2	129	,61	1,26			
	3 ve üstü	53	,94	2,39			
Eşyalara zarar verme	1	211	,85	2,66	2,791	2	0,248
	2	129	,71	1,64			
	3 ve üstü	53	1,26	3,55			

Kruskal Wallis H testi

* $p < 0,05$

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin doğuş sırasına göre fiziksel zorbalık ($x^2=5,384$; $sd.=2$; $p=0,068$), sözel zorbalık ($x^2=4,614$; $sd.=2$; $p=0,100$), dışlama ($x^2=5,634$; $sd.=2$; $p=0,060$), söylenti çıkarma ve yayma ($x^2=1,610$; $z=2$; $p=0,447$) ve eşyalara zarar verme ($x^2=3,422$; $sd.=2$; $p=0,181$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin doğuş sırasına göre fiziksel zorbalık ($x^2=0,024$; $sd.=2$; $p=0,988$), sözel zorbalık ($x^2=2,512$; $sd.=2$; $p=0,285$), dışlama ($x^2=0,075$; $sd.=2$; $p=0,963$), söylenti çıkarma ve yayma ($x^2=0,626$; $z=2$; $p=0,731$) ve eşyalara zarar verme ($x^2=2,791$; $sd.=2$; $p=0,248$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

6. Alt problem: Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri ailenin ekonomik durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin ailenin ekonomik durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 4.7’de verilmiştir.

Tablo 4.7. Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin ailenin ekonomik durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları.

		<i>f</i>	$\bar{X}$	<i>s.s</i>	x^2	<i>sd.</i>	<i>P</i>
Mağdur (Bana yapıldı)							
Fiziksel zorbalık	Orta	100	8,31	7,86	1,661	2	0,436
	İyi	221	7,68	7,38			
	Çok iyi	66	8,52	7,26			
Sözel zorbalık	Orta	100	3,85	3,84	1,230	2	0,541
	İyi	221	3,29	3,31			
	Çok iyi	66	3,30	3,58			
Dışlama	Orta	100	2,15	3,45	3,067	2	0,216
	İyi	221	1,76	2,95			
	Çok iyi	66	2,39	3,13			
Söylenti çıkarma ve yayma	Orta	100	3,10	4,01	1,837	2	0,399
	İyi	221	2,36	3,25			
	Çok iyi	66	2,95	4,02			
Eşyalara zarar verme	Orta	100	2,45	3,13	1,175	2	0,556
	İyi	221	2,42	3,67			
	Çok iyi	66	3,17	4,42			
Zorba (Ben Yaptım)							
Fiziksel zorbalık	Orta	100	3,97	6,13	0,155	2	0,926
	İyi	221	4,03	5,61			
	Çok iyi	66	3,91	5,48			
Sözel zorbalık	Orta	100	1,59	2,24	3,248	2	0,197
	İyi	221	1,52	2,08			
	Çok iyi	66	1,38	2,53			
Dışlama	Orta	100	,88	2,35	1,255	2	0,534
	İyi	221	,74	1,78			
	Çok iyi	66	,98	2,50			
Söylenti çıkarma ve yayma	Orta	100	,83	2,06	4,311	2	0,116
	İyi	221	,50	1,28			
	Çok iyi	66	,82	1,73			
Eşyalara zarar verme	Orta	100	1,04	2,98	1,370	2	0,504
	İyi	221	,62	1,74			
	Çok iyi	66	1,35	3,73			

Kruskal Wallis H testi

* $p < 0,05$

Ailesinin ekonomik durumu “düşük” olan 6 öğrenci analiz dışı bırakılmıştır

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin ailenin ekonomik durumuna göre fiziksel zorbalık ($x^2=1,661$; $sd.=2$; $p=0,436$), sözel zorbalık ($x^2=1,230$; $sd.=2$; $p=0,541$), dışlama ($x^2=3,067$; $sd.=2$; $p=0,216$), söylenti çıkarma ve yayma ($x^2=1,837$; $z=2$; $p=0,399$) ve eşyalara zarar verme ($x^2=1,175$; $sd.=2$; $p=0,556$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin ailenin ekonomik durumuna göre fiziksel zorbalık ($x^2=0,155$; $sd.=2$; $p=0,926$), sözel zorbalık ($x^2=3,248$; $sd.=2$; $p=0,197$), dışlama ($x^2=1,255$; $sd.=2$; $p=0,534$), söylenti çıkarma ve yayma ($x^2=4,311$; $z=2$; $p=0,116$) ve eşyalara zarar verme ($x^2=1,370$; $sd.=2$; $p=0,504$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

7. Alt problem: Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri anne babanın birliktelik durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin anne babanın birliktelik durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları Tablo 4.8’de verilmiştir.

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin anne baba birliktelik durumuna göre fiziksel zorbalık ($U=5587,000$; $z=-0,040$; $p=0,968$), sözel zorbalık ($U=4989,500$; $z=-1,035$; $p=0,300$), dışlama ($U=4925,000$; $z=-1,214$; $p=0,225$), söylenti çıkarma ve yayma ($U=5273,500$; $z=-0,576$; $p=0,565$) ve eşyalara zarar verme ($U=5567,500$; $z=-0,074$; $p=0,941$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin anne baba birliktelik durumuna göre fiziksel zorbalık ($U=5328,000$; $z=-0,478$; $p=0,633$), sözel zorbalık ($U=5496,000$; $z=-0,202$; $p=0,840$), dışlama ($U=5252,000$; $z=-0,758$; $p=0,449$), söylenti çıkarma ve yayma ($U=5551,000$; $z=-0,131$; $p=0,896$) ve eşyalara zarar verme ($U=5290,500$; $z=-0,701$; $p=0,483$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.8. Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin anne babanın birliktelik durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları.

		<i>f</i>	$\bar{X}$	<i>s.s</i>	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Mağdur (Bana yapıldı)							
Fiziksel zorbalık	Birlikteler	362	8,06	7,48	5587,000	-0,040	0,968
	Boşandılar	31	8,84	9,37			
Sözel zorbalık	Birlikteler	362	3,40	3,48	4989,500	-1,035	0,300
	Boşandılar	31	4,32	4,09			
Dışlama	Birlikteler	362	2,12	3,30	4925,000	-1,214	0,225
	Boşandılar	31	1,10	1,92			
Söylenti çıkarma ve yayma	Birlikteler	362	2,73	3,72	5273,500	-0,576	0,565
	Boşandılar	31	2,00	2,49			
Eşyalara zarar verme	Birlikteler	362	2,64	3,82	5567,500	-0,074	0,941
	Boşandılar	31	2,42	3,21			
Zorba (Ben Yaptım)							
Fiziksel zorbalık	Birlikteler	362	3,93	5,56	5328,000	-0,478	0,633
	Boşandılar	31	5,71	7,65			
Sözel zorbalık	Birlikteler	362	1,50	2,14	5496,000	-0,202	0,840
	Boşandılar	31	2,06	3,08			
Dışlama	Birlikteler	362	,85	2,11	5252,000	-0,758	0,449
	Boşandılar	31	,81	1,96			
Söylenti çıkarma ve yayma	Birlikteler	362	,67	1,66	5551,000	-0,131	0,896
	Boşandılar	31	,52	1,00			
Eşyalara zarar verme	Birlikteler	362	,87	2,54	5290,500	-0,701	0,483
	Boşandılar	31	,74	2,38			

Mann Whitney U testi

* $p < 0,05$

8. Alt problem: Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri öğrencinin annesinin tutumunu algılamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin öğrencinin annesinin tutumunu algılamasına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 4.9’da verilmiştir.

Tablo 4.9. Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin öğrencinin annesinin tutumunu algılamasına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları.

		<i>f</i>	$\bar{X}$	<i>s.s</i>	χ^2	<i>sd.</i>	<i>P</i>
Mağdur (Bana yapıldı)							
Fiziksel zorbalık	Otoriter	44	8,23	6,97	0,865	3	0,834
	Demokratik	122	7,95	8,25			
	Koruyucu	196	8,14	7,41			
	Kabul edici	27	7,48	5,46			
Sözel zorbalık	Otoriter	44	4,66	3,78	7,358	3	0,061
	Demokratik	122	3,66	3,73			
	Koruyucu	196	3,17	3,32			
	Kabul edici	27	2,67	2,73			
Dışlama	Otoriter	44	2,55	3,35	2,217	3	0,529
	Demokratik	122	2,11	3,54			
	Koruyucu	196	1,87	2,95			
	Kabul edici	27	1,85	2,30			
Söylenti çıkarma ve yayma	Otoriter	44	4,02	4,63	7,838	3	0,050
	Demokratik	122	2,98	3,85			
	Koruyucu	196	2,25	3,20			
	Kabul edici	27	1,96	2,59			
Eşyalara zarar verme	Otoriter	44	3,27	3,73	5,087	3	0,166
	Demokratik	122	2,67	3,68			
	Koruyucu	196	2,31	3,57			
	Kabul edici	27	3,30	4,33			
Zorba (Ben yaptım)							
Fiziksel zorbalık	Otoriter	44	4,68	5,06	3,770	3	0,287
	Demokratik	122	4,75	6,89			
	Koruyucu	196	3,42	5,05			
	Kabul edici	27	4,48	5,87			
Sözel zorbalık	Otoriter	44	2,14	2,26	10,187	3	0,017*
	Demokratik	122	1,65	2,15			
	Koruyucu	196	1,26	2,05			
	Kabul edici	27	2,22	3,42			
Dışlama	Otoriter	44	,61	1,06	3,931	3	0,269
	Demokratik	122	1,21	2,67			
	Koruyucu	196	,67	1,80			
	Kabul edici	27	1,00	2,40			
Söylenti çıkarma ve yayma	Otoriter	44	,64	1,08	5,147	3	0,161
	Demokratik	122	,85	1,94			
	Koruyucu	196	,52	1,36			
	Kabul edici	27	,89	2,41			
Eşyalara zarar verme	Otoriter	44	,84	1,89	2,732	3	0,435
	Demokratik	122	1,07	2,71			
	Koruyucu	196	,56	1,65			
	Kabul edici	27	2,19	5,73			

Kruskal Wallis H testi

* $p < 0,05$

Ailesinin tutumu “ilgisiz” olan 4 öğrenci analiz dışı bırakılmıştır

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin, öğrencinin annesinin tutumunu algılamasına göre fiziksel zorbalık ($x^2=0,865$; $sd.=3$; $p=0,834$), sözel zorbalık ($x^2=7,358$; $sd.=3$; $p=0,061$), dışlama ($x^2=2,217$; $sd.=3$; $p=0,529$), söylenti çıkarma ve yayma ($x^2=7,838$; $z=3$; $p=0,050$) ve eşyalara zarar verme ($x^2=5,087$; $sd.=3$; $p=0,166$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin, öğrencinin annesinin tutumunu algılamasına göre fiziksel zorbalık ($x^2=3,770$; $sd.=3$; $p=0,287$), dışlama ($x^2=3,931$; $sd.=3$; $p=0,269$), söylenti çıkarma ve yayma ($x^2=5,147$; $z=3$; $p=0,161$) ve eşyalara zarar verme ($x^2=2,732$; $sd.=3$; $p=0,435$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin, öğrencinin annesinin tutumunu algılamasına göre sözel zorbalık ($x^2=10,187$; $sd.=3$; $p=0,017$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni Düzeltmeli Dunn Çoklu Karşılaştırma testi ile ikili karşılaştırma testi yapılmıştır. Annesinin otoriter tutumu olan ($\bar{X}=2,14$; $s.s=2,26$) zorba davranışta bulunan öğrencilerin sözel zorbalık düzeyleri annesinin koruyucu tutumu olan ($\bar{X}=1,26$; $s.s=2,05$; $p=0,014$) zorba davranışta bulunan öğrencilerden daha yüksektir.

9. Alt problem: Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri öğrencinin babasının tutumunu algılamasına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin öğrencinin babasının tutumunu algılamasına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 4.10'da verilmiştir.

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin, öğrencinin babasının tutumunu algılamasına göre fiziksel zorbalık ($x^2=1,910$; $sd.=3$; $p=0,591$), sözel zorbalık ($x^2=2,051$; $sd.=3$; $p=0,562$), dışlama ($x^2=3,524$; $sd.=3$; $p=0,318$), söylenti çıkarma ve yayma ($x^2=0,808$; $z=3$; $p=0,848$) ve eşyalara zarar verme ($x^2=2,104$; $sd.=3$; $p=0,551$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.10. Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin öğrencinin babasının tutumunu algılamasına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları.

		<i>f</i>	$\bar{X}$	<i>s.s</i>	x^2	<i>sd.</i>	<i>p</i>
Mağdur (Bana yapıldı)							
Fiziksel zorbalık	Otoriter	40	9,33	8,09	1,910	3	0,591
	Demokratik	125	7,42	7,00			
	Koruyucu	188	7,60	7,08			
	Kabul edici	24	7,71	5,95			
Sözel zorbalık	Otoriter	40	3,78	3,29	2,051	3	0,562
	Demokratik	125	3,35	3,36			
	Koruyucu	188	3,30	3,50			
	Kabul edici	24	2,83	3,20			
Dışlama	Otoriter	40	2,08	3,01	3,524	3	0,318
	Demokratik	125	1,85	3,20			
	Koruyucu	188	1,82	2,90			
	Kabul edici	24	2,83	4,02			
Söylenti çıkarma ve yayma	Otoriter	40	2,68	3,81	0,808	3	0,848
	Demokratik	125	2,66	3,51			
	Koruyucu	188	2,45	3,55			
	Kabul edici	24	2,92	3,60			
Eşyalara zarar verme	Otoriter	40	2,65	3,59	2,104	3	0,551
	Demokratik	125	2,15	2,96			
	Koruyucu	188	2,59	3,99			
	Kabul edici	24	3,38	4,19			
Zorba (Ben Yaptım)							
Fiziksel zorbalık	Otoriter	40	5,07	5,78	4,155	3	0,245
	Demokratik	125	3,93	5,18			
	Koruyucu	188	3,39	5,13			
	Kabul edici	24	3,21	3,81			
Sözel zorbalık	Otoriter	40	1,63	2,03	2,967	3	0,397
	Demokratik	125	1,58	2,17			
	Koruyucu	188	1,30	2,09			
	Kabul edici	24	1,58	2,26			
Dışlama	Otoriter	40	,83	2,61	1,489	3	0,685
	Demokratik	125	,74	1,62			
	Koruyucu	188	,66	1,80			
	Kabul edici	24	1,04	1,88			
Söylenti çıkarma ve yayma	Otoriter	40	,55	1,08	1,368	3	0,713
	Demokratik	125	,58	1,54			
	Koruyucu	188	,55	1,38			
	Kabul edici	24	,75	1,75			
Eşyalara zarar verme	Otoriter	40	1,03	2,18	3,533	3	0,317
	Demokratik	125	,61	1,93			
	Koruyucu	188	,73	2,46			
	Kabul edici	24	1,21	3,09			

Kruskal Wallis H testi

* $p < 0,05$

Babasının tutumu "ilgisiz" olan 16 öğrenci analiz dışı bırakılmıştır

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin, öğrencinin babasının tutumunu algılamasına göre fiziksel zorbalık ($x^2=4,155$; $sd.=3$; $p=0,245$), sözel zorbalık ($x^2=2,967$; $sd.=3$; $p=0,0,397$), dışlama ($x^2=1,489$; $sd.=3$; $p=0,685$), söylenti çıkarma ve yayma ($x^2=1,368$; $z=3$; $p=0,713$) ve eşyalara zarar verme ($x^2=3,533$; $sd.=3$; $p=0,317$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

10. Alt problem: Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 4.11’da verilmiştir.

Tablo 4.11. Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları.

		<i>f</i>	$\bar{X}$	<i>s.s</i>	<i>x</i> ²	<i>sd.</i>	<i>P</i>
Mağdur (Bana yapıldı)							
Fiziksel zorbalık	Okuryazar değil	10	5,90	8,60	5,805	4	0,214
	İlkokul	41	7,98	8,00			
	Ortaokul	54	8,11	7,50			
	Lise	141	9,04	7,94			
	Üniversite	147	7,44	7,22			
Sözel zorbalık	Okuryazar değil	10	2,40	3,60	8,093	4	0,088
	İlkokul	41	2,98	3,70			
	Ortaokul	54	3,35	3,64			
	Lise	141	4,01	3,59			
	Üniversite	147	3,22	3,36			
Dışlama	Okuryazar değil	10	1,30	3,47	3,803	4	0,433
	İlkokul	41	1,76	2,96			
	Ortaokul	54	2,56	3,86			
	Lise	141	2,29	3,41			
	Üniversite	147	1,74	2,80			
Söylenti çıkarma ve yayma	Okuryazar değil	10	1,60	4,03	9,003	4	0,061
	İlkokul	41	2,29	3,78			
	Ortaokul	54	2,44	3,40			
	Lise	141	3,37	4,13			
	Üniversite	147	2,27	3,05			
Eşyalara zarar verme	Okuryazar değil	10	2,50	4,97	4,312	4	0,365
	İlkokul	41	1,95	3,90			
	Ortaokul	54	2,44	3,70			
	Lise	141	2,96	4,13			
	Üniversite	147	2,57	3,31			
Zorba (Ben Yaptım)							
Fiziksel zorbalık	Okuryazar değil	10	3,10	6,45	4,700	4	0,319
	İlkokul	41	2,44	3,45			
	Ortaokul	54	4,70	7,48			
	Lise	141	4,13	5,39			
	Üniversite	147	4,31	5,84			
Sözel zorbalık	Okuryazar değil	10	1,60	3,86	16,126	4	0,003*
	İlkokul	41	,59	1,52			
	Ortaokul	54	1,76	2,63			
	Lise	141	1,72	2,16			
	Üniversite	147	1,56	2,14			
Dışlama	Okuryazar değil	10	1,00	3,16	1,316	4	0,859
	İlkokul	41	,56	1,10			
	Ortaokul	54	1,00	2,78			
	Lise	141	,84	2,05			
	Üniversite	147	,88	1,99			
Söylenti çıkarma ve yayma	Okuryazar değil	10	1,10	3,48	1,809	4	0,771
	İlkokul	41	,51	1,43			
	Ortaokul	54	,63	1,76			
	Lise	141	,60	1,31			
	Üniversite	147	,73	1,71			
Mağdur (Bana yapıldı)							
Eşyalara zarar verme	Okuryazar değil	10	2,10	5,38	4,812	4	0,307
	İlkokul	41	,71	2,51			
	Ortaokul	54	,91	3,63			
	Lise	141	,60	1,36			
	Üniversite	147	1,04	2,61			

Kruskal Wallis H testi

* $p < 0,05$

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin anne eğitim durumuna göre fiziksel zorbalık ($x^2=5,805$; $sd.=4$; $p=0,214$), sözel zorbalık ($x^2=8,093$; $sd.=4$; $p=0,088$), dışlama ($x^2=3,803$; $sd.=4$; $p=0,433$), söylenti çıkarma ve yayma ($x^2=9,003$; $z=4$; $p=0,061$) ve eşyalara zarar verme ($x^2=4,312$; $sd.=4$; $p=0,365$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin anne eğitim durumuna göre fiziksel zorbalık ($x^2=4,700$; $sd.=4$; $p=0,319$), dışlama ($x^2=1,316$; $sd.=4$; $p=0,859$), söylenti çıkarma ve yayma ($x^2=1,809$; $z=4$; $p=0,771$) ve eşyalara zarar verme ($x^2=4,812$; $sd.=4$; $p=0,307$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin anne eğitim durumuna göre sözel zorbalık ($x^2=16,126$; $sd.=4$; $p=0,003$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni Düzeltmeli Dunn Çoklu Karşılaştırma testi ile ikili karşılaştırma testi yapılmıştır. Annesinin eğitim durumu ilkökul olan ($\bar{X}=0,59$; $s.s=1,52$) zorba davranışta bulunan öğrencilerin sözel zorbalık düzeyleri annesinin eğitim durumu ortaokul ($\bar{X}=1,76$; $s.s=2,63$; $p=0,048$), lise ($\bar{X}=1,72$; $s.s=2,16$; $p=0,002$) ve üniversite ($\bar{X}=1,56$; $s.s=2,14$; $p=0,013$) olan zorba davranışta bulunan öğrencilerden daha düşüktür.

11. Alt problem: Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 4.12’de verilmiştir.

Tablo 4.12. Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları.

		<i>f</i>	$\bar{X}$	<i>s.s</i>	x^2	<i>sd.</i>	<i>P</i>
Mağdur (Bana yapıldı)							
Fiziksel zorbalık	İlkokul	27	9,63	9,50	3,128	3	0,372
	Ortaokul	43	10,28	9,85			
	Lise	106	8,46	7,47			
	Üniversite	217	7,34	6,87			
Sözel zorbalık	İlkokul	27	4,70	5,13	0,849	3	0,838
	Ortaokul	43	3,49	3,97			
	Lise	106	3,64	3,58			
	Üniversite	217	3,24	3,15			
Dışlama	İlkokul	27	3,59	4,39	8,926	3	0,030*
	Ortaokul	43	2,21	2,96			
	Lise	106	2,41	3,63			
	Üniversite	217	1,64	2,81			
Söylenti çıkarma ve yayma	İlkokul	27	4,63	5,83	2,498	3	0,476
	Ortaokul	43	2,70	3,42			
	Lise	106	3,02	3,94			
	Üniversite	217	2,26	3,06			
Eşyalara zarar verme	İlkokul	27	3,67	5,53	4,475	3	0,215
	Ortaokul	43	4,09	4,59			
	Lise	106	2,63	4,15			
	Üniversite	217	2,20	2,99			
Zorba (Ben Yaptım)							
Fiziksel zorbalık	İlkokul	27	2,37	3,32	2,960	3	0,398
	Ortaokul	43	6,26	9,81			
	Lise	106	4,21	5,52			
	Üniversite	217	3,78	4,90			
Sözel zorbalık	İlkokul	27	1,37	2,82	1,335	3	0,721
	Ortaokul	43	2,07	3,03			
	Lise	106	1,62	2,25			
	Üniversite	217	1,43	1,94			
Dışlama	İlkokul	27	,81	2,17	1,014	3	0,798
	Ortaokul	43	1,81	3,87			
	Lise	106	,86	1,83			
	Üniversite	217	,66	1,62			
Söylenti çıkarma ve yayma	İlkokul	27	1,22	2,74	1,877	3	0,598
	Ortaokul	43	1,37	2,73			
	Lise	106	,73	1,62			
	Üniversite	217	,41	,95			
Eşyalara zarar verme	İlkokul	27	1,48	4,15	2,914	3	0,405
	Ortaokul	43	1,81	3,95			
	Lise	106	,64	2,61			
	Üniversite	217	,70	1,70			

Kruskal Wallis H testi

* $p < 0,05$

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin baba eğitim durumuna göre fiziksel zorbalık ($x^2=3,128$; $sd.=3$; $p=0,372$), sözel zorbalık ($x^2=0,849$; $sd.=3$; $p=0,838$), söylenti çıkarma ve yayma ($x^2=2,498$; $z=3$; $p=0,476$) ve eşyalara zarar verme ($x^2=4,475$; $sd.=3$; $p=0,215$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin baba eğitim durumuna göre dışlama ($x^2=8,926$; $sd.=3$; $p=0,030$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni Düzeltmeli Dunn Çoklu Karşılaştırma testi ile ikili karşılaştırma testi yapılmıştır. Babasının eğitim durumu ilkököl olan ($\bar{X}=3,59$; $s.s=4,39$) zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin dışlanma düzeyleri babasının eğitim durumu üniversite ($\bar{X}=1,64$; $s.s=2,81$; $p=0,030$) olan zorba davranışa maruz kalan öğrencilerden daha yüksektir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin baba eğitim durumuna göre fiziksel zorbalık ($x^2=2,960$; $sd.=3$; $p=0,398$), sözel zorbalık ($x^2=1,335$; $sd.=3$; $p=0,721$), dışlama ($x^2=1,014$; $sd.=3$; $p=0,798$), söylenti çıkarma ve yayma ($x^2=1,877$; $z=3$; $p=0,598$) ve eşyalara zarar verme ($x^2=2,914$; $sd.=3$; $p=0,405$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

12. Alt problem: Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri annenin mesleğine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin annenin mesleğine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 4.13'de verilmiştir.

Tablo 4.13. Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin annenin mesleğine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları.

		<i>f</i>	$\bar{X}$	<i>s.s</i>	x^2	<i>sd.</i>	<i>P</i>
Mağdur (Bana yapıldı)							
Fiziksel zorbalık	Ev hanımı	237	8,42	7,63	12,100	3	0,007*
	Memur	71	5,94	6,86			
	Özel sektör	32	10,56	8,48			
	Diğer	53	8,25	7,68			
Sözel zorbalık	Ev hanımı	237	3,38	3,54	11,695	3	0,009*
	Memur	71	2,55	2,61			
	Özel sektör	32	4,97	3,54			
	Diğer	53	4,25	4,16			
Dışlama	Ev hanımı	237	2,11	3,22	9,441	3	0,024*
	Memur	71	,93	1,77			
	Özel sektör	32	2,34	3,48			
	Diğer	53	3,06	4,13			
Söylenti çıkarma ve yayma	Ev hanımı	237	2,73	3,69	13,538	3	0,004*
	Memur	71	1,41	2,09			
	Özel sektör	32	3,91	3,99			
	Diğer	53	3,36	4,35			
Eşyalara zarar verme	Ev hanımı	237	2,43	3,61	4,861	3	0,182
	Memur	71	2,25	2,92			
	Özel sektör	32	3,16	4,10			
	Diğer	53	3,70	4,98			
Zorba (Ben Yaptım)							
Fiziksel zorbalık	Ev hanımı	237	3,99	5,92	10,441	3	0,015*
	Memur	71	4,10	5,42			
	Özel sektör	32	6,75	7,26			
	Diğer	53	2,77	3,75			
Sözel zorbalık	Ev hanımı	237	1,50	2,27	6,571	3	0,087
	Memur	71	1,55	2,14			
	Özel sektör	32	2,66	2,92			
	Diğer	53	1,09	1,42			
Dışlama	Ev hanımı	237	,95	2,39	0,785	3	0,853
	Memur	71	,65	1,43			
	Özel sektör	32	1,09	2,25			
	Diğer	53	,55	1,12			
Söylenti çıkarma ve yayma	Ev hanımı	237	,72	1,85	3,621	3	0,305
	Memur	71	,51	1,03			
	Özel sektör	32	,88	1,62			
	Diğer	53	,43	1,08			
Eşyalara zarar verme	Ev hanımı	237	,91	2,83	3,205	3	0,361
	Memur	71	,82	2,05			
	Özel sektör	32	1,22	2,66			
	Diğer	53	,47	1,20			

Kruskal Wallis H testi

* $p < 0,05$

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin anne mesleğine göre eşyalara zarar verme ($\chi^2=4,861$; $sd.=3$; $p=0,182$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin anne mesleğine göre fiziksel zorbalık ($\chi^2=12,100$; $sd.=3$; $p=0,007$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni Düzeltmeli Dunn Çoklu Karşılaştırma testi ile ikili karşılaştırma testi yapılmıştır. Annesinin mesleği memur olan ($\bar{X}=5,94$; $s.s=6,86$) zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin fiziksel zorbalık düzeyleri annesinin mesleği özel sektör ($\bar{X}=10,56$; $s.s=8,48$; $p=0,009$) ve ev hanımı ($\bar{X}=8,42$; $s.s=7,63$; $p=0,034$) olan zorba davranışa maruz kalan öğrencilerden daha düşüktür.

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin anne mesleğine göre sözel zorbalık ($\chi^2=11,695$; $sd.=3$; $p=0,009$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni Düzeltmeli Dunn Çoklu Karşılaştırma testi ile ikili karşılaştırma testi yapılmıştır. Annesinin mesleği özel sektör olan ($\bar{X}=4,97$; $s.s=3,54$) zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin sözel zorbalık düzeyleri annesinin mesleği memur ($\bar{X}=2,55$; $s.s=2,61$; $p=0,009$) ve ev hanımı ($\bar{X}=3,38$; $s.s=3,54$; $p=0,042$) olan zorba davranışa maruz kalan öğrencilerden daha yüksektir.

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin anne mesleğine göre dışlama ($\chi^2=9,441$; $sd.=3$; $p=0,024$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni Düzeltmeli Dunn Çoklu Karşılaştırma testi ile ikili karşılaştırma testi yapılmıştır. Annesinin mesleği memur olan ($\bar{X}=0,93$; $s.s=1,77$) zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin dışlama düzeyleri annesinin daha farklı mesleği ($\bar{X}=3,06$; $s.s=4,13$; $p=0,016$) olan zorba davranışa maruz kalan öğrencilerden daha düşüktür.

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin anne mesleğine göre söylenti çıkarma ve yayma ($\chi^2=13,538$; $sd.=3$; $p=0,004$) düzeyleri arasında anlamlı bir

farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni Düzeltmeli Dunn Çoklu Karşılaştırma testi ile ikili karşılaştırma testi yapılmıştır. Annesi özel sektörde çalışan ($\bar{X}=3,91$; $s.s=3,99$) zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin söylenti çıkarma ve yayma düzeyleri annesi memur ($\bar{X}=1,41$; $s.s=2,09$; $p=0,003$) olan zorba davranışa maruz kalan öğrencilerden daha yüksektir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin anne mesleğine göre sözel zorbalık ($\chi^2=6,571$; $sd.=3$; $p=0,087$), dışlama ($\chi^2=0,785$; $sd.=3$; $p=0,853$), söylenti çıkarma ve yayma ($\chi^2=3,621$; $z=3$; $p=0,305$) ve eşyalara zarar verme ($\chi^2=3,205$; $sd.=3$; $p=0,361$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin anne mesleğine göre fiziksel zorbalık ($\chi^2=10,441$; $sd.=3$; $p=0,015$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni Düzeltmeli Dunn Çoklu Karşılaştırma testi ile ikili karşılaştırma testi yapılmıştır. Annesi özel sektörde çalışan ($\bar{X}=6,75$; $s.s=7,26$) zorba davranışta bulunan öğrencilerin fiziksel zorbalık düzeyleri annesi ev hanımı ($\bar{X}=3,99$; $s.s=5,92$; $p=0,043$) olan zorba davranışta bulunan öğrencilerden daha yüksektir.

13. Alt problem: Akran Zorbalığı Ölçeği düzeyleri babanın mesleğine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin babanın mesleğine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 4.14'de verilmiştir.

Tablo 4.14. Akran zorbalığı ölçeği düzeylerinin babanın mesleğine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları.

		<i>f</i>	$\bar{X}$	<i>S.S</i>	<i>x</i> ²	<i>sd.</i>	<i>P</i>
Mağdur (Bana yapıldı)							
Fiziksel zorbalık	Memur	161	8,28	8,14	7,399	3	0,060
	Özel sektör	83	8,18	6,80			
	Esnaf	29	11,55	9,21			
	Diğer	120	7,04	6,87			
Sözel zorbalık	Memur	161	3,27	3,16	10,902	3	0,012*
	Özel sektör	83	3,94	3,57			
	Esnaf	29	5,00	3,97			
	Diğer	120	3,07	3,76			
Dışlama	Memur	161	1,91	3,17	3,114	3	0,374
	Özel sektör	83	1,98	3,00			
	Esnaf	29	3,14	4,13			
	Diğer	120	1,99	3,18			
Söylenti çıkarma ve yayma	Memur	161	2,23	2,95	5,410	3	0,144
	Özel sektör	83	3,14	4,16			
	Esnaf	29	4,48	5,09			
	Diğer	120	2,51	3,56			
Eşyalara zarar verme	Memur	161	2,42	3,43	8,071	3	0,045*
	Özel sektör	83	2,82	3,37			
	Esnaf	29	4,86	5,89			
	Diğer	120	2,23	3,69			
Zorba (Ben Yaptım)							
Fiziksel zorbalık	Memur	161	4,57	6,42	5,591	3	0,133
	Özel sektör	83	4,60	6,30			
	Esnaf	29	4,62	5,70			
	Diğer	120	2,91	4,13			
Sözel zorbalık	Memur	161	1,61	2,12	7,962	3	0,047*
	Özel sektör	83	2,02	2,88			
	Esnaf	29	1,79	2,18			
	Diğer	120	1,08	1,78			
Dışlama	Memur	161	1,12	2,38	8,523	3	0,036*
	Özel sektör	83	,75	2,25			
	Esnaf	29	1,24	2,31			
	Diğer	120	,46	1,33			
Söylenti çıkarma ve yayma	Memur	161	,68	1,62	4,387	3	0,223
	Özel sektör	83	,80	1,82			
	Esnaf	29	1,21	2,24			
	Diğer	120	,40	1,21			
Eşyalara zarar verme	Memur	161	,97	2,47	12,854	3	0,005*
	Özel sektör	83	1,13	2,75			
	Esnaf	29	1,10	2,61			
	Diğer	120	,46	2,40			

Kruskal Wallis H testi

* $p < 0,05$

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin baba mesleğine göre fiziksel zorbalık ($\chi^2=7,399$; $sd.=3$; $p=0,060$), dışlama ($\chi^2=3,114$; $sd.=3$; $p=0,374$) ve söylenti çıkarma ve yayma ($\chi^2=5,410$; $z=3$; $p=0,144$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin baba mesleğine göre sözel zorbalık ($\chi^2=10,902$; $sd.=3$; $p=0,012$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni Düzeltmeli Dunn Çoklu Karşılaştırma testi ile ikili karşılaştırma testi yapılmıştır. Babasının mesleği esnaf olan ($\bar{X}=5,00$; $s.s=3,97$) zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin sözel zorbalık düzeyleri babası farklı meslekleri olan ($\bar{X}=3,07$; $s.s=3,76$; $p=0,024$) zorba davranışa maruz kalan öğrencilerden daha yüksektir.

Zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin baba mesleğine göre eşyalara zarar verme ($\chi^2=8,071$; $sd.=3$; $p=0,045$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farklılığın saptanması amacıyla yapılan Bonferroni Düzeltmeli Dunn Çoklu Karşılaştırma testi ile ikili karşılaştırma testi sonucunda ikili gruplar arası anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin baba mesleğine göre fiziksel zorbalık ($\chi^2=5,591$; $sd.=3$; $p=0,133$) ve söylenti çıkarma ve yayma ($\chi^2=4,387$; $z=3$; $p=0,223$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin baba mesleğine göre sözel zorbalık ($\chi^2=7,962$; $sd.=3$; $p=0,047$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farklılığın saptanması amacıyla yapılan Bonferroni Düzeltmeli Dunn Çoklu Karşılaştırma testi ile ikili karşılaştırma testi sonucunda ikili gruplar arası anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin baba mesleğine göre dışlama ($\chi^2=8,523$; $sd.=3$; $p=0,036$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Babasının mesleği farklı olan ($\bar{X}=0,46$; $s.s=1,33$) zorba davranışta bulunan öğrencilerin eşyalara zarar verme düzeyleri babası esnaf olan ($\bar{X}=1,24$; $s.s=2,31$; $p=0,024$) zorba davranışa maruz kalan öğrencilerden daha yüksektir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin baba mesleğine göre eşyalara zarar verme ($\chi^2=12,854$; $sd.=3$; $p=0,005$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arası farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni Düzeltmeli Dunn Çoklu Karşılaştırma testi ile ikili karşılaştırma testi yapılmıştır. Babasının mesleği farklı olan ($\bar{X}=0,46$; $s.s=2,40$) zorba davranışta bulunan öğrencilerin eşyalara zarar verme düzeyleri babası memur olan ($\bar{X}=0,97$; $s.s=2,47$; $p=0,037$) ve özel sektörde çalışan ($\bar{X}=1,13$; $s.s=2,75$; $p=0,009$) zorba davranışa maruz kalan öğrencilerden daha yüksektir.

5. TARTIŞMA

Bu çalışma, okul ortamında oldukça sık görülen ve öğrencileri olumsuz yönde etkileyen akran zorbalığı olgusunu etkileyen faktörlerin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Etkenlerin incelenmesi ve teker teker irdelenmesi sonucu elde edilen veriler akran zorbalığının nedenlerinin daha iyi anlaşılması ve çözüm yolları üretilmesi konusunda eğitimcilere ve ailelere rehber niteliği taşıyacaktır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 53.44'ü kız öğrenci % 46.56'sı erkek öğrencidir. Öğrencilerin % 35,88'i 8. sınıfta okuyarak örneklem içerisinde en büyük grubu oluşturmaktadırlar. Çalışmaya katılan öğrencilerin çoğu tek kardeşi (% 30,03) veya 2 kardeşi (% 35,88) vardır. Bunun yanı sıra % 53.69'luk bir oran ile çoğu öğrenci ilk çocuktur. Ailelerin ekonomik durumu genellikle orta (% 25.45) ve iyi(% 56,23) düzeydedir. %92,11 oranla anne ve babalar birliktedir ve % 99,75 oranla bütün öğrencilerin anne ve babaları hayattadır. Annelerin eğitim durumu çoğunlukla lise (% 35,88) iken; babanın eğitim durumu çoğunlukla üniversitedir (% 55,22). Annelerin % 60.31'lik bir kısmı çalışmıyorken babaların çoğunluğu memur (% 40.97) ve özel sektör (%21.12) çalışanıdır.

Demografik değişkenlerden cinsiyet ile akran zorbalığı ölçeği düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde Tablo 4.15'te zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma ile eşyalara zarar verme düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Fiziksel zorbalık ile cinsiyet arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre erkek öğrenciler kız öğrencilerden daha fazla fiziksel zorbalığa maruz kalmaktadır. Aynı şekilde fiziksel zorbalık davranışında bulunan erkek öğrencilerin de fiziksel zorbalık davranışında bulunan kız öğrencilere göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Yani erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla fiziksel zorbalığa maruz kalmakta ve fiziksel zorbalığı uygulamaktadırlar. Bu çalışmaya benzer bir şekilde Akman (2010)'ın çalışmasında da erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla fiziksel zorbalık eyleminde bulunduğu bulgusuna ulaşılmıştır (4). Buna benzer şekilde Özgür (2011), Şahan (2007) ve Öz (2007)'ün çalışmalarında da fiziksel zorbalık davranışının erkek öğrencilerinde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (85-86-87).

Maruz kalmanın aksine, zorba davranışta bulunma eyleminde sözel zorbalık düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yine Tablo 4.15'te erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla sözel zorbalık davranışında bulunmaktadır. Bunun aksine O'Moore ve Stephan (2011) ile Burnukara ve Uçanok (2012)'un yapmış olduğu çalışmada kız öğrencilerin sözel zorbalık davranışının erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir (88-89). Toplumsal örüntüye bakıldığında, genel olarak erkek çocukları fiziksel etkinliklere yöneltilirken, kız çocuklarının bu yanı daha pasif kalmaktadır. Bu durum kız öğrencilerin sözel zorbalığa erkeklerden daha çok başvurmasının sebebi olabilmektedir.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin dışlama düzeyleri ve cinsiyetleri arasında da sözel zorbalık gibi anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Yine diğer verilere benzer şekilde erkek öğrencilerin dışlama düzeyleri kız öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır. Kartal'ın (2008) çalışmasında ise cinsiyet ile dışlama düzeyleri arasında bir farklılığa rastlanmamıştır.

Cinsiyet ile söylenti çıkarma arasında da yukarıda bahsi geçen düzeyler gibi cinsiyet de anlamlı farklılığa sebep olan bir demografik bir değişken olmuştur ve yine diğer verilere benzer şekilde erkek öğrencilerin bu davranışta bulunma düzeyleri kız öğrencilere göre daha fazladır. Buna benzer şekilde Kartal (2008)'in çalışmasında da cinsiyet ile söylenti çıkarma arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur; ancak onun çalışmasında kız öğrencilerin söylenti çıkarma düzeyleri erkek öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır (90).

Son değişken olarak, eşyalara zarar verme ile zorba davranışta bulunma arasında da anlamlı bir farklılık vardır. Diğer verilere benzer şekilde erkek öğrencilerin eşyalara zarar verme eylemi kız öğrencilere göre daha fazla olmuştur. Kartal (2008)'in çalışmasının verileri bu çalışmanın aksine bu boyutta da bir farklılığa rastlanmamıştır (90). Ancak bu çalışmaya benzer bir şekilde Burnukara ve Uçanok (2012)'un çalışmasında da erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha çok eşyalara zarar verildiği tespit edilmiştir (89).

Öğrencilerin okuduğu sınıf düzeyine göre akran zorbalığı ölçeği düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı araştırmanın 2. sorusudur. Tablo 4.16'da zorba davranışa maruz kalan öğrenciler ile fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama,

söylenti çıkarma ve yayma ile eşyalara zarar verme arasındaki ilişkiler birbirine çok yakın sonuçlar vermiştir.

Yine Tablo 4.16’da zorba davranışta bulunan öğrenciler ile okudukları sınıf arasında dışlama, söylenti çıkarma ve yayma ile eşyalara zarar verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışmadan farklı olarak Açıkgöz (2017)’ün çalışmasında ise sınıf düzeyleri ile eşyalara zarar verme arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Bunun aksine öğrencilerin bulunduğu sınıf ile fiziksel zorbalık davranışı arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre 8. sınıfa giden öğrencilerin fiziksel zorba davranışında bulunma düzeyleri 7. sınıf öğrencilere göre; 7. sınıf öğrencilerinin ise 5. sınıf öğrencilerine göre daha yüksektir. Açıkgöz (2017)’ün çalışmasına göre de sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin fiziksel zorbalık davranışı artmaktadır (27). Okulların geleneksel düzeninde büyük sınıfların küçük sınıflara yaşlarının ve okuldaki tecrübelerinin de etkisiyle yönlendirici ve yönetici olmaları alışlagelmiş bir durumdur. Öğrenciler büyüdükçe, ergenlik döneminin de etkisiyle akran ilişkileri daha önemli ve hayatlarını belirleyici hale gelir.

Benzer şekilde sözel zorbalık ile öğrencilerin bulunduğu sınıf arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre 8. sınıfa giden öğrencilerin sözel zorba davranışında bulunma düzeyleri 6. ve 7. sınıfa giden öğrencilere göre daha yüksektir. Yine Açıkgöz (2017)’ün çalışmasına göre sınıf düzeyi arttıkça sözel zorbalık eylemi de artmaktadır (27). Bunun dışında hem fiziksel hem de sözel zorbalık bulguları Albayrak (2012) ve Toksöz (2010)’ün de çalışmaları ile paralellik göstermektedir (79-91). Yaş arttıkça hem fiziksel hem sözel zorbalık davranışlarının görülme oranı artmaktadır.

Akran zorbalığı ölçeği düzeyleri ile ailenin ekonomik durumu arasındaki ilişki bu araştırmanın 3.sorusunu oluşturmaktadır. Tablo 4.19’da zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumu ile fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma ile eşyalara zarar verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Farklı örneklem gruplarında farklı sonuçlar elde edilebilir. Literatürde buna benzer bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Buna benzer şekilde yine Tablo 4.19’da öğrencilerin ekonomik durumu ile fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma ile eşyalara zarar

verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Bu durumun aksine Ayık (2014) ve Can (2007)'in çalışmalarında öğrencilerin ekonomik durumları ile fiziksel zorbalık düzeyi arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır (67-92). Onların çalışmalarına göre ekonomik düzeyi daha iyi ailelerin çocukları ekonomik düzeyi daha kötü olan ailelerin çocuklarına fiziksel zorbalık davranışında bulunmaktadır.

Anne ile babanın birlikte olup olmaması ile akran zorbalığı ölçeği düzeyleri arasındaki ilişki Tablo 4.20'de incelenmiştir. Buna göre hem zorba davranışa maruz kalan hem de zorba davranışta bulunmaya göre öğrencilerin anne babalarının birlikte olması ile ölçeğin fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma ile eşyalara zarar verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Annenin tutumu ile akran zorbalığı ölçeği düzeyleri arasında bir ilişkinin olup olmadığı araştırmanın 5. sorusunu oluşturmaktadır. Tablo 4.21'de zorba davranışına maruz kalan öğrencilerin annelerinin tutumu ile fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma ile eşyalara zarar verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Mağdur öğrenci genel olarak çekingen bir yapıya sahiptir ve bu öğrencilerin zorba olma potansiyelleri olmayabilir. Bu sebeple ailenin birlikteliği, ekonomik durum gibi faktörler onların zorbalık yapması için bir sebep olmayabilir. Literatürde buna benzer bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Benzer şekilde zorba davranışta bulunan öğrencilerin annenin tutumuna göre fiziksel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma ile eşyalara zarar verme arasında da anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Ancak bunun aksine sözel zorbalık ile anne tutumu arasında bir ilişkiyi rastlanmıştır. Buna göre otoriter anne tutumu olan öğrencinin sözel zorba davranışında bulunma oranı koruyucu anne tutumuna sahip olan öğrenciden daha fazladır. Anne, çocuğa ilk bakımını verendir ve annenin davranış ve tutumları çocuğun hayata bakışını belirleyen en önemli faktörlerden biridir. Çocuk annesinin davranışlarını bebeklikten itibaren içgüdüsel olarak algılamaya başlar ve zamanla model alır. Bu konuda literatürde bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Babanın öğrenciye karşı tutumu ile akran zorbalığı ölçeği düzeyleri arasındaki ilişki Tablo 4.22'de irdelenmiştir. Buna göre, hem zorba davranışa maruz kalan hem de zorba davranışta bulunan öğrencilerin babalarının tutumu ile ölçeğin fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma ile eşyalara zarar verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Anne ve babanın tutumları

ile ölçek düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen benzer bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır.

Anne ile babanın eğitim durumları ile akran zorbalığı ölçeği düzeyleri arasındaki ilişki Tablo 4.23'te incelenmiştir. Buna göre zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin anne eğitim durumuna göre fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma ve eşyalara zarar verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Yine benzer şekilde zorba davranışta bulunan öğrencilerin anne eğitim durumuna göre fiziksel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma yayma ile eşyalara zarar verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Açıkgoz (2017)'ün çalışması da bu veriler ile paralellik göstermektedir (27).

Ancak anne ve babaların eğitim durumu ile sözel zorbalık arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre annesinin eğitim durumu ilkököl olan öğrencilerin sözel zorbalıkta bulunma eylem seviyeleri, annesinin eğitim durumu ortaokul, lise ve üniversite olan öğrencilere göre daha düşüktür. Bundan farklı olarak Albayrak (2010) ise, babanın eğitim durumunun daha düşük olduğu durumlarda sözel zorbalığın daha fazla olduğu bulgusuna rastlamıştır (79).

Tablo 4.24'te öğrencilerin babalarının eğitim durumu ile akran zorbalığı ölçek düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre, zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin baba eğitim durumuna göre fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, söylenti çıkarma ve yayma ve eşyalara zarar verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmazken; dışlama düzeyi arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Babasının eğitim durumu ilkököl olan öğrencinin zorbalığa maruz kalma düzeyi babasının eğitimi durumu üniversite olan öğrencilere göre daha fazladır. Bozkurt (2010)'un çalışmasında ise dışlamanın yanı sıra fiziksel zorbalık ile babanın eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır; ancak benzer şekilde annenin eğitim durumu ile bahsi geçen düzeyler arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır (93).

Yine Tablo 4.24'te zorba davranışta bulunan öğrencilerin baba eğitim durumuna göre fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma ve eşyalara zarar verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Akran zorbalığı ölçek düzeyleri ile kardeş sayısı arasındaki ilişki Tablo 4.24'te incelenmiştir. Buna göre, öğrencilerin hem zorba davranışa maruz kalma hem de zorbalık davranışında bulunma durumları ile kardeş sayıları ile fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma ve eşyalara zarar verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bunun aksine ise Açıkgöz (2017)'ün'ünalışmasında kardeş sayısı artıkça akran zorbalığına fiziksel ve sözel düzeyde maruz kalma da artmaktadır (27).

Tablo 4.25'te zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin anne mesleğine göre eşyalara zarar verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yokken; fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama ile söylenti çıkarma ve yayma arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Buna göre annesi memur olan öğrencilerin fiziksel zorbalıkla karşılaşma düzeyleri annesi özel sektörde çalışan ve ev hanımı olan öğrencilere göre daha düşüktür. Anne mesleği özel sektör olan öğrencilerin sözel zorbalıkla karşılaşma durumları annesi memur ve ev hanımı olan öğrencilere göre daha yüksektir. Dışlama boyutuna bakıldığında ise, annesi memur olan öğrencilerin zorba davranışına maruz kalma durumları annesinin daha farklı mesleği olan öğrencilere göre daha düşüktür. Söylenti çıkarma ve yayma boyutunda, annesi özel sektörde çalışan öğrencilerin söylenti çıkarma ve yayma eylemleri ile karşılaşma durumları annesi memur olan öğrencilere göre daha fazladır.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin anne mesleğine göre sözel zorbalık dışlama, söylenti çıkarma ve yayma ile eşyalara zarar verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık rastlanmazken; fiziksel zorbalık ile anlamlı bir farklılığın olduğu bulgusuna varılmıştır. Buna göre annesi özel sektörde çalışan öğrencilerin fiziksel zorba davranışında bulunma düzeyleri annesi ev hanımı olanlara göre daha fazladır.

Tablo 4.26'da zorba davranışa maruz kalan öğrencilerin baba mesleğine göre fiziksel zorbalık, dışlama ve söylenti çıkarma ve yayma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunurken; sözel zorbalık düzeyi ile anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Buna göre babası esnaf olan öğrencilerin sözel zorbalığa maruz kalma durumları farklı mesleğe sahip babaların öğrencilerine göre daha fazladır.

Zorba davranışta bulunan öğrencilerin baba mesleğine göre fiziksel zorbalık ve söylenti çıkarma ve yayma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilirken; sözel zorbalık, dışlama ve eşyalara zarar verme düzeyleri arasında anlamlı

bir farklılık bulunmuştur. İkili karşılaştırmalar sözel zorbalık için sonuç vermezken; babasının mesleği farklı olan öğrencilerin eşyalara zarar verme davranışında bulunma durumları babaları esnaf olan öğrencilere göre daha fazladır. Anne ve baba mesleği ile akran zorbalığı ölçeği düzeylerini karşılaştıran bir çalışma bulunamamıştır.

Tablo 4.27’de öğrenciler fiziksel zorbalığa, sözel zorbalığa, dışlamaya, kendileri hakkında söylentiye maruz kaldıkça ve eşyalarına zarar verildikçe zorbalık davranışları da artmaktadır. Daha özet bir ifade ile zorbalık davranışı yine zorbalık davranışını doğurmaktadır. Ailelerin çocuklarının okullarda yaşadıkları zorbalık içeren davranışlara karşı kendilerini korumaları, kimseye ezdirmemeleri ve gerektiğinde karşılık vermeleri konusunda yaptıkları telkinler bu durumun en önemli sebeplerindendir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, Ankara ilinde ortaokula devam eden 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kalma/akran zorbalığı davranışında bulunma ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Buna göre sonuçlar şöyle sıralanabilir:

- Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre hem fiziksel zorbalığa maruz kalma hem de fiziksel zorbalık davranışında bulunma oranlarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır
- Sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma ile eşyalara zarar verme davranışını erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla sergilemektedir.
- Fiziksel ve sözel zorbalık davranışında bulunma oranları alt sınıflara göre üst sınıflarda daha yüksektir.
- 8. sınıfa devam eden öğrencilerin fiziksel zorbalık davranışında bulunma düzeyleri 7. sınıflara, 7. sınıfların ise 5. sınıflara göre daha yüksektir.
- 8. sınıfa devam eden öğrencilerin sözel zorbalık davranışında bulunma düzeyleri 6. sınıflara göre daha yüksektir.
- Otoriter anneye sahip öğrencilerin sözel zorbalık davranışında bulunma düzeyleri diğer öğrencilere göre daha yüksektir.
- Annesinin eğitim durumu ilkokul olan öğrencilerin sözel zorbalıkta bulunma eylem düzeyleri, annesinin eğitim durumu ortaokul, lise ve üniversite olan öğrencilere göre daha düşüktür.
- Babasının eğitim durumu ilkokul olan öğrencilerin zorbalığa maruz kalma düzeyleri babasının eğitimi durumu üniversite olan öğrencilere göre daha yüksektir.
- Annesi memur olan öğrencilerin fiziksel zorbalıkla karşılaşma düzeyleri annesi özel sektörde çalışan ve ev hanımı olan öğrencilere göre daha düşüktür.
- Annesi özel sektörde çalışan öğrencilerin sözel zorbalıkla karşılaşma düzeyleri annesi memur ve ev hanımı olan öğrencilere göre daha yüksektir.
- Annesi memur olan öğrencilerin zorba davranışına maruz kalma durumları annesinin daha farklı mesleği olan öğrencilere göre daha düşüktür.

- Annesi özel sektörde çalışan öğrencilerin söylenti çıkarma ve yayma eylemleri ile karşılaşma durumları annesi memur olan öğrencilere göre daha fazladır.
- Annesi özel sektörde çalışan öğrencilerin fiziksel zorbalık davranışında bulunma düzeyleri annesi ev hanımı olanlara göre daha yüksektir.
- Kardeş sayısı ile akran zorbalığı davranışı arasında bir ilişki bulunmamaktadır.
- Ailenin ekonomik durumu akran zorbalığı davranışına etki etmemektedir.
- Anne ile babanın birlikte olması ya da olmaması akran zorbalığı davranışına etki etmemektedir.
- Öğrenciler bahsi geçen tüm zorbalık düzeylerine maruz kaldıkça, zorbalık davranışında bulunma eylemlerini de artırmaktadır.

Bu bilgiler ışığında şu önerilerde bulunulabilir:

Ailelere ve eğitimcilere öneriler;

- Okullarda zorbalığı önlemek için öncelikle bunu bir sorun olarak görmek, doğru biçimde anlamak, gerekli önlemleri almak ve uygulanabilen müdahale programları geliştirmek gerekir.
- Anne babalar çocuklarına zaman ayırmalı, onlarla nitelikli zaman geçirmelidirler.
- Doğru anne baba tutumlarına ilişkin eğitimler verilmelidir.
- Aileler çocuklarını okullarda yaşadıkları zorbaca davranışlara aynı şekilde karşılık vermeye yönlendirmemelidir.
- Öğrencilere okullarda anne ve babalarının meslekleri yada eğitim düzeylerine bakılmaksızın, herkesin eşit haklara sahip olduğu düşüncesi benimsetilmelidir.
- Zorbalıkla baş edebilmek için gerekli önlemleri içeren okul kuralları geliştirilmelidir. Ek güvenlik önlemleri alınmalıdır
- Zorbalık konusu müfredatın içinde yer almalı özellikle rehberlik derslerinde sıklıkla ele alınmalıdır.

- Ortaokul öğrencilerinin ergenliğe geçiş döneminde oldukları düşünüldüğünde, onların davranışlarını bu ruh hali içerisinde değerlendirilmelidir
- Onların hala çocuk olduğu unutulmadan süreç yönetilmeli, zorba yada mağdur ayırmadan her iki gruba ve ailelerine rehberlik edilmelidir
- Sınıf düzeyleri arttıkça zorbalığın arttığı bilgisinden yola çıkılarak üst sınıflar ile alt sınıflar arasında kaynaşmayı iletişimi artırıcı faaliyetler planlanmalı, saygı ve sevgi ortamı yaratılmalıdır. Öğretmen ve idareciler çocuklara bu konuda ilişkileri ile rol model olmalıdır
- Zorbalık yapan ya da mağdur olan öğrencilerle birebir ilgilenilmeli sorunların kaynağına inilmelidir. Okul içerisinden veya okul dışarisından uzmanlardan destek alınmalıdır.
- Aile, okul idaresi, rehberlik servisi ve öğretmenlerin çocuklar için sürekli etkileşim ve işbirliği içinde olması gerekmektedir.
- Sorunlar ortaya çıkmadan önleyici tedbirler alınması gerekmektedir.
- Her çocuğun sosyal aktivitelere yönlendirilmesi yetenekleri ve ilgileri doğrultusunda uğraşlar edinmeleri sağlanmalıdır,
- Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin farkındalıkları artırılmalı, sorunlarını çekinmeden paylaşabilecekleri bir okul ortamı oluşturulmalıdır.
- Okul bahçeleri okul saatleri dışında da çocukların kullanımına açık alanlar hale getirilmeli, bu şekilde çocukların sosyalleşmesi sağlanmalıdır.
- Okullardaki eğitsel kol faaliyetlerine işlerlik kazandırılmalı, zorbalık vb. konulara yönelik özelleşmiş faaliyetler bu kollar vasıtasıyla planlanmalıdır.
- Ülkemizdeki ergen sorunlarına ilişkin ulusal bir ergen programı oluşturulmalıdır.
- Öğrencilere insani değerler kavratılmalı ve hayata geçirmeleri adına uygulamalı eğitimler verilmelidir.
- Ergenlik, bireyin yaşamı içinde en ciddi duygusal karmaşa içinde olduğu dönemdir. Bu dönemde birey hissettiği her duyguyu çok fazla önemsemektedir ve davranışsal olarak da bu duygu ile hareket etmektedir. Özetle duygularının kurbanı olur ve en küçük olumsuzluğu bile çok yoğun yaşar. Bu durum akran ilişkilerini de etkiler. Çünkü bütün ergenler aynı

duygular içindedir. Yaşam kalitesi yüksek olan ergenlerde çalışmalara göre, zorbalık davranışı oldukça düşüktür (67). Bu sebeple önemli olan her ergenin genel olarak iyi bir yaşam içerisinde olmasını sağlamalıdır.

Araştırmacılara öneriler;

- Araştırmacılara, zorbalık davranışında bulunan öğrencilerin zorbalık yapma sebeplerini inceleyen çalışmalar yapmaları tavsiye edilir.
- Bu çalışmada genel olarak zorbalık davranışında bulunan öğrencilere göre bulgulara ulaşılmıştır. Bundan sonra çalışacak olan araştırmacılar zorbalık davranışına uğrayan öğrencilerin durumlarına yönelebilir ve bu konuda veriler almaya çalışabilirler.
- Anne babalara ve öğretmenlere yönelik çalışmalar planlanabilir.
- Konuyla ilgili farklı disiplinlerle ortak çalışmalar planlanabilir.
- Nitel çalışmalar yapılabilir.
- Akran zorbalığının yaygın olduğu ortamlarda eğitimler verilip önlemler alınarak uygun bir iklim oluşturmak suretiyle zorbalık davranışının azalması azalmadığı incelenebilir.
- Çağımızın en önemli sorunu olmak yolunda ilerleyen siber zorbalık konusunda çalışmalar yapılmalıdır.
- Farklı yaş grupları üzerinde araştırmalar yapılabilir.
- Daha verimli sonuçlar elde edebilmek için, araştırmacının vakti ile orantılı bir şekilde örneklem grubu genişletilebilir.

7. KAYNAKLAR

1. Rivers, I, Smith, PK. Types of bullying behavior and their correlates. *Aggressive Behavior*, 1994; (20): 359-368.
2. Öğülmüş, S. Okullarda şiddet ve alınabilecek önlemler, *Eğitime Genel Bakış*, 2006; 2(7): 16-24.
3. Başaran, İ.E. Eğitim psikolojisi, modern eğitimin psikolojik temelleri. Ankara: Emel Matbaası; 1982.
4. Akman, Y. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Şiddet ve Okul İklimi Algıları Arasındaki İlişki [Yüksek Lisans Tezi], Ankara: Gazi Üniversitesi; 2010.
5. Gander, M.J, Gardiner, HW. Child and a dolescent development. (Çevirenler: Dönmez, A, Çelen, N, Bekir, O.). 4.Baskı. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları; 2001.
6. Türk Dil Kurumu [İnternet] [Erişim Tarihi: 01 Nisan 2018]. Erişim Adresi: <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=comgts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5aca9c8c414b48.96448591>
7. Özel Çakabey Okulları. Akran Zorbalığı ve Çözüm Yolları. Özel Çakabey Okulları Yayınları.
8. Atalay, A. Akran Zorbalığı Gösterme ve Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Cinsiyet, Yaş, Sosyo-Ekonomik Düzey, Anne-Baba Tutumları, Arkadaş İlişkileri ve Benlik Saygısı ile İlişkisi [Yüksek Lisans Tezi], Diyarbakır: Dicle Üniversitesi; 2014.
9. Olweus, D. Bully/Victim problems among school children: basic facts and effects of a school based intervention program. *The Development and Treatment of Childhood Aggression*, 1997; 12(17): 495-510.
10. Metin, K.E. Ortaokullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Siber Zorbalık Yaşama Düzeyleri ve Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi, [Yüksek Lisans Tezi], Ankara: Gazi Üniversitesi; 2017.
11. Korkmaz, A. Siber Zorbalık Davranışları Sergileme ve Siber zorbalığa maruz kalma durumlarının karşılaştırılması. *TRT Akademi*, 2006; 1(2): 620-639.
12. Rigby, K. *New perspectives on bullying*. London: Jessica Kingsley; 2002.
13. Kocatürk, M. Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ile Siber Zorbalık Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul: İstanbul Üniversitesi; 2014.
14. Gökler, R. Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2009; 6(2): 511-537.
15. Koç, Z. Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması, [Doktora Tezi], Ankara: Gazi Üniversitesi; 2006.
16. Haskaya, S. Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ile Okula Yabancılaşma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, [Yüksek Lisans Tezi], Mersin: Çağ Üniversitesi, 2006.

17. Pekel, N. Akran Zorbalığı Grupları Arasında Sosyometrik Statü, Yalnızlık ve Akademik Başarı Durumlarının İncelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi], Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2004.
18. Kepenekçi, Y, Çınkır, Ş. Bullying among Turkish high school students. *Child Abuse & Neglect*, 2006; (30): 193-204.
19. Baldry, AC. Bullying in schools and exposure to domestic violence. *Child Abuse and Neglect*, 2003; (27): 713–732.
20. Bulgurcu, S. İstanbul İlinde Bir İlköğretim Okulunda 6–8. Sınıflarda Akran Zorbalığı Sıklığının Araştırılması, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2011.
21. Pellegrini, AD, Long, JD. A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through middle school. *British Journal of Developmental Psychology*, 2002; 20: 259-280
22. Nelson, DA, Crick, NR. Rose-Colored glasses: Examining the social information-processing of prosocial young adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 1999; 19: 17–38.
23. Karataş, H, Öztürk, C. Sosyal bilişsel teori ile zorbalığa yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 2009; 2(2): 61-74.
24. Açıl, S. Ortaöğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı (Sosyo – Ekonomik Açıdan Farklı İki Bölgede Bulunan Ortaöğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Karşılaştığı Akran Zorbalığının Karşılaştırılması, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul: Haliç Üniversitesi; 2015.
25. Çayırdağ, N. İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Okul Kültürünü Algılayışları ile Zorbalık Eğilimleri ve Zorbalıkla Baş Etme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul: İstanbul Üniversitesi; 2006.
26. Açıkgoz, T. Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ile Okula Karşı Tutum (Kartepe İlçesi Örneği), [Yüksek Lisans Tezi], Sakarya: Sakarya Üniversitesi; 2017.
27. Dölek, N. Öğrencilerde Zorbaca Davranışların Araştırılması ve Bir Önleyici Program Modeli, [Doktora Tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2002.
28. Pişkin, M. Okul zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2002; 2(2): 531–562
29. Çınkır Ş. Okullarda Kabagüç: Türleri, Etkileri ve Önleme Stratejileri, 1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyumu Bildiri Özetleri, 2006, İstanbul.
30. Satan, A. Ergenlerde akran baskısı benlik saygısı ve alkol kullanımı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2011; 34(34): 183-194.
31. Olweus, D. Bullying or peer abuse at school: Facts and intervention. *Current Directions in Psychological Science*, 1995; 4(6): 196-200.
32. Ural, B, Özteke, N. Okulda zorbalık. Ankara: Kök Yayıncılık; 2007.

33. Alper – İlhan S. İlköğretimde Zorbalık [Yüksek Lisans Tezi], Bolu: Uludağ Üniversitesi; 2018.
34. Pelendecioğlu, B. Lise Öğrencilerinde Zorbalık Olgusunun Okul Yaşam Kalitesi ve Empati Değişkenleri Bakımından İncelenmesi, [Yüksek Lisans Tezi], Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi; 2011.
35. Kapıcı, GE. İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2004; 37(1): 1-13.
36. Özen, DŞ, Aktan, T. Bağlanma ve zorbalık sisteminde yer alma: başa çıkma stratejilerinin aracı rolü. Türk Psikoloji Dergisi, 2010; 25(65): 101- 113.
37. Ergün, D. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Ortaöğretim 6., 7., Ve 8. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı Yaygınlığı Ve Risk Faktörlerinin Belirlenmesi, [Doktora] Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2011.
38. Ertan, D. Akran Zorbalığında Aileye ve Okula İlişkin Risk ve Koruyucu Faktörlerin İncelenmesi. [Yüksek Lisan Tezi], İzmir: Ege Üniversitesi; 2012.
39. Jankauskiene, R, Kardelis, K, Sukys, S, Kardeliene, L. Associations between school bullying and psychosocial factors. Social Behavior and Personality, 2008; 36(2): 145-162.
40. Curtner-Smith, ME. Mechanisms by which family processes contribute to school-age boys' bullying. Child Study Journal, 2000; 30: 169-186
41. Kabil, M. Sınıflardaki Öğrenci Sayılarının, Zorbalık Üzerine Etkileri. [Yüksek Lisans Tezi], Sakarya: Sakarya Üniversitesi; 2010.
42. Güner, F. İlköğretim 7.Sınıf Öğrencilerinden Akran Zorbalığı Zorba Ve Kurbanlarının Okul Başarı Düzeyleri ve Sosyometrik Statülerinin Değerlendirilmesi, [Yüksek Lisans Tezi], Kars: Kafkas Üniversitesi; 2009.
43. Alikashiçoğlu, M, Ercan, O. Çocukluk çağında kabadayılık/zorbalık davranışları: Hekimler açısından anlamı. Türk Pediatri Araştırma Dergisi, 2012; 42: 19–25.
44. Akpınar O. Aile İçi Şiddete Maruz Kalan Kadınların Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre Yordanması, [Doktora Tezi], İzmir: Ege Üniversitesi; 2011.
45. World Health Organization. World Report On Violence and Health, 2002.
46. Emanetoğlu, KH. Şiddet Ögelerinin Algılanması ve Öğrenilmesinde, İşitsel ve Görsel Uyarın Olarak Televizyonun Rolü, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul: İstanbul Üniversitesi; 2006.
47. Türk Dil Kurumu [Erişim Tarihi: 06 Nisan 2018] [Erişim Adresi] <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=comgts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5acd2d5a9211e0.02606112>
48. Ergil, D. Şiddetin kültürel kökenleri. Bilim ve Teknik, 2001; (399): 40-41.
49. Moses, R. Şiddet nerede başlıyor? Cogito Dergisi, 1996; (6): 23-25.
50. Bilican Gökkaya, V. Türkiye'de şiddetin kadın sağlığına etkileri. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2009; 10(2): 167-179.

51. Kocacık F. Şiddet olgusu üzerine. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 2001; 2(1): 1-7.
52. Çeliktaş, MG. Okuldaki Şiddet Olayları ile Aile İçi Şiddet İlişkisi, [Yüksek Lisans Tezi] Ankara: Gazi Üniversitesi; 2003.
53. Polat, O. Şiddet. Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 22(1): 15-34.
54. Kızmaz, Z. Okullardaki şiddet davranışının kaynakları üzerine kuramsal bir yaklaşım, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 2006; 1(30): 47-70.
55. Avcı, A. Eğitimde Şiddet Olgusu Lise Öğrencilerinde Şiddet, Saldırganlık ve Ahlaki Tutum İlişkisi Küçükçekmece İlçesi Örneği, [Doktora Tezi], İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2010.
56. Fromm, E. Sevginin ve şiddetin kaynağı. (Çeviren: Y. Salman, İçten, N.). İstanbul: Payel Yayınları; 1994.
57. Çubukçu, Z, Dönmez, A. İlköğretim okul yöneticilerinin şiddet türlerine yönelik görüşleri ve şiddetle başa çıkma yöntemleri. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 2012; 18(1); 37-64.
58. Baran, GK. Öğretmenlerin ve Öğrencilerin Görüşlerine Dayalı Olarak Okullarda Şiddet ve Okul Güvenliğinin İncelenmesi: Keçiören Örneği, [Yüksek Lisans Tezi], Ankara: Ankara Üniversitesi; 2008.
59. Lala, Ö. Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Şiddetin Nedenlerine İlişkin Yönetici ve Öğretmen Görüşleri (Diyarbakır İli Örneği), [Yüksek Lisans Tezi], Diyarbakır: Dicle Üniversitesi; 2013.
60. Bilgin, N. Sosyal Psikolojiye Giriş. İzmir: İzmir Kitaplığı Yayınları; 1995.
61. Bulut, S. Okullarda görülen öğrenciden öğrenciye yönelik şiddet olaylarının bazı değişkenler açısından arşiv araştırması yöntemiyle incelenmesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2008; 8(2): 23-38.
62. Ünalmiş, A. İlköğretim 6,7 ve 8. Sınıf Öğrencileri Arasında Yaşanan Zorbalığın Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Tokat Örneği), [Yüksek Lisans Tezi], Tokat: Gaziosmanpaşa; 2010.
63. Sezer, F, İşgör, İY. İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin problem alanlarının tespiti (Erzurum ili örneği), Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, 2010; 39(186): 235-248.
64. Erol, F. Okulda güvenlik sorununa yol açan etkenlerin belirlenmesi, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı; 2001.
65. Durmuş, E, Gürkan, U. Lise öğrencilerinin şiddet ve saldırganlık eğilimleri, VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildirisi, 2003, s.1-17.
66. Ayık, İ. Ortaokullarda Şiddet ve Okul İklimi Arasındaki İlişki (Konya İli Örneği) [Yüksek Lisans Tezi], Konya: Mevlana Üniversitesi, 2014.
67. Gemici, İ. İlköğretim Kurumlarında Görülen Şiddetin Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Yönetici ve Öğretmen Görüşleri, [Yüksek Lisans Tezi], İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi; 2008.

68. Aküzüm, C, Oral, B. Yönetici ve öğretmen görüşleri açısından okullarda görülen en yaygın şiddet olayları, nedenleri ve çözüm önerileri. Ekev Akademi Dergisi, 2015; 19(61): 1-30.
69. Totan, T, Yöndem, ZD. Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi, Ege Eğitim Dergisi, 2007; (8): 53-68.
70. Şahan, B. İlköğretim İkinci Kademe Öğretmen ve Öğrencilerinin Şiddet Olgusuna İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması, [Yüksek Lisans Tezi], Ankara: Ankara Üniversitesi; 2010.
71. Yalçın, F. RTÜK Kararları Çerçevesinde Televizyon Yayınlarında Şiddet, [Uzmanlık Tezi], Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu; 2012.
72. Aras, Ş, Özcan, S, Tımbıl, Ş, Şemin, S, Kasapçı, O. Öğrencilerin okulda maruz kaldıkları duygusal ve fiziksel şiddet. Arch Neuropsychiatry, 2010; 53: 303-310.
73. Aygen, M. Elazığ İlinde Gençlerde Şiddete Başvurma Ya Da Maruz Kalma Sıklığı, Etkileyen Faktörler ve Öfke İle İlişkisi, [Yüksek Lisans Tezi], Elazığ: Fırat Üniversitesi, 2009.
74. Özmen A. Seçim Kuramı ve Gerçeklik Terapisine Dayalı Öfkeyle Başa Çıkma Eğitim Programının Üniversite Öğrencilerinin Öfkeyle Başa Çıkma Becerileri Üzerindeki Etkisi, [Doktora Tezi], Ankara: Ankara Üniversitesi, 2004.
75. Dağlı, A, Baysal, N. İlköğretim öğretmenlerinin sınıfta karşılaştıkları disiplin sorunlarının nedenlerine ilişkin görüşleri, Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 2012; 18: 259-271.
76. Genç, H. Grupla Öfke Denetimi Eğitiminin Lise 9.Sınıf Öğrencilerinin Sürekli Öfke Düzeylerine Etkisi, [Yüksek Lisans Tezi], İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi; 2007.
77. Gelbal, S. Okullarda şiddetin önlenmesi, mevcut uygulamalar ve sonuçları, Türk Eğitim Derneği, 2006; 1-133.
78. Albayrak, S. Okulda Uygulanan Zorbalığı Önleme Programının Zorbalığın Azaltılmasında Etkisi [Doktora Tezi], İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2012.
79. Baş T., Anket Nasıl Hazırlanır?, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.
80. Ayas, T, Pişkin, M. Akran zorbalığı belirleme ölçeği ergen formu. Akademik Bakış Dergisi, 2011; (50): 316-354.
81. Özdamar, K. Paket programlar ile istatistiksel veri analizi Eskişehir: Kaan Kitabevi, 1999.
82. Field, A. Discovering statistics using SPSS, 2. Baskı, London: Sage Publication; 2005.
83. Çokluk, Ö, Şekercioğlu, G, Büyüköztürk, Ş. Sosyal bilimler için çok değişkenli SPSS ve LISREL uygulamaları. Ankara: Pegem A Yayıncılık; 2012.
84. İlhan, M. Çetin B. LISREL ve amos programları kullanılarak gerçekleştirilen yapısal eşitlik modeli (YEM) analizlerine ilişkin sonuçların karşılaştırılması. Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi, 2014; 5(2): 26-42.

85. Özgür, G, Yörükoğlu, G, Arabacı LB. Lise öğrencilerinin şiddet algıları, şiddet eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörler, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2011; 2: 53-60.
86. Şahan, M. Lise Öğrencilerinde Saldırganlığı Yordayan Bazı Değişkenlerin İncelenmesi, [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2007.
87. Öz, ES. İlköğretim I. Kademe 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, [Yüksek Lisans Tezi], İzmir: Ege Üniversitesi; 2007.
88. O'Moore M, Stephan JM. Dealing with bullying in schools: A training manual for teachers, parents and other professionals. 1. Baskı US: SAGE Publications; 2011.
89. Burnukara P, Uçanok Z. Okul ortamı ve sanal ortamda meydana gelen akran zorbalığı ne ölçüde örtüşüyor?. *Türk Psikoloji Dergisi*, 2012; 27(69): 81-100.
90. Kartal, H. İlköğretim okullarında zorbalık yapanlar ve zorbalığa uğrayanlar, *New World Science Academy*, 2008; 3(4): 712-730.
91. Toksöz, E. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ve Aile Tutumu Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Eskişehir İli Örneği, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul: Yeditepe Üniversitesi; 2010.
92. Can, Y. İlköğretim Okullarında Şiddet (Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Yaklaşımları), [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul: Beykent Üniversitesi; 2007.
93. Bozkurt, H. *İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Şiddete Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, [Yüksek Lisans Tezi]Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi; 2010.
94. Özdamar, K. (1999) Paket Programlar ile İstatiksel Veri Analizi, Kaan Kitapevi, İstanbul.

8. EKLER

EK-1. Genel Bilgi Formu ve Akran Zorbalığı Ölçeği

I. Bölüm: Kişisel Bilgi Formu

Değerli Öğrenciler;

İlköğretim 5, 6, 7 ve 8. sınıfa giden öğrencilerde akran zorbalığına neden olan etkenlerin incelenmesi konu başlıklı yüksek lisans proje çalışmam için aşağıda yer alan sorulara lütfen içtenlikle cevap veriniz ve düşüncenizi en iyi ifade eden seçeneği (X) ile işaretleyiniz. **Yapılan bu araştırmaya katılmanız zorunlu olmayıp tamamen gönüllük esasına dayanmaktadır.** Vereceğiniz cevaplar sadece ilgili bilimsel araştırma dâhilinde kullanılacak ve kimliğiniz kesinlikle gizli tutulacaktır. Lütfen kişisel bilgilerinizin gizliliği için formun herhangi bir yerine kimliğinize ilişkin bilgi yazmamanızı rica ediyorum.

Bu araştırmaya vereceğiniz katkı için şimdiden teşekkür ederim.

1 Cinsiyetiniz:

Kız Erkek

2 Kaçınıcı sınıfsınız:

5 6 7 8

3 Annenizin eğitim durumu:

Okuryazar değil İlkokul Mezunu Ortaokul Mezunu
 Lise Mezunu Üniversite Mezunu

4 Babanızın eğitim durumu:

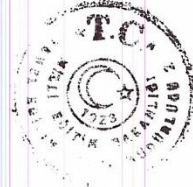
Okuryazar değil İlkokul Mezunu Ortaokul Mezunu
 Lise Mezunu Üniversite Mezunu

5 Annenizin mesleği:

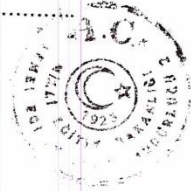
Ev hanımı/Çalışmıyor Memur Özel Sektör
 Emekli Esnaf Diğer

6 Babanızın mesleği:

Çalışmıyor Memur Özel Sektör
 Emekli Esnaf Diğer

- 7 **Size göre ailenizin ekonomik durumu:**
 Düşük   Orta   İyi   Çok iyi
- 8 **Anne babanızın birliktelik durumu:**
 Birlikteler   Boşandılar
- 9 **Anne babanızın sağ olup olmama durumu:**
 İkisi de sağ   Annem sağ, babam vefat etti
 Babam sağ, annem vefat etti   İkisi de vefat etti
- 10 **Kardeş sayınız:**
 Yok   1   2   3   4 ve üstü
- 11 **Kaçıncı çocuğunuz: .....**
- 12 **Geçen yılki okul başarınız:**
 Takdir aldım   Teşekkür aldım
 Doğrudan geçtim   Aynı sınıfta tekrar okuyorum
- 13 **Annenizin size karşı tutumu nedir?**
 Otoriter   Demokratik   Koruyucu
 Kabul edici   İlgisiz
- 14 **Babanızın size karşı tutumu nedir?**
 Otoriter   Demokratik   Koruyucu
 Kabul edici   İlgisiz
- 15 **Boş zamanlarınızda daha çok neler yaparsınız?**
 Kitap   Müzik, resim, şiir   Spor
 Sinema/ Tiyatro   İnternette   Diğer:.....
(Lütfen yazınız)

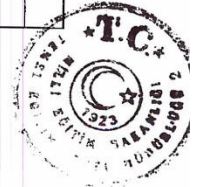

16 Yakın arkadaş sayınız:

- ( ) Yok ( ) 1 ( ) 2 ( ) 3
( ) 4 ( ) 5 ve üstü

II. Bölüm: Akran Zorbalığı Ölçeği

	BANA YAPILDI						BEN YAPTIM				
	Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda en az bir defa	Yarıyılıda bir defa	Hiçbir zaman		Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda en az bir defa	Yarıyılıda bir defa	Hiçbir zaman
1	El-kol şakası yaparak rahatsız etme										
2	Rahatsız etme amaçlı sürekli olarak gıdıklama										
3	Saç ve kulak çekme										
4	Oturduğu yere habersizce rahatsız edici bir cisim koyma										
5	Kuyrukta zorla sırasını alma, önüne geçme										
6	Oyun oynarken sahayı yada bir mekanı güç kullanarak terketmeye zorlama										
7	Çimdik atma, ısırma										
8	İtme, kolunu bükme, çelme takma, yere düşürme										
9	Zarar vermek yada rahatsız etmek amacıyla üzerine bazı cisimler atma, fırlatma										
10	Bilerek omuz atma, dirsek vurma, çarpma										
11	Sopa, çubuk, cetvel vb. cisimler ile vurma										
12	Tekme, tokat, yumruk atma										

EK-2. Geçerlik ve Güvenirlik Tabloları

Akran Zorbalığı Mağdur (Bana Yapıldı) Ölçeğine İlişkin Madde Korelasyon Analizi.

Boyutlar	r	P
Fiziksel Zorbalık		
fiziksel_bana_1	,716	0,000
fiziksel_bana_2	,592	0,000
fiziksel_bana_3	,586	0,000
fiziksel_bana_4	,571	0,000
fiziksel_bana_5	,525	0,000
fiziksel_bana_6	,514	0,000
fiziksel_bana_7	,513	0,000
fiziksel_bana_8	,737	0,000
fiziksel_bana_9	,721	0,000
fiziksel_bana_10	,730	0,000
fiziksel_bana_11	,614	0,000
fiziksel_bana_12	,673	0,000
fiziksel_bana_13	,441	0,000
fiziksel_bana_14	,336	0,000
Sözel Zorbalık		
sözel_bana_15	,716	0,000
sözel_bana_16	,510	0,000
sözel_bana_17	,641	0,000
sözel_bana_18	,532	0,000
sözel_bana_19	,733	0,000
sözel_bana_20	,758	0,000
sözel_bana_21	,707	0,000
Dışlama		
dışlama_bana_22	,776	0,000
dışlama_bana_23	,799	0,000
dışlama_bana_24	,806	0,000
dışlama_bana_25	,800	0,000
dışlama_bana_26	,726	0,000
dışlama_bana_27	,761	0,000
Söylenti Çıkarma ve Yayma		
söylenti_bana_28	,578	0,000
söylenti_bana_29	,576	0,000
söylenti_bana_30	,463	0,000
söylenti_bana_31	,438	0,000
söylenti_bana_32	,519	0,000
Eşyalarına Zarar Verme		
eşya_bana_33	,534	0,000
eşya_bana_34	,638	0,000
eşya_bana_35	,566	0,000
eşya_bana_36	,709	0,000
eşya_bana_37	,645	0,000
eşya_bana_38	,581	0,000
eşya_bana_39	,635	0,000
eşya_bana_40	,441	0,000
eşya_bana_41	,680	0,000

Akran Zorbalığı Zorba (Ben Yaptım) Ölçeğine İlişkin Madde Korelasyon

Analizi.

Boyutlar	r	P
Fiziksel Zorbalık		
fiziksel_ben_1	,751	0,000
fiziksel_ben_2	,547	0,000
fiziksel_ben_3	,613	0,000
fiziksel_ben_4	,560	0,000
fiziksel_ben_5	,534	0,000
fiziksel_ben_6	,509	0,000
fiziksel_ben_7	,488	0,000
fiziksel_ben_8	,703	0,000
fiziksel_ben_9	,686	0,000
fiziksel_ben_10	,699	0,000
fiziksel_ben_11	,538	0,000
fiziksel_ben_12	,640	0,000
fiziksel_ben_13	,365	0,000
fiziksel_ben_14	,346	0,000
Sözel Zorbalık		
sözel_ben_15	,625	0,000
sözel_ben_16	,613	0,000
sözel_ben_17	,616	0,000
sözel_ben_18	,449	0,000
sözel_ben_19	,759	0,000
sözel_ben_20	,749	0,000
sözel_ben_21	,603	0,000
Dışlama		
dışlama_ben_22	,670	0,000
dışlama_ben_23	,742	0,000
dışlama_ben_24	,727	0,000
dışlama_ben_25	,748	0,000
dışlama_ben_26	,679	0,000
dışlama_ben_27	,680	0,000
Söylenti Çıkarma ve Yayma		
söylenti_ben_28	,442	0,000
söylenti_ben_29	,518	0,000
söylenti_ben_30	,432	0,000
söylenti_ben_31	,327	0,000
söylenti_ben_32	,314	0,000
Eşyalarına Zarar Verme		
eşya_ben_33	,599	0,000
eşya_ben_34	,679	0,000
eşya_ben_35	,515	0,000
eşya_ben_36	,759	0,000
eşya_ben_37	,715	0,000
eşya_ben_38	,685	0,000
eşya_ben_39	,646	0,000
eşya_ben_40	,518	0,000
eşya_ben_41	,675	0,000

Akran Zorbalığı Mağdur (Bana Yapıldı) Ölçeğine İlişkin Madde Analizi

Boyutlar	Madde Silindiğinde Cronbach Alfa
Fiziksel Zorbalık ($\alpha=0,856$)	
fiziksel_bana_1	0,839
fiziksel_bana_2	0,848
fiziksel_bana_3	0,847
fiziksel_bana_4	0,848
fiziksel_bana_5	0,858
fiziksel_bana_6	0,852
fiziksel_bana_7	0,851
fiziksel_bana_8	0,836
fiziksel_bana_9	0,838
fiziksel_bana_10	0,837
fiziksel_bana_11	0,846
fiziksel_bana_12	0,841
fiziksel_bana_13	0,853
fiziksel_bana_14	0,857
Sözel Zorbalık ($\alpha=0,779$)	
sözel_bana_15	0,736
sözel_bana_16	0,774
sözel_bana_17	0,759
sözel_bana_18	0,770
sözel_bana_19	0,744
sözel_bana_20	0,728
sözel_bana_21	0,736
Dışlama ($\alpha=0,870$)	
dışlama_bana_22	0,849
dışlama_bana_23	0,843
dışlama_bana_24	0,842
dışlama_bana_25	0,843
dışlama_bana_26	0,858
dışlama_bana_27	0,852
Söylenti Çıkarma ve Yayma ($\alpha=0,849$)	
söylenti_bana_28	0,797
söylenti_bana_29	0,799
söylenti_bana_30	0,833
söylenti_bana_31	0,831
söylenti_bana_32	0,829
Eşyalarına Zarar Verme ($\alpha=0,775$)	
eşya_bana_33	0,760
eşya_bana_34	0,747
eşya_bana_35	0,760
eşya_bana_36	0,741
eşya_bana_37	0,746
eşya_bana_38	0,762
eşya_bana_39	0,748
eşya_bana_40	0,771
eşya_bana_41	0,745

Akran Zorbalığı Mağdur (Bana Yapıldı) Ölçeğine İlişkin Anti İmaj Korelasyon

Analizi

Boyutlar	r
Fiziksel Zorbalık	
fiziksel_bana_1	,907
fiziksel_bana_2	,900
fiziksel_bana_3	,940
fiziksel_bana_4	,921
fiziksel_bana_5	,888
fiziksel_bana_6	,926
fiziksel_bana_7	,915
fiziksel_bana_8	,930
fiziksel_bana_9	,933
fiziksel_bana_10	,930
fiziksel_bana_11	,894
fiziksel_bana_12	,906
fiziksel_bana_13	,878
fiziksel_bana_14	,807
Sözel Zorbalık	
sözel_bana_15	,849
sözel_bana_16	,806
sözel_bana_17	,887
sözel_bana_18	,872
sözel_bana_19	,747
sözel_bana_20	,776
sözel_bana_21	,857
Dışlama	
dışlama_bana_22	,852
dışlama_bana_23	,842
dışlama_bana_24	,873
dışlama_bana_25	,869
dışlama_bana_26	,877
dışlama_bana_27	,884
Söylenti Çıkarma ve Yayma	
söylenti_bana_28	,828
söylenti_bana_29	,832
söylenti_bana_30	,888
söylenti_bana_31	,872
söylenti_bana_32	,883
Eşyalarına Zarar Verme	
eşya_bana_33	,815
eşya_bana_34	,807
eşya_bana_35	,813
eşya_bana_36	,818
eşya_bana_37	,801
eşya_bana_38	,769
eşya_bana_39	,810
eşya_bana_40	,770
eşya_bana_41	,844

Akran Zorbalığı Zorba (Ben Yaptım) Ölçeğine İlişkin Madde Analizi

Boyutlar	Madde Silindiğinde Cronbach Alfa
Fiziksel Zorbalık ($\alpha=0,832$)	
fiziksel_ben_1	0,809
fiziksel_ben_2	0,826
fiziksel_ben_3	0,818
fiziksel_ben_4	0,822
fiziksel_ben_5	0,830
fiziksel_ben_6	0,825
fiziksel_ben_7	0,826
fiziksel_ben_8	0,810
fiziksel_ben_9	0,812
fiziksel_ben_10	0,811
fiziksel_ben_11	0,824
fiziksel_ben_12	0,816
fiziksel_ben_13	0,834
fiziksel_ben_14	0,837
Sözel Zorbalık ($\alpha=0,737$)	
sözel_ben_15	0,701
sözel_ben_16	0,705
sözel_ben_17	0,708
sözel_ben_18	0,735
sözel_ben_19	0,696
sözel_ben_20	0,678
sözel_ben_21	0,707
Dışlama ($\alpha=0,795$)	
dışlama_ben_22	0,772
dışlama_ben_23	0,750
dışlama_ben_24	0,775
dışlama_ben_25	0,754
dışlama_ben_26	0,766
dışlama_ben_27	0,767
Söylenti Çıkarma ve Yayma ($\alpha=0,724$)	
söylenti_ben_28	0,620
söylenti_ben_29	0,642
söylenti_ben_30	0,690
söylenti_ben_31	0,697
söylenti_ben_32	0,734
Eşyalarına Zarar Verme ($\alpha=0,797$)	
eşya_ben_33	0,785
eşya_ben_34	0,768
eşya_ben_35	0,800
eşya_ben_36	0,767
eşya_ben_37	0,763
eşya_ben_38	0,782
eşya_ben_39	0,774
eşya_ben_40	0,788
eşya_ben_41	0,768

Akran zorbalığı zorba (ben yaptım) ölçeğine ilişkin anti imaj korelasyon analizi

Boyutlar	r
Fiziksel Zorbalık	
fiziksel_ben_1	,887
fiziksel_ben_2	,918
fiziksel_ben_3	,864
fiziksel_ben_4	,854
fiziksel_ben_5	,856
fiziksel_ben_6	,910
fiziksel_ben_7	,838
fiziksel_ben_8	,871
fiziksel_ben_9	,911
fiziksel_ben_10	,879
fiziksel_ben_11	,814
fiziksel_ben_12	,845
fiziksel_ben_13	,638
fiziksel_ben_14	,608
Sözel Zorbalık	
sözel_ben_15	,858
sözel_ben_16	,835
sözel_ben_17	,851
sözel_ben_18	,720
sözel_ben_19	,780
sözel_ben_20	,765
sözel_ben_21	,780
Dışlama	
dışlama_ben_22	,848
dışlama_ben_23	,830
dışlama_ben_24	,833
dışlama_ben_25	,832
dışlama_ben_26	,839
dışlama_ben_27	,859
Söylenti Çıkarma ve Yayma	
söylenti_ben_28	,685
söylenti_ben_29	,708
söylenti_ben_30	,832
söylenti_ben_31	,799
söylenti_ben_32	,840
Eşyalarına Zarar Verme	
eşya_ben_33	,830
eşya_ben_34	,729
eşya_ben_35	,600
eşya_ben_36	,866
eşya_ben_37	,833
eşya_ben_38	,801
eşya_ben_39	,719
eşya_ben_40	,788
eşya_ben_41	,859

EK-3. İzin Belgesi

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Temel Eğitim Genel Müdürlüğü

Sayı : 70297673-605.01-E.6975041
Konu : Araştırma İzni

05.04.2018

Sayın Aslı COŞKUN
(Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü)

İlgi: Genel Müdürlüğümüzde 03/04/2018 tarihinde 682218 sayıda işlem gören yazınız.

İlgi yazıda belirtilen "Ortaokula Giden Öğrencilerde Akran Zorbalığına Neden Olan Etkenlerin İncelenmesi" konulu tez çalışmanıza yönelik veri toplama izin talebi Genel Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Söz konusu çalışmada kullanılacak veri toplama araçlarının **eğitim ve öğretimi aksatmayacak** şekilde **gönüllülük esasına dayalı** olarak uygulanması, uygulamalarda sadece yazımız ekinde gönderilen **mühürlü** veri toplama araçlarının **çoğaltılarak kullanılması** ve veri toplama araçlarıyla elde edilen **kişisel verilerin gizliliği** hususuna dikkat edilerek araştırma sonucunda elde edilen raporun, basılı ve dijital ortamda Genel Müdürlüğümüze teslim edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede araştırmanın Genel Müdürlüğümüze bağlı ortaokullarda yürütülmesinde bir sakınca bulunmamaktadır.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Dr. Cem GENÇOĞLU
Bakan a.
Genel Müdür

Ek: Mühürlü Veri Toplama Aracı

Dağıtım:
Bilgi:
Ankara ve Yozgat Valiliklerine
(İl Millî Eğitim Müdürlükleri)

Adres: Atatürk Bulvarı 06648 Kızılay/ANKARA
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: tegm_izlemedegerlendirme@meb.gov.tr

Bilgi için: Pınar DEMİRAY SATICI
Tel: 0312 413 27 20
Faks: 0312 417 71 08

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 9dcb-58aa-36e1-8cc3-3b85 kodu ile teyit edilebilir.

EK-4. Etik Kurul Onayı

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 433 - 1207

16 Mart 2018

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi **Aşlı COŞKUN**'un **Prof. Dr. Nilgün METİN BAYSAL** danışmanlığında yürüttüğü "**Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığına Neden Olan Etkenlerin İncelenmesi**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **06 Mart 2018** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

9. ÖZGEÇMİŞ

I- Bireysel Bilgiler

Adı-Soyadı : ASLI COŞKUN

Doğum Yeri ve Tarihi : 01.07.1976

Uyruğu : T.C.

İletişim Adresi ve Telefonu : 3253. CAD. SARDUNYA EVLERİ B BLOK KAT:13
NO:25 YAŞAMKENT/ANKARA 0533 3409119

II- Eğitimi

- HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ÇOCUK GELİŞİMİ BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI 2018
- ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ ADALET BÖLÜMÜ 2015-2017
- HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ÇOCUK GELİŞİMİ BÖLÜMÜ 1995-1999
- ZONGULDAK ATATÜRK ANADOLU LİSESİ 1987-1994

III-Mesleki Deneyim

- MSB KREŞ VE GÜNDÜZ BAKİMEVİ 2017-
- THSK KREŞ VE GÜNDÜZ BAKİMEVİ 2016-2017
- AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI 2015-2016
- THSK ÇOCUK ERGEN DAİRE BAŞKANLIĞI 2013-2015
- ATATÜRK EĞİTİM ARAŞTIRMA HASTANESİ 2011-2013
- TBMM KREŞ VE GÜNDÜZ BAKİMEVİ 2009-2011
- HACETTEPE ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ 2008-2009
- ECE KREŞ VE GÜNDÜZ BAKİMEVİ 2002-2008
- FURKAN ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ 2001-2002
- PINAR YUVA 2000-2001

IV- Bilimsel Faaliyetler

- BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ AİLE DANIŞMANLIĞI SERTİFİKA PROGRAMI
- MESLEK HAYATIM BOYUNCA KENDİ ALANIMA İLİŞKİN PEK ÇOK SEMİNER KONGRE VE SEMPOZYUMA KATILDIM.